

नेपाल पत्रकार महासंघ युकेको प्रकाशन

प्रवासी

वर्ष १ | अंक १ | २०६०

पत्रकारिता

समाज र संघर्षको
अन्तर्सम्बन्ध

महासंघमा राजनीति गर्दैनाँ

विदेशमा नेपाली छापा

युकेमा नेपालीको
भविष्य उज्वल छ

नेपाली बहुआयामिक
धार्मिक अभ्यास

परिवर्तित आयामहरू

बेलायतका नेपाली
संघ-संस्थाहरूको चुनौती

**The Gurkha Movement
and the Way Forward**

**NAMASTE
REMITTANCE**

Quick Money Transfer. Our Promise.

NAMASTE ENTERPRISES LTD

SEND MONEY TO NEPAL

**नेपालमा पैसा पठाउन सजिलो,
छिटो र भरपर्दो माध्यम ।**

नमस्ते रेमिटेन्स

हाम्रा सेवाहरु नेपाल अधिराज्यभरी उपलब्ध छन् ।

Namaste Enterprises Ltd

Kingshott Business Centres (KBC)

Office No 410, 2 Gayton Road

Harrow, Middlesex HA1 2XU

London, United Kingdom

www.namasteremittance.com

Tel: 020 8901 7691

Mob: 078 2430 5645 / 074 1259 5575

Email: info@namasteremittance.com

namasteremittance@yahoo.co.uk

**deurali
Travel**
wherever you fly...

**Fly Nepal with
Deurali Travel**

108 - 109, Empire House
Empire Way, Wembley, HA9 0EW

info@deurali.co.uk
www.deuralitravel.co.uk

Call : 0208 952 7061
(3 lines)

यस अंकमा

नेपाल पत्रकार महासंघ, बेलायत शाखाको पहिलो अधिवेशन

१५

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखा

सल्लाहकारहरू
भगिरथ योगी
बालमुकुन्दप्रसाद जोशी
डा. चन्द्र लक्सम्बा
चण्डिराज राई
सभासदहरू
शशी पौडेल
विपिन निरौला
केशव श्रेष्ठ
हरिकुमार गुरुड काजी
दीपक न्यौपाने

कार्यसमिति

अध्यक्ष
नविन पोखरेल
वरिष्ठ उपाध्यक्ष
चिरन शर्मा
उपाध्यक्ष
दिनेश परियार
महासचिव
नरेश खपाङ्गीमगर
सचिव
धर्मराज अधिकारी
कोषाध्यक्ष
लीलामान शेरपुञ्जा

सदस्यहरू

देवी गौतम
रमा लामिछाने
श्याम लुइँटेल
नारायण पौडेल गाउँले
मिलन शर्मा
उमेश निरौला
ऋषिराज बुढाथोकी

५

विदेशमा
नेपाली
छापा

३३

The Gurkha
Movement and
the Way Forward

सम्पादकीय ३

समाज र संचारबीचको
अन्तर्सम्बन्ध ४

सामुदायिक समाचारपत्र
महासंघ गतिविधि १४

बेलायती नेपाली साहित्य :
नोष्टाल्जियादेखि
चिन्तनसम्म १९

नेपाली बहुआयामिक
धार्मिक अभ्यास :
छोटो मन्थन २०

बेलायतका नेपाली
संघ-संस्थाको चुनौती २४

परिवर्तित आयामहरू २९

The British attitude towards
ex-Gurkhas is extremely
positive ३०

मैले देखे भोगेको पत्रकारिता ४०

युकेमा नेपालीको
भविष्य उज्वल छ

-महन्त श्रेष्ठ

२६

१२

महासंघमा
राजनीति गर्दैनौं
-शिव गाउँले

प्रवासी पत्रकारिता

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाको मुखपत्र, २०१३

प्रकाशन संयोजक
नविन पोखरेल

सम्पादक
नरेश खपाङ्गीमगर

प्रकाशन समिति
श्याम लुइँटेल
नारायण पौडेल 'गाउँले'

डिजाइन : chandrakp2@gmail.com

प्रकाशक
नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखा
64 Wartford Road, Wembley HA0 3ES
fnjuk2012@gmail.com
www.fnjuk.org

सर्वाधिकार : प्रकाशकमा

यस प्रकाशनमा छापिएका लेखहरूमा व्यक्त
विचार लेखकका निजी हुन् । यसमा प्रकाशकको
सहमति हुनैपर्छ भन्ने जरुरी छैन ।

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले
पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र

प्रवासी पत्रकारिता

प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष
लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके
शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर
प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

GURKHA PALACE
NEPALESE RESTAURANT

सूर्य गुरुङ, प्रोपाइटर

गोर्खा प्यालेस नेप्लिज रेस्टुरेन्ट

78 Farnborough Rd, Farnborough,
Hampshire GU14 6TH

सम्पादकीय

पत्रकारिता किन र केका लागि ?

पत्रकारितामा प्रचलित एउटा भनाइ छ, 'सरकार बिनाको राज्यको कल्पना गर्न सकिन्छ तर पत्रकारिता बिनाको राज्यको कल्पना पनि सकिँदैन' । कुनै पनि समाज र मुलुकमा पत्रकारिता कति अपरिहार्य छ, भन्ने दर्शाउन यति एउटा भनाइ काफी छ ।

रह्यो बेलायतस्थित नेपाली समाजको कुरा । सन् ६० को दशकदेखि नेपालीहरु बेलायतमा स्थायी बसोबासका लागि भित्रिने क्रमको श्रीगणेश भयो । त्यस यता आधादशकको अन्तरालमा यहाँ नेपालीहरुको आवादीले अहिले एक लाख नाघेको अनुमान छ । तैपनि नेपालीको आधिकारिक आँकडा त ६० हजार २०२ नै हो जो सन् २०११ को जनगणनाले सार्वजनिक गरेको छ ।

युकेमा नेपालीहरुको बसोबास रोजगारीका लागि केही वर्ष अरु देश गएजस्तो अल्पकालिन होइन । आप्रवासीसम्बन्धी बेलायती प्रावधान र गोरखाहरुका लागि लागू कानुनी व्यवस्थाका कारण यहाँ नेपालीहरुको बसाई दीर्घकालिन हुने निश्चित छ । यहाँ बसोबासका लागि हरेक दिन नयाँ नेपाली भित्रिँदै छन् । नयाँ जन्मिँदा छन् । बढ्दो जनसंख्यासँगै नेपाली संघ, संस्था पनि थपिँदो छ । अनि चुलिँदो छ नेपाली गतिविधि, व्यापार, व्यवसाय, उन्नति र प्रसिद्धि पनि ।

यसरी यहाँ बस्दै आएका नेपाली समुदायलाई पत्रपत्रिका, टेलिभिजन, रेडियो चाहिँन्छ, कि चाहिँदैन ? नेपालमै आफ्नो उमेरको गतिशील भाग बिताएको यो पुस्ताको तृष्णा बेलायती मूलप्रवाहका सञ्चारमाध्यमबाट उपलब्ध हुने सामग्रीले मेट्न सक्छ, कि सक्दैन ? परोपकारका लागि निस्वार्थ खुलेका नेपाली संस्थाहरुको गतिविधि के बेलायती मिडियाले समेट्लान् ? भर्खर बामे सँदै गरेका नेपाली व्यवसायीहरुको उद्यमशीलतालाई यहाँका सञ्चारमाध्यमले सघाउलान् ? जवाफ नकारात्मक छ ।

डायस्पोरा बारेका अध्ययनहरुले सावित गरेका छन्- विदेशिएको अधिल्लो पुस्ताले आफ्नो भाषाभेष, संस्कृति, पहिचान त्यागेर नयाँ परिवेशमा समाहित भए पनि नयाँ पुस्ताले आफ्नो उत्पत्ति थलो, भाषा, संस्कृति, पहिचान खोज्छन् । अग्रजहरुले कसरी आफ्नो अस्तित्व नामेट पार्न सके होलान् भनेर आश्चर्य मान्छन् र आक्रोश पनि पोख्छन् । त्यसैले ती अध्ययनहरुबाट पाठ सिक्दै यदि अहिले सानो मिहिनेतले आफ्नोपन जोगाउन सक्यौं भने भावी पुस्ताले त्यसको खोजीमा भौँतारिनु पर्दैन । पुरानो पुस्तालाई धिक्कार्नु पनि पर्दैन ।

बेलायतमा नेपाली पत्रकारिताको अपरिहार्यता सिद्ध गर्न अरु थुप्रै तर्कहरु दिन सकिन्छ । एउटा समाजका लागि आधारभूत तत्वहरुमध्ये पत्रकारिता अभिन्न अवयव हो । हो, पत्रकारिताले प्रत्यक्षतः समाजका भत्केका बाटाघाटा टाँल्दैन । चर्केका सार्वजनिक सम्पत्तिहरु जोड्दैन । अभावको भाँडोमा सीधै माना चामल पनि भर्दैन । तर पत्रकारिताले बाटो बनाउने निकाय, बाटो समयमा नबनाउने ठेकेदार, अलिछिनमै भत्केले कच्चा गुणस्तरको बाटो बनाउने

निर्माणकर्तालाई जवाफदेही बनाउँछ । अभावको पूर्ति गर्ने उपाय र साधनस्रोतको पारदर्शी वितरण भयो भएन हिसाब खोज्छ । मानिसलाई बाँच्नका लागि हावा र पानीको आवश्यकता भएजस्तै अत्यावश्यक छ, सूचना पनि । पत्रकारिताले सूचनाको आमोदप्रमोद गर्छ । समाजलाई सूचित गर्छ । मनोरञ्जन दिन्छ । राम्रो काममा लाग्न उत्प्रेरणा गर्छ ।

यही सामाजिक जिम्मेवारीलाई ध्यानमा राखी युकेमा केही विवेकशील नेपाली व्यवसायीहरुले विभिन्न सञ्चार प्रतिष्ठानमा लगानी गरेका छन् । पत्रपत्रिका, टेलिभिजन, रेडियो, अनलाइन न्युज पोर्टलहरु खोलेका छन् । आम मानिसमा मिडिया चलाएर पैसा कमाएको भान परेको हुनसक्ला तर युकेका नेपाली मिडियाले नाफा होइन बरु घाटा खाएर समुदायको सेवा गरिरहेका छन् ।

सामाजिक जिम्मेवारी भए पनि पत्रकारिता व्यवसाय हो । नेपाली मिडिया चलाउन नेपाल वा बेलायत सरकारबाट अनुदान आउँदैन । समुदाय भित्रैका व्यवसायीबाट आउने विज्ञापन र ग्राहक शुल्क मात्रै हो नेपाली मिडियाको आम्दानीको स्रोत । यसरी आर्जित सीमित रकमबाट आफ्नो लागत खर्च र पत्रकारलाई पाल्नपर्ने हुन्छ । त्यसैले नेपाली मिडियालाई युकेमा बस्ने नेपालीले माया नगरे कसले गर्छ ? नेपाली मिडिया भोको छ, कि अघाएको छ ? नेपाली पत्रकार आधापेट छन् कि खालीपेट छन् नेपाली समुदायले विचार गर्नुपर्छ ।

मिडियाका लागि विश्वमै स्वर्ग मानिने युकेमा अबौं लगानीमा चलिरहेका मिडियाको सामुन्ने नेपाली मिडिया प्रस्तुति, विषयवस्तुको कभरेज, प्राविधिक क्षमता लगायत सबैमा पुडुको देखिनु स्वाभाविक नै हो । तर पत्रकारिताको व्यावसायिक आचारसंहिता ठूलो होस् वा सानो सबै मिडियामा एउटै हुन्छ । पत्रकारले प्रवाह गर्ने सूचनामा शुद्धता अकाट्य छ । पत्रकार धुवहरि अधिकारीका शब्दमा मानिस स्वस्थ हुन शुद्ध हावा, पानी चाहिएजस्तै सूचना शुद्ध हुन जरुरी छ । त्यसैले नेपाल पत्रकार महासंघ, युके गठन भएको पनि यहाँ कार्यरत नेपाली पत्रकारहरुलाई संगठित गरी उनीहरुको ज्ञान, सीप, क्षमता अभिवृद्धि गर्नकै लागि हो । यहाँको समाजसित पत्रकारिताको बारेमा छलफल गर्दै नेपाली मिडियालाई बलियो बनाउने र क्षमतावान पूर्णकालिन पत्रकारहरु उत्पादन गर्न सक्नु हाम्रो चुनौती हो ।

अर्कोतिर, युकेमा भएका नेपालीका विभिन्न आयामबारे हालसम्म कमै मात्र सामग्री प्रकाशन भएका छन् । हामीले यसै रिक्ततालाई केही हदसम्म पूर्ति गर्ने कोसिस यस प्रकाशनमा गरेका छौं । पत्रकारिता र युकेको नेपाली समुदाय गरी दुई खण्ड यसभित्र छन् । सामग्रीभित्र विविधता छन् । प्रस्ट्याउनै पर्दा यो पूर्ण प्राज्ञिक प्रकाशन होइन । बरु एक व्यावसायिक संस्थाको मुखपत्र चाहिँ हो । बाँकी विज्ञ पाठकको हातमा । ●

समाज र संचारबीचको अन्तर्सम्बन्ध

● मजीथ योगी

बिर्सन नहुने कुरा के छ भने प्रवासी नेपाली समुदायको दरिलो सहयोग र समर्थन बिना डायस्पोरा मिडिया बाँच्न वा फस्टाउन सक्दैनन् । गएका केही वर्षयता कैयौं पत्रपत्रिका बन्द भैसकेका छन् भने अरु कैयौं घिटीघिटी अवस्थामा छन् ।

आजको युग सूचना र प्रविधिको युग हो । बिहान उठेदेखि राति नसुतेसम्म, संसारको जुनसुकै कुनामा पुगेपनि हामी कुनै न कुनै किसिमको संचारप्रविधि प्रयोग गरिरहेका हुन्छौं । अफ मोबाइल फोनमै इन्टरनेटको उपलब्धताले त संसारलाई अरु साँघुन्याइदिएको छ । अहिले संसारभरि मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताहरूको संख्या ६ अर्ब नाघेको अनुमान छ ।

नेपालजस्तो विकासशील मुलुकदेखि बेलायतजस्तो विकसित मुलुकमा पनि समाज र संचारमाध्यमबीचको सम्बन्ध कस्तो हुनुपर्ने हो भन्नेबारे विवाद र बहस कायमै छ । बेलायतमा पत्रपत्रिकाहरूले अस्वस्थ प्रतिस्पर्धाका बीच मानिसहरूको निजी जीवन तथा गोपनीयतामाथि अतिक्रमण गरी एउटा गलत अभ्यास गरिरहँदा लर्ड जिस्टिस लेभेसनको अध्यक्षतामा गठित आयोगले संचारमाध्यमहरूको स्वतन्त्रता तथा जिम्मेवारीबारे गहन सुझाव दिएको छ । तर ती सुझावलाई कसरी लागू गर्ने भन्नेबारे बहस भने अझै जारी छ ।

नेपालको सन्दर्भमा २०४६ सालको राजनीतिक परिवर्तनपछि, नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको प्रत्याभूति गरेको थियो । हाल कायम अन्तरिम संविधानले पनि संचारमाध्यमको स्वतन्त्रताको विषयलाई निकै महत्व दिएको छ । खासगरी पहिलो संविधानसभाको चुनावपछि, लोकतन्त्र, संघीयता, स्वतन्त्र न्यायपालिका, भ्रष्टाचार निवारण, महिला विरुद्ध हिंसाजस्ता विषयमा नेपाली पत्रकारहरूले दहरोरुपमा कलम चलाउँदै आएका छन् र व्यापक जनमत बनाउने प्रयास पनि गरिरहेका छन् । तर सरकारी संचारमाध्यम तथा निजी क्षेत्रका केही प्रमुख मिडियावाहेक अन्य संचारमाध्यमहरूमा काम गर्ने अधिकांश पत्रकारहरूले लेखेरै बाँच्नसक्ने स्थिति अझै बनी नसकेकाले कैयौं विकृति र विसंगतिहरू बेलाबेलामा देखिने गरेका छन् । त्यस्तै पत्रकारहरूलाई उचित तालिम र प्रशिक्षण दिइ उनीहरूको क्षमता विकास गर्ने क्षेत्रमा पनि धेरै काम गर्न बाँकी नै छ । त्यसविषयमा छुट्टै चर्चा गर्नु उपयुक्त हुनेछ ।

प्रवासी नेपाली समुदाय र डायस्पोरा मिडिया

अब हामी एकछिन प्रवासी नेपाली समुदाय र संचारमाध्यमहरू बीचको अन्तर्सम्बन्धबारे केही चर्चा गरौं । छिमेकी भारतमा नेपाली समुदाय गएर काम गर्ने तथा त्यतै बसोबास समेत गर्ने प्रचलन कैयौं दशक पुरानो हो । तर अमेरिका तथा युरोपेली मुलुकहरूमा गएको बीस-तीस वर्षदेखि ठूलो संख्यामा नेपालीहरू बसोबास गर्ने प्रचलन पनि बढ्दै गएको छ । त्यस्तै खाडी राष्ट्र तथा मलेसियामा कार्यरत लाखौं नेपाली कामदारहरूको हकहित सुरक्षित गर्न तथा उनीहरूलाई एकताको विन्दु पहिल्याउन सघाउन पनि मिडियाको प्रमुख भूमिका रहन्छ ।

नेपाली समुदायको एउटा विशेषता भनेको जहाँ पुगेपनि आफ्नो पहिचान, आफ्नो पन र नेपाली मन जोगाएरै राख्ने प्रयास गर्नु रहेको छ । त्यसैले युरोपदेखि अष्ट्रेलियासम्म, अमेरिकादेखि जापानसम्म मन्दिर तथा सामुदायिक भवनहरू बनाउने, स-साना नानीहरूका लागि नेपाली भाषा कक्षा संचालन गर्ने, दशैं, तिहार, छठ, ल्होसारजस्ता चाडपर्व हर्षोल्लासका साथ मनाउने एवम् नेपाल वा आफू बसेको मुलुकमा पनि कल्याणकारी कामहरूमा सघाउने प्रवृत्ति बढेर गएको छ, जुन अत्यन्तै सकारात्मक पक्ष हो । यी सबै गतिविधिहरूलाई सार्वजनिक गर्न संचारमाध्यमहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ ।

प्रवासमा रहेका नेपाली मिडियाहरू विभिन्न प्रकारका छन् । अनलाईन समाचार तथा सामाजिक एवम् मनोरञ्जनात्मक पोर्टलहरू, रेडियो, टेलिभिजन, साप्ताहिक, पाक्षिक वा मासिक पत्रपत्रिका तथा

म्यागाजीनहरूको संख्या बढ्दै गएको छ । त्यस्तै आफ्नो संस्थाको गतिविधिहरू समेटेर सामयिक प्रकाशन गर्ने तथा साहित्यिक पत्रपत्रिका एवम् वेबसाइटको माध्यमबाट नेपाली साहित्यको प्रवर्द्धन गर्ने प्रयासहरू पनि निकै सराहनीय छन् । यी सबै गतिविधिहरूको एकमात्र उद्देश्य प्रवासी नेपाली समुदायबीच एकता र सद्भाव कायम राख्दै नेपालसँगको सम्बन्ध सुदृढ तुल्याउने नै हो । डायस्पोरा मिडियाले यसतर्फ सकारात्मक भूमिका निर्वाह गरिरहेको देखिन्छ ।

त्यसो त नेपाली डायस्पोराद्वारा संचालित मिडियाले व्यहोर्नु परेका समस्याहरू पनि निकै छन् । यी मिडियाहरू धेरैजसो व्यावसायिकरूपमा भन्दा पनि सोख वा आ-आफ्नो समुदायमा पहिचान कायम गर्ने उद्देश्यले संचालन भैरहेको देखिन्छन् । गतवर्ष मैले स्वीट्जरल्याण्डमा बसोबास गर्ने दुईजना युवा मित्रहरूलाई भेटेको थिएँ (जसले दिनभरि कामबाट आएपछि राति आ-आफ्नो वेबसाइट अपडेट गर्ने गरेको बताउनुभएको थियो) । यसरी कुनै प्रतिफलको आशा नगरी आफ्नो अमूल्य समय नेपाली समुदायमा लगाइरहेका सयौं संचारकर्मीहरूले प्रवासमा रहेको नेपाली समुदायलाई जोडन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरिरहेका छन् । हाम्रो समाजले त्यस्ता अथक परिश्रमीहरूको पहिचान र सम्मान गर्ने बेला आएको छ ।

अर्कोतर्फ कमीकमजोरीका पक्षहरू पनि छँदैछन् । खासगरी ब्लगहरूमाफर्त्त कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायको खोइरो खन्ने र आधारहीन लेखहरू छापेर चरित्रहत्या गर्न प्रयास गर्ने, नाङ्गा तस्वीरहरू छापेर अश्लिलता फैलाउने जस्ता कामहरू पनि भैरहेका देखिन्छन् । यस्ता गतिविधिलाई स्वनियन्त्रण, स्वअनुशासन तथा सामाजिक दबावका माध्यमबाट समयमै रोक्न सकिएन भने यसले प्रवासी नेपाली समुदायमा भ्रम नराम्रा विकृतिहरू फैलाउने स्पष्ट छ । यस्ता विकृतिहरूलाई नियन्त्रण गर्नका लागि पत्रकारहरूका पेशेवर संगठनहरू जागरुक र अरु बढी सकृय हुनु आवश्यक देखिन्छ ।

बेलायतस्थित नेपाली मिडियाको चर्चा गर्दा नेपाली टेलिभिजन, वि.एफ.वी.एस. गोर्खा रेडियो, रेडियो विजिडब्ल्यूएस, युरोपको नेपालीपत्र, एभरेस्ट टाइम्स लगायतका साप्ताहिक पत्रिकाहरू, नेपाल ब्रिटेन डटकम, गोर्खा डटकम जस्ता वेब पोर्टलहरू, मासिक पत्रिकाहरूले सामुदायिक संचारको क्षेत्रमा ठूलो योगदान पुऱ्याइरहेका छन् । लण्डनस्थित वीवीसी नेपाली सेवालै पनि नेपालका महत्वपूर्ण गतिविधिहरूलाई संसारभरि फैलाएर रहेका नेपालीहरूसामू पुऱ्याउने काम गर्दै आएको छ ।

मिडिया जोगाऔं, समुदायलाई सशक्त तुल्याऔं

बिर्सन नहुने कुरा के छ भने प्रवासी नेपाली समुदायको दरिलो सहयोग र समर्थन बिना डायस्पोरा मिडिया बाँच्न वा फस्टाउन सक्दैनन् । गएका केही वर्षयता कैयौं पत्रपत्रिका बन्द भैसकेका छन् भने अरु कैयौं घिटीघिटी अवस्थामा छन् । त्यसैले पत्रपत्रिकाको ग्राहक बनेर, ग्राहक शुल्क नियमितरूपमा तिरेर, आ-आफ्ना संघसंस्थाका सदस्यहरूलाई पत्रपत्रिका तथा टेलिभिजनको ग्राहक बन्न प्रेरित गरेर साथै आ-आफ्ना व्यवसायको विज्ञापन दिएर प्रवासी नेपाली समुदायले डायस्पोरा मिडियालाई सघाउन सक्छन् ।

त्यस्तै गैरआवासीय नेपाली संघले विभिन्न मुलुकमा रहेका आफ्ना राष्ट्रिय समितिहरूलाई स्थानीय संचारमाध्यमहरूसँग सहकार्य गर्न र उनीहरूलाई सबैको सघाउन प्रेरित गर्न पनि आवश्यक छ । “ढुंगाको भर माटो, माटोको भर ढुंगा” भन्नेभै आपसी सहयोग र सहकार्यबाट मात्र नेपालबाहिर रहेका नेपाली मिडियालाई जोगाउन सकिन्छ । त्यसो भयो भने डायस्पोरा मिडियाले प्रवासी नेपाली समुदायलाई अरु सशक्त र क्रियाशील तुल्याउन अझ बढी योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । ●

(वीवीसी नेपाली सेवासँग सम्बद्ध लेखक नेपाल पत्रकार महासंघ युके शाखाका सल्लाहकार पनि हुन् ।)

विदेशमा नेपाली छापा

शिविर

नेपाली भाषामा जागिसकेको सूचनाको तलतल संसारको जुन र जस्तोसुकै ठाउँमा बसे पनि अर्को भाषामा प्राप्त सूचनाबाट मात्रै मर्दो रहेनछ । यो कुरा संसारका विभिन्न मुलुकमा रहेबसेका नेपालीका सामुदायिक गतिविधिलाई हेरे पनि पुष्टि हुन्छ । सामुदायिक स्वरूप र आफ्नै शैलीमा भए पनि विदेशमा नेपाली अखबारले नेपालीको सूचनाको भोकलाई मेट्ने र मेटाउने प्रयास गरिरहेका छन् । विदेशमा नेपाली छापाको वर्तमान अवस्था कस्तो छ त ? यसको जवाफका लागि प्रस्तुत छ, सञ्चारकर्मी धर्मराज भुसालको लेख ।

नेपाल बाहिर नेपाली डायस्पोराको निर्माण हुने क्रमसँगै अहिले विभिन्न मुलुकबाट नेपाली भाषामा सामुदायिक पत्रिकाहरू प्रकाशन हुने क्रम बढेको छ । नेपाली भाषाको पत्रकारिताको प्रकाशनको सुरुवात नै भारतीय भूमिबाट भएको इतिहास छ । पछिल्ला दिनमा समुद्रपारका मुलुकमा नेपालीहरूको घनत्व बढ्दै गएपछि ती मुलुकहरूमा पनि अनलाइन, रेडियो तथा टेलिभिजनसँगै छापा पत्रिकाको प्रकाशन पनि बढ्न थालेको देखिएको छ ।

पर्याप्त मात्रामा सूचना प्रविधिको उपलब्धता भएको अमेरिकादेखि प्रविधिको पहुँच अत्यन्तै न्यून रहेको कतार र मलेसियाबाट पनि नेपाली छापा पत्रिकाहरूको नियमित र व्यावसायिक तरिकाले प्रकाशन भइरहेको पाइन्छ । नेपालभन्दा टाढा रहेर पेसा, अध्ययन र रोजगारीमा व्यस्त रहेका नेपालीभाषी समुदायलाई नेपालका राजनीतिक घटनाक्रमबारे जानकारी दिने र समुदायका गतिविधिलाई बढावा दिने काममा छापा पत्रिकाहरू लागिरेहेका छन् ।

कहाँ-कहाँबाट ?

अमेरिकामा बस्ने अधिकांश नेपालीहरू इन्टरनेटको माध्यमबाट नेपालमा भएका ताजा घटनाबारे छिनछिनमै जानकारी लिन सक्छन् । त्यतिले नपुगेर त्यहीँको नेपाली समुदायमा पाँचवटा पाक्षिक पत्रिकासमेत प्रकाशन भइरहेका छन् । हाल अमेरिकामा 'नेपालीखबर', 'एभरेष्ट टाइम्स', 'विश्व सन्देश' र 'विश्व परिक्रमा' पाक्षिकरूपमा र खसोखस साप्ताहिक प्रकाशन भइरहेका छन् । करिब दुई लाख नेपाली रहेको अनुमान गरिने अमेरिकामा यी पत्रिकाले त्यहाँका नेपालीका सामुदायिक गतिविधिलाई प्रबर्द्धन गर्नुका साथै साहित्य, मनोरञ्जन र नेपालका राजनीतिक घटनाको विश्लेषणसमेत गरिरहेका हुन्छन् ।

नेपालीभाषीको राम्रो जमघट रहेको बेलायतमा पनि तीनवटा साप्ताहिक पत्रिका प्रकाशन भइरहेका छन् । बेलायतबाट प्रकाशन

भइरहेको 'नेपालीपत्र साप्ताहिक' पाक्षिकरूपमा अष्ट्रेलियाबाट पनि प्रकाशन हुन्छ । बेलायतबाट 'एभरेष्ट टाइम्स' र 'नयाँ सन्देश' साप्ताहिक रूपमा प्रकाशन भइरहेका छन् । निकै वर्षदेखि प्रकाशन हुँदैआएको 'नेपाली सन्देश' साप्ताहिक चाँहिँ अहिले बन्द अवस्थामा छ । कुनै बेला ५० हजारभन्दा बढी नेपालीको जमघट रहेको हङकङमा अहिले पनि 'एभरेष्ट टाइम्स', 'इथिक भ्वाइस' र 'सनराइज पोष्ट' नामका तीन वटा साप्ताहिक पत्रिका प्रकाशन भइरहेका छन् । नेपाली विद्यार्थीको चाप थपिएपछि नेपालीको सङ्ख्या करिब ४० हजार पुगेको अनुमान गरिने अष्ट्रेलियामा 'द नेपाली टाइम्स', 'पीपलवोट' र 'अस्ट्रेलियाको नेपालीपत्र' नामक तीन पत्रिका प्रकाशनमा आइरहेका छन् ।

नेपालीहरूको आकर्षक श्रम गन्तव्य मानिने मलेसिया सङ्ख्यात्यकरूपमा धेरै नेपाली पत्रिका प्रकाशन हुने मुलुक हो । अमेरिकाबाट पाक्षिकरूपमा प्रकाशन हुने नेपालीखबर मलेसियाबाट साप्ताहिकरूपमा प्रकाशन हुन्छ । यसका अलावा नेपाल सन्देश, श्रम साप्ताहिक, नेपाल पृष्ठभूमि पनि मलेसियाबाट प्रकाशन हुने गर्छन् ।

नेपालीको श्रम गन्तव्यकै रूपमा रहेको कतारमा पनि नेपालका राष्ट्रिय दैनिकहरू कान्तिपुर र राजधानीले साप्ताहिक संस्करण प्रकाशन गरिरहेका छन् । जापानबाट पहिले नेपाली समाचार प्रकाशन हुने गरेको छ । यस्तै कोरिया, इजरायल लगायतका मुलुकबाट मासिक पत्रिकाहरू प्रकाशन भइरहेका छन् भने खाडीक्षेत्रका अन्य मुलुकबाट साहित्यिक पत्रिकाहरूको प्रकाशन पनि भइरहेको देखिन्छ ।

"ककटेल" विषयवस्तु

विदेशबाट प्रकाशन हुने अधिकांश नेपाली पत्रिकाहरूले नेपालको राजनीतिक घटनाक्रमलाई प्राथमिकताका साथ प्रकाशन गरेको पाइन्छ । चाहे ती अमेरिकाबाट प्रकाशन हुने होउन् वा बेलायत, वा

● धर्मराज भुसाल

स्थानीय नेपाली समुदायका गतिविधि र नेपालका राजनीतिक घटनाक्रमको 'ककटेल' विषयवस्तु नै अहिले नेपाली डायस्पोरामा प्रकाशन भइरहेका छापा पत्रिकाको स्थापित शैली हो ।

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र प्रवासी पत्रकारिता प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

कुल आचार्य अध्यक्ष तथा
गैरआवासीय नेपाली संघ, युके परिवार

● क्याथरिन सी.मिचेल

सामुदायिक समाचारपत्र छिमेकीका निमित्त आवाज

सामुदायिक समाचारपत्र सामुदायिक समाचारपत्रको प्रकाशकका रूपमा हामी आफैले के लक्ष्य निर्धारण गर्नुपर्छ भने आफ्ना प्रत्येक पाठकको नाम प्राप्त गर्ने र तिनलाई वर्षको कम्तीमा एकपल्ट समाचारपत्रमा छान्ने । यसरी प्रत्येकको नाम दिनाले पाठकहरूमा स्वामित्वको भावना, आफू समाचारपत्रमा संलग्न रहेको भावना उत्पन्न हुन्छ ।

मेरो पत्रकारितासम्बन्धी सम्पूर्ण अनुभव साना शहरका सामुदायिक पत्रिकासँगै जोडिएको छ । केही समय, १५ हजार प्रति वितरण हुने पत्रिका फ्लोरिडा डेली कमर्सियलको लिजवर्गमा काम गरेपछि म लगातार साना पत्रिकाहरूतर्फ नै अग्रसर भएँ । जसमा अन्तिम थियो, 'दि प्वाइन्ट रेयस लाइट' लाइट' (दि लाइट) क्यालिफोर्नियाको मरिन कन्टीको पश्चिमी छेउ ढाकने यस पत्रिकाको प्रकाशनमा म आफ्ना तत्कालीन पतिसँग मिलेर संलग्न भएकी थिएँ । दि लाइट मा सात वर्ष रहँदा मेरा पूर्व श्रीमान् र मैले करिब १५,००० बासिन्दा भएको क्षेत्रमा यसको वितरण सङ्ख्या १,५०० बाट दोब्बर तुल्याएर ३,००० पुऱ्यायो, र समाचारपत्रद्वारा सार्वजनिक सेवा गरेकोमा पुलित्जर पुरस्कार प्राप्त गर्‱यो ।

अमेरिकामा साना-शहरका स्थानीय समाचारपत्र समुदायको अभिन्न अंग हुन् । तिनले समुदायको नेताको रूपमा सेवा गर्नुपर्छ, जुन काम आफ्नो शहर वा समुदायको ऐना बनेर प्रतिविम्ब दिनसक्दा मात्र सम्भव हुन्छ ।

सामुदायिक समाचारपत्रको प्रकाशन आफ्नो सानो शहरमा बस्छ र काम गर्छ । समाचारपत्रका लेखका विषय र त्यसमा विज्ञापन दिनेहरू सबै उसका छिमेकी हुन्छन् । कुनै लेखबाट जनता रिसाए वा खुसाए पनि सबभन्दा महत्वपूर्ण कुरा के हुन्छ भने प्रकाशकले तिनलाई प्रायः सधैं व्यक्तिगत रूपमा चिनेको हुन्छ । ठूला शहरका विशाल सङ्ख्यामा वितरण हुने दैनिकहरूमा अभ्यास गरिनेभन्दा यो निकै घनिष्ठ पाराको पत्रकारिता हो । ठूला समाचारपत्रहरू आफूलाई राष्ट्रिय राजनीतिसँग बढी संलग्न गराउँछन् र स्थानीय समाचारहरू बढी नाटकीय बनाउँछन् । तिनको समाचार सङ्कलन पनि अव्यक्तिगत प्रकृतिको हुन्छ । मेरो विचारमा ती मित्रहरू प्रविधिमुखी हुन्छन् । जो एक दिनका निमित्त हेलिकोप्टर चढेर पुग्छन्, अन्तर्वार्ताका निमित्त केही व्यक्तिलाई समाउँछन्, तस्विर खिच्छन् र हिँड्छन् ।

पत्रकारहरूको 'आक्रमण'

हाम्रो शहर नजिकैको ठूलो राष्ट्रिय पार्कमा सनसनीदार हत्याको शृङ्खला नै चल्थो । प्वाइन्ट रेयस नेशनल सिसोर भनिने उक्त पार्कले प्रशान्त महासागरको किनारमा भव्य र सुन्दर भूमि ढाकेको छ । सान फ्रान्सिस्कोका धेरै बासिन्दा त्यहाँको जङ्गल घुम्न र सुन्दर दृश्यावली भएको पहाडको टुप्पामा चढ्न आउँछन् ।

त्यहाँ महिला घुमन्तेहरूको शृङ्खलाबद्ध हत्या हुन थालेमाछि एकदिन प्रहरीले के घोषणा गर्‱यो भने एक व्यक्ति लुकी-छिपी बसेको छ जो आईमाईलाई अपहरण गर्ने र मार्ने गर्छ । त्यो दिन, मुख्य सडकको दायबायाँ दुई भागमा बाँडिएको हाम्रो सानो शहरमा सान फ्रान्सिस्कोका अखबार र टेलिभिजन दुवैका पत्रकारहरूको आक्रमण नै भयो । तिनीहरूका डफ्फा कार र हेलिकोप्टरमा आएका थिए ।

त्यस दिन शहरको मुख्य भागमा पुग्ने कुनै पनि साधारण व्यक्ति शहर बाहिरको कुनै पत्रकारद्वारा तुरुन्तै तानिन्थ्यो । उसको अनुहारमा क्यामरा चलाइन्थ्यो र सोधिन्थ्यो, "तपाईंको समुदायमा एकजना हत्यारा डुलिरहेछ भन्ने थाहा पाउँदा तपाईंलाई कस्तो लागेको छ ?" शहरमा अपरिचित पत्रकारहरू स्थानीय बासिन्दाबाट बढीभन्दा बढी माग गरिरहेका थिए । एकपल्ट आफूले खोजेको बनाइ र तस्विर बापेपछि ती पत्रकारहरू आफ्नो कार र हेलिकोप्टरमा चढ्न पुग्थे र समाचार तयार पार्न शहरतिर फर्कन्थे । उनीहरूले आफ्नो शीर्षकमा हत्यारालाई 'लुकीछिपी हत्या गर्ने' भनेर चित्रण गरे ।

त्यसको लगत्तै हाम्रा पाठक (हाम्रा छिमेकीहरू) एक-एक गरी दि लाइटको कार्यालयमा आउन थाले । तिनीहरू सबैले भने, "ईश्वरलाई धन्यवाद, तिनीहरू फर्के ।" मलाई लाग्यो, हाम्रा पाठकले हामीलाई स्वतः ती ठूला शहरका पत्रकारजस्तो ठानेनन् ।

हामीहरू बेग्लै किसिमका थियौं भन्ने उनीहरूले बुझे ।

निश्चय नै हामीले आफ्नो पहिलो पृष्ठमा लुकीछिपी हत्या गर्नेबाट पार्क घुम्नेहरूले सतर्क रहनुपर्ने प्रहरीका सुभावावहुरसहित गेट अगाडि बसेर बाटो हिँड्नेलाई अभद्र किसिमले समाउँदै "तपाईं कस्तो अनुभव गर्नुहुन्छ ?" भनेर सोध्ने चेष्टा गरेनौं । सामुदायिक पत्रकारले कसैलाई पनि अभद्र किसिमले तान्न सक्तैन । ठूला शहरका पत्रकारहरू जसका विषयमा आफू लेख्दैछन् तिनलाई फेरि व्यक्तिगत रूपमा कहिल्यै भेट्दैनन्, तर सामुदायिक समाचारपत्रका समाचारसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई हामी त्यो शहरमा बसुञ्जेल दिनहुँ देख्छौं र भेट्छौं । हामीले आफ्नो छिमेकीहरूसँग कुनै तहको आत्मीयतालाई सुरक्षित राख्नुपर्छ ।

प्रकाशकका हैसियतले हाम्रो लक्ष्य दि लाइट शहरका प्रत्येक सदस्यका निमित्त पढ्ने पर्ने हुन सकोस् भन्ने नै हुन्थ्यो । हामी चाहन्थ्यौं हाम्रो पत्रिका घरघरमा पुगोस् र अखबार प्रकाशित हुने दिन बिहीवार वार्तालापको एउटै विषय होस् । मानिसहरूले एक अर्कासँग "दि लाइट पढ्नुभो ? पत्रिकाले के भनेको रहेछ तपाईंले थाहा पाउनुभो ?" भनिरहेका होउन् । यस लक्ष्यमा पुग्ने एउटै बाटो थियो, पाठकहरूलाई त्यस्ता सूचना उपलब्ध गराउनु जुन अन्य ठूला समाचारपत्रहरूबाट उनीहरूले पाउन सक्तैनन् ।

क्षेत्रीय समाचारपत्र र टेलिभिजन स्टेशनले राज्यव्यापी समाचार दिन्छन्, त्यसैले हामी त्यस्ता विषयलाई आफ्नो समाचारपत्रमा उल्लेख गर्दैनौं । त्यसको सट्टा आफ्नो वितरण क्षेत्रका घटनाहरूबारे मात्र लेख्छौं । अमेरिकाका पत्रिकाहरूको यस्तो समाचार नीतिका विषयमा एउटा ठट्टा प्रचलित छ । यस बारेमा दि लाइटबाट त्यसवेला मात्र थाहा हुन्छ, यदि यसको वितरण क्षेत्र भित्रको कुनै बासिन्दा फ्लोरिडा घुम्न गएको होस् र आँधीमा परेको होस् ।

हामी बुभ्थ्यौं, हाम्रा पाठकहरूले ठूला अखबार वा टिभीबाट समाचार पाइरहेका छन् । हामीले तिनलाई अन्य कुनै स्रोतबाट पाउन नसकिने स्थानीय समाचार दिन्थ्यौं ।

आखिर स्थानीय समाचार भनेको के, साना शहरका समाचारपत्रका प्रकाशकहरूले यस प्रश्नको उत्तर विस्तृत रूपमा दिन सक्छन् । निश्चय नै समाचारदाताहरूले स्कूल बोर्डको बैठक, नगर परिषदको बैठक र प्रहरी अनुसन्धानबारे विस्तृत रूपमा समाचार दिन्छन् । हामीले पनि त्यही गर्‱यो । साथै नवआगन्तुकहरूलाई हाम्रो समुदायका बारेमा जानकारी दिने, हाम्रो भूमिका हो भन्ने विश्वास गर्‱यो ।

उदाहरणका निमित्त, गर्व गर्न लायक हाम्रो एउटा काम त्यो ऐतिहासिक प्रकाश स्तम्भसँग सम्बन्धित थियो जुन प्वाइन्ट रेयस प्रायद्वीपको पुछारमा उभिएको थियो र प्रशान्त महासागरमा टाढादेखि देखिन्थ्यो । त्यसले जहाजहरूलाई जमिनमा धिसिनबाट जोगिन चेतावनी दिन्थ्यो । हाम्रो पत्रिकाको नाम 'दि प्वाइन्ट रेयस लाइट' यसै प्रकाश स्तम्भसँग सम्बन्धित थियो । समाचारपत्रको लोगोमा यही प्रकाश स्तम्भ अङ्कित थियो ।

तर हाम्रो युगमा उन्नाइसौं शताब्दीको त्यो भव्य प्रकाश स्तम्भ उपेक्षित हुन पुगेको थियो र त्यसको ठाउँ स्वचालित प्रकाशहरूले लिएका थिए । सम्बन्धित केन्द्रीय निकायले त्यसलाई त्यसलाई भत्काउने योजना बनाइरहेको थियो । हाम्रो पत्रिकाले त्यस ऐतिहासिक संरचनालाई जोगाउने अभियान चलायो । सिलासिलाबद्ध लेखहरू छापेर हामीले आफ्ना पाठकहरूलाई उक्त प्रकाश स्तम्भ भत्काउनुको सट्टा जीर्णोद्धार गर्न माग गर्दै चिठीहरू लेख्न आग्रह गर्‱यो । आज, त्यो सुन्दर प्रकाश गृह यहाँको आकर्षक भ्रमणस्थल बन्न पुगेको छ ।

हामी आफैप्रति गौरवान्वित थियौं । एउटा सानो र ज्यादै कम पाठक सङ्ख्या भएको लघु पत्रिकाले विशाल संघीय सरकारको एक अङ्गलाई यस सानो शहरका निमित्त के गर्नु ठीक छ भनेर सोच्न बाध्य तुल्याएको थियो ।

पत्रिकाले गर्ने एउटा काम स्थानीय स्मारकहरूको संरक्षणमा मद्दत पुऱ्याउन समुदायलाई स्पष्ट गरिदिनु हो । प्रकाश स्तम्भलाई जोगाउन चलाइएको अभियान यसको भौतिक प्रदर्शन थियो । तर हामीले स्थानीय इतिहासका विषयमा पनि थुप्रै समाचार प्रकाशित गर्नुपर्छ । जस्तै हाम्रो समुदायमा अतीतदेखि महत्वपूर्ण व्यक्तिहरू को रहे र तिनले के काम गरे ?

साना पत्रिकाले गर्न सक्ने अर्को काम हो-समुदायका प्रत्येक व्यक्तिमा आफ्नो आवाजले समाचारपत्रमा स्थान पाउँछ, भन्ने विश्वास सुनिश्चित गर्नु ।

राजनीतिज्ञहरू आफ्नो सरकारका गतिविधि र त्यसबारेको प्रतिक्रिया थाहा पाउन सधैं छपा हेर्छन् । स्थानीय सरकारले गरेका कामसँग असन्तुष्ट प्रदर्शनकारीहरूले समेत सधैं समाचार बनाउँछन् किनभने समाचारपत्रले कुनै समस्याको दुवै पक्षबारे समाचार दिनुपर्छ । तर कुनै पनि साना शहरमा राजनीतिज्ञ र तिनका प्रखर विरोधीहरू बाहेक अरु पनि थुप्रै मान्छे हुन्छन् ।

सामुदायिक समाचारपत्रको प्रकाशकका रूपमा हामी आफैँले के लक्ष्य निर्धारण गर्नुपर्छ, भने आफ्ना प्रत्येक पाठकको नाम प्राप्त गर्ने र तिनलाई वर्षको कम्तीमा एकपल्ट समाचारपत्रमा छापने । यसरी प्रत्येकको नाम दिनाले पाठकहरूमा स्वामित्वको भावना, आफू समाचारपत्रमा संलग्न रहेको भावना उत्पन्न हुन्छ । जब पाठकले सानो, स्थानीय समाचारपत्रलाई 'हाम्रो' पत्रिका भनेर सम्बोधन गरिरहेका हुन्छन्, तिनीहरूलाई राम्ररी थाहा हुन्छ प्रकाशक पत्रिकाको वास्तविक स्वामी हो, तर तिनलाई के पनि विश्वास हुन्छ, भने खास रूपमा चाहिँ शहरका प्रत्येक व्यक्ति अखबारको स्वामी हो । पत्रिका उसको 'आफ्नै' हो । अमेरिकामा साना शहरका सामुदायिक पत्रिकाहरूले आफ्ना पाठकहरूमा स्वामित्वको यस्तो भावना उमाउँछन् र सबै त्यसमा धेरै लेख्न, स्थानीय राजनीतिभन्दा बढी लेख्न पाइन्छ भनेर निश्चित हुन्छन् ।

“अण्डै मारेको”

समाचारपत्रको पहिलो पृष्ठले स्कूल बोर्ड र शहर परिषद्बारे पूर्ण र निष्पक्ष समाचार प्रस्तुत गर्छ । कर बढाउने वा घटाउने योजनाबारे लेख्छ, सडक मर्मत आदिबारे योजना बनाउँछ । पहिलो पृष्ठले प्राकृतिक प्रकोपका विषयमा पनि थुप्रै समाचार दिन्छ । ठूलो बाढी, जड्गल आगलागी, सुख्खा, जनताको जीवनमा असर पार्ने कुनै पनि प्राकृतिक प्रकोपका विषयमा यथेष्ट समाचार र तस्वीर दिन्छ ।

सम्पादकीय पृष्ठमा, समुदायका घटनाहरूका विषयमा अग्रलेख छापिन्छन् । सम्पादकीयहरू सामान्यतया स्थानीय विषयमा कुरा गर्छन् । समाचारपत्रले कसलाई निर्वाचित मेयरको रूपमा हेर्न चाहन्छ, शहरको दक्षिणी भागमा विशाल आयोजनाको निर्माणलाई समर्थन गर्छ कि गर्दैन आदि ।

सम्पादकीय पृष्ठले यदाकदा सांसारिक विषयमा बढी लेख्न पनि सक्छ । बच्चाहरूले बाइसाइकल चढेका विषयमा एउटा सम्प(दकीय लेख्दा मैले एकपल्ट पुरस्कार जितें । एक साँझ अँध्यारो भएपछि म कार हाँकिरहेकी थिएँ, एउटा बच्चा मेरो कार अगाडि बाइसाइकल चढेर अघि बढ्दैथियो । मैले कडासँग ब्रेक लगाएँ र त्यो केटो सुरक्षितसाथ एकातिर लाग्यो । तर यसबाट म ज्यादै विचलित भएँ । आफैँलाई शान्त तुल्याउन यस घटनाका विषयमा मैले एउटा सम्पादकीय लेखें । मेरो सम्पादकीयको पहिलो वाक्य थियो, 'दि लाइटको एक कर्मचारीले हिजो राति तपाईंको बच्चालाई भन्डै मारेको ।'

खेलकुद समाचारहरू थुप्रै दिइएको हुन्छ । तर सानो शहरका समाचारपत्रमा राष्ट्रिय सकर टिमबारे कुनै लेख तब मात्र आउन सक्छ यदि त्यसको कुनै खेलाडी स्थानीय टीमका निम्ति कार्यशाला आयोजना गर्न शहरमा आएको हुन्छ । त्यसको सट्टा सामुदायिक अखबारले स्थानीय सकर टिम, युवा र केटाकेटीको दुवै टिमका समाचार र तस्वीर छापछन् ।

सामुदायिक समाचारपत्रमा व्यापक रूपमा पढिने एउटा विषय हो समवेदना । जब कुनै स्थानीय निवासीको निधन हुन्छ, समाचारपत्रमा उक्त व्यक्तिका बारेमा एउटा लेख छापिन्छ ।

हाम्रो पत्रिकाको वितरण प्रशान्त महासागर वरिपरि थियो । नेशनल पार्क र त्यहाँ घुम्न आउनेहरूको ध्यान केन्द्रित गर्नु त्यहाँको

जनजीवनको वास्तविकता थियो । हाम्रा पाठकहरूमध्ये धेरै पार्क सर्भिस वा स्थानीय होटलहरू, मोटल र रेस्टुराका निम्ति काम गर्थे । अरु चाहिँ माटोले काम गर्ने, बुन्ने र छालाका सामान बनाउने शिल्पीहरू थिए, जो पर्यटकहरूलाई बेच्ने सामान तयार पार्थे । अझ त्यहाँ अवकाशप्राप्त व्यक्तिहरू पनि थिए, जो पार्क घुम्न आएका थिए र आफ्नो जागिरबाट अवकाश पाएपछि त्यहाँ प्रशोधनशालाहरूमा काम गर्थे जसले सान फ्रान्सिस्कोमा दूध आपूर्ति गर्थे ।

त्यसैले हाम्रो समाचारपत्रले यिनै विषयमा थुप्रै लेख्यो । हामी शिल्पी व्यक्तिहरूका विषयमा लेख छाप्यौँ, जसले आफ्नो कामका निम्ति पुरस्कार पाएका हुन्थे । त्यस क्षेत्रका ठूला पुराना होटलहरूको ऐतिहासिकता प्रस्तुत गर्थौँ । नेशनल पार्कतिर जाने पर्यटकहरूको भीडभाडयुक्त स्थानीय सडकहरूमा सडक सुरक्षाबारे लेखहरू प्रस्तुत गर्थौँ । दुग्ध प्रशोधनशालाहरूलाई शहरमा बस्न चाहने अवकाशप्राप्त व्यक्तिहरूका निम्ति घरमा रुपान्तरित हुनबाट जोगाइनुपर्ने आग्रहका समाचारहरू पनि हामीले दियौँ ।

क्यालिफोर्नियाको नापा भ्याली जस्तो रक्सी उत्पादन गर्ने क्षेत्रमा सामुदायिक पत्रिकाहरू बेग्लै किसिमका समाचार छाप्ये । बाली टिप्ने समयमा बारीमा रहेका तिनका परिवारका तस्वीर छापिन्थे । मुख्य रूपले, आफ्नो स्थानीय मंदिराको गुणवारे स्थानीय जनताले अनुभव गर्ने गर्वका विषयमा ती छलफल प्रस्तुत गर्थे ।

अमेरिकाका ठूला शहरका बासिन्दाहरू कहिलेकाहीँ सामुदायिक समाचारपत्रमा छापिने विषय फाल्नु हुन्छ भनेर नाक खुम्च्याउँछन् । कैयौँ सामुदायिक समाचारपत्र वास्तवमा रात्रिभोज-पार्टीबारे लेख छापिन्छन् । कुन कुन परिवार रात्रिभोजमा बोलाइए र कस्तो खाना पस्किएको थियो भन्ने समाचार दिन्छन् । दि लाइटमा हामीले यस्ता समाचार त दिएनौँ, तर म उनीहरूलाई समर्थन गर्न चाहन्छु किनभने समाचारपत्रमा जनताको नाम दिने यो एउटा तरिका हो । यो एउटा यस्तो तरिका हो जसले समाचारपत्रसँग संलग्नताको भावना स्थापित गर्छ ।

भारी 'जुकेने' र साताको आठले

दि लाइटमा यस्तो समाचारको सट्टा प्रत्येक वर्ष 'दि लाइट कन्टेस्ट फर हेभी जुकेने' नामक प्रतियोगिताको आयोजना गरिन्थ्यो । हेक्का राखोस् प्रतियोगिताको नाम जानीजानी पत्रिकाको नामसँग मिल्ने गरी राखिएको थियो ।

हाम्रा शहरका अधिकांश मानिस करेसावारीमा लोभिएका थिए । प्रत्येक गर्मीमा हामी तरकारीहरू उमाथ्यौँ । तपाईंहरूमध्ये कसैले जुकेने (काँको आकारको फर्सी जातिको तरकारी) उमानुभएको छ भने थाहा होला, त्यसको बोटमा विश्वासै गर्न नसकिने गरी फलहरू फल्छन् । दुई-चार वटा बोटमा फलेका जुकेने पनि कुनै परिवारले सबै खाएर सक्तैनन् र उत्तरी क्यालिफोर्नियामा तपाईं कसैलाई जुकेने दिन पनि सक्नुहुन्न किनभने प्रत्येकले आ-आफ्नो घरमा त्यो फलाएका हुन्छन् । जुकेनेबारे अर्को तथ्य के हो भने तपाईंले यसलाई कलिलो छँदै टिप्नुपर्छ । नत्र यो भीमकाय तरकारी बन्न पुग्छ, जुन खान उपयुक्त हुँदैन । त्यसैले, सेप्टेम्बरमा प्रत्येक व्यक्तिको बगैँचाको कुनातिर लुकेर रहेका ती ठूला जुकेनेलाई पातहरू पन्छाएर फेला पारेको घोषणा गरिन्छ, हामी प्रतियोगिता सञ्चालन गर्छौँ ।

हामी सबभन्दा बढी तौलको जुकेने उमानेँ बगैँचा धनीलाई नाम मात्रको नगद पुरस्कार प्रदान गर्थौँ । पछि, हामीले खाली केटाकेटीले मात्र प्रतियोगितामा भाग लिन पाउने नियम थप्यौँ । बाबुआमा आफ्ना केटाकेटी र जुकेने लिएर पत्रिकाको कार्यालयमा आउँथे । हामी अर्को ढोकामा स्थानीय तरकारी पसलेलाई राख्यौँ जसले आफ्नो तराजुमा जुकेने जोख्यो । त्यसपछि हामी जुकेनेसहित बच्चाको एउटा तस्वीर खिच्यौँ ।

तस्वीरहरू गजबका हुन्थे । भुईँमा बसेका बच्चासँगै खिचिएका कैयौँ तस्वीरमा बच्चाभन्दा जुकेने साँच्चिकै ठूला देखिन्थे- बच्चा दुई, तीन वा चार वर्षको मात्र छ भने । प्रत्येक सहभागीको वा उनको परिवारको सबभन्दा ठूलो जुकेनेसँग बसेका तस्वीरहरू छाप्यौँ । हाम्रा पाठकहरू प्रतियोगितालाई मन पराउँथे किनभने जुकेनेसँग खिचिएका तिनका केटाकेटीका तस्वीर ज्यादै मनमोहक हुन्थे । हामी चाहिँ प्रतियोगितालाई यसकारण मन पराउँथ्यौँ कि त्यसले हाम्रा पाठकलाई

सामुदायिक समाचारपत्रको प्रकाशन आफ्नो सानो शहरमा बस्छ र काम गर्छ । समाचार पत्रका लेखका विषय र त्यसमा विज्ञापन दिनेहरू सबै उसका छिमेकी हुन्छन् । कुनै लेखबाट जनता रिसाए वा खुसाए पनि सबभन्दा महत्वपूर्ण कुरा के हुन्छ भने प्रकाशकले तिनलाई प्रायः सधैं व्यक्तिगत रूपमा चिनेको हुन्छ । ठूला शहरका विशाल सड्ख्यामा वितरण हुने दैनिकहरूमा अभ्यास गरिनेभन्दा यो निकै घनिष्ठ पाराको पत्रकारिता हो ।

ठूला शहरका
पत्रकारहरू
जसका विषयमा
आफू लेख्दैछन्
तिनलाई फेरि
व्यक्तिगत रुपमा
कहिल्यै भेट्दैनन्,
तर सामुदायिक
समाचारपत्रका
सम्बन्धित
व्यक्तिलाई हामी
त्यो शहरमा
बसुञ्जेल दिनहुँ
देख्छौं र भेट्छौं ।

समाचारपत्रसँग घनिष्ठ बनाउने अवसर दिन्थ्यो ।

प्रत्येक साता हामी 'साताको भान्छे' भन्ने एउटा लेख छाप्थ्यौं । संवाददाताले एकजना मानिससँग अन्तर्वार्ता लिन्थे र त्यसपछि उसका विषयमा, उसले तयार पार्ने खानाका परिकारसहित एउटा लेख प्रस्तुत गर्थे । यस स्तम्भका निमित्त व्यक्तिको छनोट हामी एउटा आधारमा गर्थ्यौं । त्यो व्यक्ति असल भान्छेका रुपमा ख्यातिप्राप्त हुनुपर्छ भन्ने थिएन । छनोटसँग सरोकार राख्ने एउटै कुरा हुन्थ्यो त्यस व्यक्तिका विषयमा त्यो वर्ष कुनै लेख प्रकाशित भएको नहोस् । एकपल्ट त केसम्म भयो भने हामी एक जना त्यस्तो तन्नेरीलाई छान्न पुगेछौं, जो पकाई-तुल्याई गर्न केही जान्दैनथ्यो । उसले तयार पार्न सक्ने परिकार एउटै थियो- पानी उमाल्ने । उक्त लेखको अन्त्य साँच्ची नै पानी कसरी उमाल्ने भन्ने स्पष्ट वर्णनका साथ गरिएको थियो ।

विरोधका बाबजूद

यस अतिरिक्त दि प्वाइन्ट रेयस लाइटले साइनानों नामक एउटा धार्मिक संस्थाका विषयमा पनि २०० भन्दा बढी लेख र सम्पादकीय छापेको थियो । संस्थाको केन्द्रीय कार्यालय शहरदेखि सात माइल टाढा ग्रामीण बस्तीमा रहेको थियो । त्यसले ठूला शहरका किशोर अपराधी र लागू पदार्थका दुर्व्यसनीलाई आश्रय दिने र तिनलाई बढी दैनिक जीवनयापन गर्न शिक्षा दिने दावा गर्थ्यो । तर यसले आश्रय दिएका केटाकेटी र किशोरहरू भागिरहन्थे ।

हाम्रा पाठकहरू (हाम्रा छिमेकीहरू) त्यस्ता भगुवाहरूलाई राजमार्गमा आफूना गाडी दौडाएर पक्रने गर्थे । त्यसरी भागेका केटाहरूले स्थानीय बासिन्दालाई उक्त संस्थाको आश्रयस्थलमा आफूलाई कुटिएको र सताइएको बताए । यद्यपि, हाम्रो इलाकाका अधिकांश राजनीतिज्ञहरू साइनानों किशोर अपराधीहरूका निमित्त अत्यन्त राम्रो काम गरिरहेको गजबको संस्था हो भन्ने सोच्थे ।

साइनानोंसँग सम्बन्धित समस्यालाई लिएर हामीले लेख छाप्न थालेपछि म किसानहरूको एक भोजमा सरिक भएँ । त्यहाँ हाम्रो इलाकाको समाचार छापने ठूलो शहरको एक दैनिक सम्पादक पनि उपस्थित थिए । अलिकति पिएपछि उनी मउपर पडकिन थाले । "तिमीले साइनानों सम्बन्धी समाचार छापेकोमा कसले मतलब राख्छ भन्ने ठानेकी छ्यौ ? त्यो ज्यादै राम्रो संस्था हो । तिमीले कुनै स्रोत फेला पारेकी छैनौ । तिम्रा लेखहरूमा कुनै गुदी छैन ।"

यस किसिमको विरोध चलिरहँदा पनि हामीले साइनानों सम्बन्धी समाचार छापने काम जारी नै राख्यौं, किनभने त्यसमा दुःखदायी सत्य कुरा लुकेका थिए जसका बारेमा केही लेख्नैपर्ने थियो । अन त्यमा विजय हाम्रै भयो । हामीले पत्रकारिता पुरस्कार- पुलित्जर प्राइज प्राप्त गर्नुभयो ।

हामीले वर्षौंसम्म स्थानीय समाचारका विषयमा राम्रो र सही काम गरेका थियौं । स्थानीय बासिन्दाहरू हाम्रो पत्रिका पढ्थे र हामी सही छौं भन्ने बुझ्थे । त्यसैले उनीहरू हामीउपर विश्वास गर्थे र कठिन समस्याका विषयमा लेख्दा हाम्रो पक्षमा रहन्थे । स्थानीय अधिकारीहरू साइनानोंलाई नियन्त्रण गर्न विफल भएकोमा प्रश्न उठाउँदा हामीलाई स्थानीय समुदायको भरपुर समर्थन प्राप्त थियो । हामीले पुलित्जर पुरस्कार पाएपछि मानिसहरू अर्को कहिले पाउँछौ भनेर प्रायः सोध्थे । मेरो जवाफ हुन्थ्यो, "कहिल्यै पाउन नपरोस् । किनभने हामीले पुलित्जर प्राप्त गर्नका निमित्त हामी बस्ने समुदायमा अर्को 'प्रकोप' आइलाग्नुपर्ने छ ।" •

(क्याथरिन सी. मिचेल संयुक्त राज्य अमेरिकाको नर्थ क्यारोलिना युनिभर्सिटीमा मास कम्युनिकेसनकी प्रोफेसर थिइन् । यो लेख केही वर्षअघि काठमाडौं आएको बेला उनले प्रस्तुत गरेको लिखित भाषणमा आधारित छ । युकेको नेपाली पत्रकारितासित सान्दर्भिक देखिएकोले यो लेख प्रेस काउन्सिल नेपालबाट प्रकाशित संहिताबाट साभार गरिएको हो)

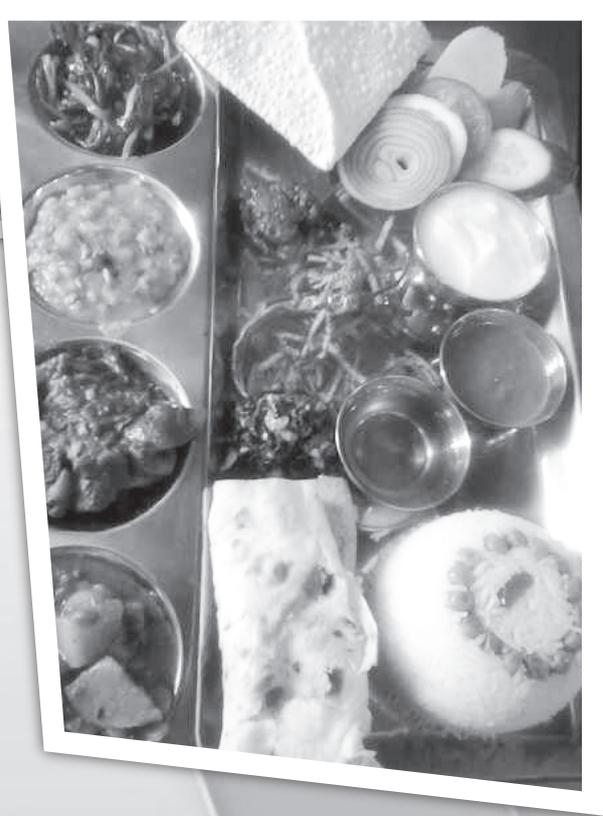
हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र **प्रवासी पत्रकारिता** प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस शुभद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक धधाई दिँदै श्रविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

दिनेश घिमिरे अध्यक्ष तथा
नेप्लिज डेमोक्याटिक फोरम, युके परिवार

गुरखासिक्स स्पिसेवर्ल्ड

Opening Hours

Sun – Thurs

Afternoon: 12.00 – 14.30

Evening: 17.30 – 23.00

Fri – Sat

Afternoon: 12.00 – 14.30

Evening: 17.30 – 00.00

VISIT US

Gurkha's Spiceworld

11-13 Ruislip Road

Greenford

UB6 9QD

Tel: 020 8578 9200

0208 578 9181

Mob: 0798 8856 980

दिनेश शर्मा

प्रोपाइटर

महासंघमा राजनीति गर्दैनाँ

शिव गाउँले, अध्यक्ष, नेपाल पत्रकार महासंघ

महासंघको
संरचनाभिन्न कहीं
कतै भ्रष्टाचार
छैन । फेरि,
यति धेरै पत्रकार
हरुको निगरानी
हुने संस्था
हो कि यहाँ
भ्रष्टाचार गर्न
कसैले चाहना
राखेर पनि
सम्भव छैन ।
महासंघको एक
रुपैया पनि कहीं
तलमाथि परेको
वा अनियमितता
भएको भन्ने
अवस्था छैन ।

अहिले नेपाली पत्रकारिता र पत्रकारहरुको स्थिति कस्तो छ ?

नेपालको पत्रकारिता एकदम संक्रमणकालीन अवस्थामा छ । राजनीतिक सहमतिका आडमा जे पनि गरेर मुलुक चलाइरहने पद्धतिका कारण सिर्जना भएका विकृतिलाई सामना गर्नका लागि बाध्य छ र त्यसका धेरै प्रभाव र असरहरु पत्रकारितामा पनि देखिएका छन् । विधि र कानूनको शासन सभ्य संस्कृति र समाज निर्माणतर्फ थुप्रै अवरोधहरु छन् । त्यो अवरोधहरुसँग सामना गर्नका लागि पत्रकारिता पौठेजोरी खेल्नहेको छ ।

एउटा महत्वपूर्ण जिम्मेवारी भएको तर जिम्मेवारीअनुसार सेवा सुविधा प्राप्त गर्न कठिन भइरहेको अवस्थाबाट पत्रकारहरु गुञ्जनु परिरहेको छ । पत्रकारहरु एकदम दुःखकष्टका साथ काम गरिरहने, नागरिक अधिकार, प्रजातन्त्र, लोकतन्त्रजस्ता ठूलूला विषयवस्तु जोडिएका क्षेत्रमा काम गर्नुपर्ने तर अति न्यून सेवा सुविधा र अत्यन्तै सकस र संकटकालीन साथ आफ्नो व्यावसायिक जीवन अगाडि बढाइरहेका छन् ।

यसलाई सुधार्न पत्रकार महासंघले के पहल गरिरहेको छ ?

हामी दुईवटा काम गरिरहेका छौं एउटा स्वतन्त्रतामाथि कहीं कतैबाट हस्तक्षेप हुन नदिने वातावरणका लागि क्रियाशील छौं । सरकार वा गैरराज्य पक्षबाट स्वतन्त्रतामा हुने हस्तक्षेप वा हमलाका विरुद्ध पत्रकार महासंघ सम्भौताहीन अवस्थामा तयार भएर बसेको छ । हामी आन्दोलन, दबाव वा लविड जुनसुकै माध्यमद्वारा यो स्वतन्त्रतामाथि हस्तक्षेप हुन नदिने प्रयत्नका निमित्त तयार भएर बसेका छौं । दोस्रो कुरा, पत्रकारहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, पत्रकारहरुको व्यावसायिक स्तर वृद्धि गर्ने र उनीहरुको व्यावसायिक सुरक्षाका निमित्त क्रियाशील भएर काम गरिरहेका छौं । त्यसैले यी दुवै क्षेत्रबाट प्रेस विरुद्ध र पत्रकारमाथि आइपर्ने चुनौतीहरु सामना गर्नुपर्छ भन्ने पत्रकार महासंघको बुझाइ छ ।

पत्रकार महासंघमा राजनीतिकरण भयो भन्ने गुनासो पनि बढ्दो छ नि ।

पत्रकार महासंघका विल्कूल राजनीतिकरण छैन । खासगरी पत्रकारहरु चाहिँ आफैँमा पनि एक खालको पोलिटिकल एनिमल (राजनीतिक विषयवस्तु कभर गर्ने र लेख्ने) भएका कारण कतिपयलाई आफ्नो गतिविधि र पत्रकारहरुको संस्थागत

गतिविधिमा भिन्नता नदेखेको जस्तो लागेको हुन सक्छ । तर, पत्रकार महासंघमा जुनवेला खासगरी यो कार्यसमिति आयतना राजनीतिक रुपमा पत्रकार महासंघ कहीं कतै विवादित हुन नदिन, महासंघलाई राजनीतिक कुरामा केन्द्रीत हुन नदिन, नितान्त व्यावसायिक र श्रमजीवी पत्रकारका मुद्दाहरुमा केन्द्रित गर्नका लागि पत्रकार महासंघले पूरै शक्ति लगाएको छ । पूरै शक्ति परिचालन गरेको छ । हामी राजनीतिक मज्जाले बुझ्छौं तर राजनीति गर्दैनाँ ।

पत्रकार महासंघ भ्रष्टाचारको अखडा भयो भन्ने आरोपबारे के भन्नुहुन्छ ?

होइन । पत्रकार महासंघ पछिल्लो समयमा पुरानो कार्यसमितिले गरेको खर्चलाई फर्साउने गर्ने क्रममा र पुरानो कार्यसमितिबाट भएको खर्च र ऋणहरु तिर्ने क्रममा पैसा बैंकबाट निकालेर तिर्ने क्रममा हामीले के देख्यौं भने धेरै ठूलो रकम महाधिवेशनमा खर्च हुने अनि त्यो किस्ता-किस्ता गरेर तिर्दै जानुपर्ने हुनाले त्यो तिर्ने क्रममा के देखियो भने पहिलो महाधिवेशमा खर्च भएको अंक र त्यो अंक तिर्नका लागि निकालिएको पैसा र त्यसको फर्साउनेको मिति फरक परेको हो । तर, पत्रकार महासंघको संरचनाभिन्न कहीं कतै भ्रष्टाचार छैन । फेरि, यति धेरै पत्रकारहरुको निगरानी हुने संस्था हो कि यहाँ भ्रष्टाचार गर्न कसैले चाहना राखेर पनि सम्भव छैन । त्यसैले त्यो बिल प्रक्रियागत त्रुटि भयो, किन त्रुटि भयो भने जसलाई जति अंकमा भुक्तानी दिनुपर्ने हो त्यही अंकमा चेक काटेर भुक्तानी दिएको भए हुन्थ्यो । हामीले ठूलो पैसा निकालेर भुक्तानी दिदाखेरि चाहिँ त्यसरी दिनु हुँदैनथ्यो भन्ने कुरा कार्यसमितिले पनि महसूस गरेको छ । तर, पत्रकार महासंघको एक रुपैया पनि कहीं तलमाथि परेको वा अनियमितता भएको भन्ने अवस्था चाहिँ होइन ।

नेपाली पत्रकारितामा नेपाल बाहिरको पत्रकारिताको स्थान कस्तो छ ?

नेपाल बाहिर समेतलाई समेटेन भने एकै नेपाल नेपाल हुन सक्तैन । नेपाल बाहिर पनि अर्को नेपाल छ । त्यसलाई हामीले स्वीकार गर्नुपर्छ । त्यही कारण नेपाल पत्रकार महासंघले आफ्ना विभिन्न शाखाहरुमाफत नेपाल बाहिर भएका नेपालीहरुका कथा व्यथा, नेपालीहरुका सफलता र संघर्षका कथाहरु समेटिउनु र

Photo: Bimal Chandra Sharma/INSEC

नेपालसँग तिनको भावनात्मक सम्बन्ध एकाकार भइरहोस् भन्ने उद्देश्यले विभिन्न देशमा प्रतिष्ठान र शाखाहरु गठन गर्ने र नेपाल र नेपालीलाई सधैं एउटा सम्बन्धको सेतुमा बाँधिरहने प्रयत्न गरिरहेको छ।

बाहिरको पत्रकारितामा कमजोरीहरु थुप्रो छन्। देशभित्रको भन्दा पनि धेरै कमजोरीहरु छन्। कतिपय व्यावसायिक सीपको अभाव छ। दक्षताका कुराहरुमा पनि कमी कमजोरीहरु छन् तर त्यसका बाबजुद पनि उहाँहरुसँग प्रचुर सम्भावना छ। तुलनात्मक रुपमा नेपालभन्दा विकसित देशको व्यावसायिक अभ्यासको समेत मूल्यांकन गरेर व्यावसायिक अभ्यासलाई सिकेर पत्रकारिता गर्ने र भोलि त्यो अनुभव नेपाल भित्र्याउने अवसर उहाँहरुले पाइरहनु भएको छ। त्यो अवसरको सदुपयोगका निम्ति हामी संसारभरका पत्रकारहरुलाई अपील गरिरहेका छौं।

नेपालबाहिर पत्रकार महासंघ गठनलाई कसरी लिनुभएको छ ?

नेपाल बाहिर त्यो देश जहाँ पत्रकारहरु बसेर काम गरिरहनु भएको छ, जो वैधानिक रुपमा बस्नुभएको छ, उहाँहरुका वीचमा शाखा निर्माण गर्ने प्रक्रिया चलिरहेको छ। तर, हामी यी शाखाहरु एकदमै ठूलो संख्यामा फैलाउनुपर्छ भन्ने पक्षमा छैनौं। किनभने त्यो आफैमा एउटा अर्को संयन्त्र व्यवस्थापनका चुनौतीहरु हुन सक्छन्। तर, जहाँ सम्भावना छ नेपालीहरु धेरै छन् त्यो ठाउँमा पत्रकार महासंघको शाखा निर्माण गर्नुपर्छ। जहाँ पत्रकारहरुको संख्या तुलनात्मक रुपमा धेरै छ, त्यहाँ बसेर साथीहरु पत्रकारिता गरिरहेका छन्। त्यहाँ चाहिँ महासंघको शाखा निर्माण गर्नुपर्ने पक्षमा हामी छौं। त्यो बाहेक सक्रियतापूर्वक धेरै शाखा बनाउने पक्षमा हामी छैनौं।

नेपाल बाहिरका पत्रकारहरुलाई महासंघको सदस्यता लिन चर्को शुल्क तोक्नुभएको छ किन होला ?

चर्को होइन। त्यो त त्यो देशका साथीहरुको सद्भावको कुरा पनि हो। हामीले त्यो देशको मुद्रासँग नेपाली मुद्रा सट्टी गऱ्यो भने कति होला ? त्यो त हामीले मागेकै छैनौं नि ! मात्र के हो भने देशबाहिर रहनुभएका साथीहरुले नेपालसँग भावनात्मक रुपमा जोडिनका लागि पनि केही योगदान गर्नुस्

भनेका छौं। त्यो साथीहरुले एकदम उदारतापूर्वक स्वीकार गरिरहनुभएको छ। हामीले महासंघको रेकर्डमा कही कतै पनि साथीहरुले धेरै भयो भनेर गुनासो गरेको रेकर्ड आएको छैन।

प्रवासका शाखाहरुबाट महासंघले के अपेक्षा गरेको छ ?

प्रवासका शाखाहरुबाट उहाँहरुले त्यहाँ सिकेको अनुभव देशभित्र आओस् र उन्नत, व्यावसायिक र एकदम स्तरीय पत्रकारिताका लागि उहाँहरुको सहयोग नेपालमा आउन सकोस्। दोस्रो कुरा, त्यहाँका नेपाली र नेपालकाबीच सम्बन्ध सेतुका रुपमा उहाँहरुले काम गर्न सफल हुनुहोस् भन्ने बाहेक हामीले धेरै अपेक्षा गरेका छैनौं। पत्रकारहरु असजिलोमा पर्दा, यहाँको पत्रकारिता असजिलोमा पर्दा, एकदम संकटमा पर्दा तपाईंहरुले जुनसुकै बेला अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरुमा आवाज उठाउनेदेखि लिएर आर्थिक, नैतिक, भौतिक सहयोग गर्नुस् भनेर हामीले शाखाहरुलाई भन्ने गरेका छौं। हाम्रो सीमा भनेको त्यो भन्दा बढी केही छैन।

प्रवासका नेपाली पत्रकारहरुको दायित्व के कस्तो हुनुपर्छ ?

उहाँहरुले नेपाल र नेपालीहरुको पहिचान जुन छ, त्यो मर्यादा बचाएर आफूले संघर्ष गरिरहेको भूमिको अनुभव देशभित्र ल्याएर मुलुकलाई समुन्नत बनाउन मद्दत गर्ने नै हो। सूचना र विचार प्रवाहमार्फत देशबाहिर भएका नेपालीलाई एउटै सम्बन्ध सेतुमा बाँध्नु।

तपाईं बेलायत शाखाको अधिवेशनमा गतवर्ष लण्डन पुग्नुभयो। बेलायतका पत्रकारहरुलाई केही भन्नु छ कि ?

बेलायतका पत्रकार साथीहरु तुलनात्मक रुपमा व्यावसायिक छन्। ती साथीहरुले बेलायतमा बसेर नेपाल र नेपालीको सम्बन्ध जोड्नका निम्ति पत्रकारिताको माध्यमबाट महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। उनीहरुले आफ्नो क्षेत्रबाट योगदान पुऱ्याएर मात्र पुग्दैन। नेपाल र नेपाली पत्रकारिताका निम्ति पनि उनीहरुले सक्रियतापूर्व सहयोग सद्भाव आवश्यक छ। नेपाल र नेपाली पत्रकारिताको विकासका लागि उहाँहरुको सक्रिय सहयोग आवश्यक छ, जुन उहाँहरुले अहिले पनि गरिरहनु भएको छ, र भोलि पनि गर्नुहुन्छ, भन्ने अपेक्षा छ। ●

(जनक तिमिल्सिनाको सहयोगमा)

नेपालभन्दा विकसित देशको व्यावसायिक अभ्यासको समेत मूल्यांकन गरेर, व्यावसायिक अभ्यासलाई सिकेर पत्रकारिता गर्ने र भोलि त्यो अनुभव नेपाल भित्र्याउने अवसर विदेशका नेपाली पत्रकारहरुले। त्यो अवसरको सदुपयोगका निम्ति हामी संसारभरका नेपाली पत्रकारहरुलाई अपील गरिरहेका छौं।

महासंघ गतिविधि

युकेका पत्रकारहरूको संस्थागत विकासको प्रयास करिब चारवर्ष अघिदेखि शुरु भएको हो । सन् २००९ को फेब्रुअरी २१ मा युकेमा कार्यरत पत्रकारहरूको भेलाले पहिलोपटक शशी पौडेलको अध्यक्षतामा एक आयोजक समिति गठन गरेको थियो । सो भेलामा १४ पत्रकारको उपस्थिति रहेको थियो ।

सो समितिलाई पछि अप्रिलमा बसेको बैठले नेपाली सञ्चारकर्मी संघ, युके नामकरण गरेको थियो । समितिमा निलम शर्मा, नविन पोखरेल, विश्वदीप तिगोला, विपिन निरौला, प्रवीण गुरुङ सदस्य रहेका थिए ।

सन् २०१० जुलाई १८ मा बसेको पत्रकारहरूको अर्को भेलाले नविन पोखरेलको अध्यक्षतामा नयाँ तदर्थ समिति गठन गर्‍यो । तदर्थ समितिमा चिरन शर्मा उपसंयोजक, नरेश खपाङ्गी सचिव तथा सदस्यहरूमा बालमुकुन्दप्रसाद जोशी, विपिन निरौला, ऋषिराज बुढाथोकी, राजेन्द्र भट्ट, शशी पौडेल, ईश्वर रिजाल, धर्मराज अधिकारी, श्याम लुईटेल, रमा लामिछाने, देवी गौतम, नारायण भण्डारी, मिलन ज्वाली, हरिकुमार गुरुङ 'काजी', सुशील सिंह, प्रवीण गुरुङ, होम परिवाग र नारायण गाउँले दस्य रहेका थिए ।

पहिलो अधिवेशन

सोही समितिले नेपाल पत्रकार महासंघ केन्द्रीय समितिसित समन्वय गरी बेलायत शाखाको रूपमा मान्यता प्राप्त गर्‍यो । सन् २०१२ जनवरी १४ का दिन महासंघका केन्द्रीय अध्यक्ष शिव गाउँलेको प्रमुख आतिथ्यमा लण्डनमा पहिलो अधिवेशन सम्पन्न गर्‍यो । अधिवेशनमा बेलायतका लागि नेपाली राजदूत डा. सुरेशचन्द्र चालिसे, पत्रकार सुमन खरेल, गैरआवासीय नेपाल संघ, युकेका अध्यक्ष कुल आचार्य लगायतले शुभकामना दिएका थिए । अधिवेशनले नविन पोखरेलको अध्यक्ष, चिरन शर्मा वरिष्ठ

सभासदमा चयन गर्‍यो । त्यस्तै भगिरथ योगी, बालमुकुन्दप्रसाद जोशी, डा. चन्द्र लक्सम्बा र चण्डिराज राईलाई सल्लाहकार नियुक्त गरेको छ ।

शाखाबाट हाल २७ जना पत्रकारले सदस्यता लिएका छन् ।

गतिविधिरू

क) साक्षात्कार

एनेकपा (माओवादी) अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल प्रचण्ड, नेपाली कांग्रेसका सभापति सुशील कोइराला छुट्टाछुट्टै सन्दर्भमा बेलायत आउनुभएको बखत पारेर पत्रकारहरूसित साक्षात्कार कार्यक्रम गरियो । त्यस्तै, नेपाल पत्रकार महासंघका पूर्वसभापति हरिहर विरही बेलायत आउनुहुँदा महासंघको आयोजनामा सम्मान तथा अन्तर्क्रिया सम्पन्न गरिएको छ । कार्यक्रममा नेपाली राजदूत डा. सुरेशचन्द्र चालिसे, वरिष्ठ पत्रकारहरू खगेन्द्र नेपाली, सुमन खरेल लगायतको उपस्थिति थियो । बेलायत भ्रमणमा आउनुभएका त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पत्रकारिता विभागका पूर्व प्रमुख तथा हिमाल खबर पत्रिकाका तत्कालीन अतिथि सम्पादक बद्रि पौड्यालसित हङ्गरी यति रेस्टुरेन्ट, लण्डनमा एक अन्तर्क्रिया गरियो ।

ख) प्रेस विज्ञप्ति प्रकाशन

नागरिक दैनिकका तत्कालीन विराटनगर समाचारदाता खिलानाथ ढकालमाथि भएको सांघातिक हमलाको विरोधमा महासंघले गरेको आन्दोलनमा सरिक हुँदै शाखाले बेलायतस्थित नेपाली राजदूतावासमा विरोधपत्र बुझाएको छ । यसैगरी, भ्रुपापा हत्या गरिएको पत्रकार यादव पौडेलका बारेमा दोषीलाई कारबाही र परिवारलाई राहतको माग गर्दै विज्ञप्ति शाखाका तर्फबाट एक विज्ञप्ति जारी गरिएको छ ।

यस्तै, द्वन्द्वकालमा माओवादीबाट मारिएका पत्रकार डेकेन्द्रराज थापाका हत्याका अभियुक्तहरूलाई छुट्टै दिन तत्कालीन सरकारले गरेको निर्णय र व्यवहारको विरोध गर्दै न्यायिक अनुसन्धानमा हस्तक्षेप नगर्न माग गर्दै शाखाका तर्फबाट विज्ञप्ति निकालिएको छ ।

ग) आर्थिक सहयोग

अस्वस्थ अवस्थामा रहनुभएका पत्रकार रमेश चालिसेको उपचारमा सहयोग गर्न महासंघ केन्द्रले गरेको आग्रह अनुरूप शाखाका तर्फबाट १३ हजार रुपियाँ सहयोग गरिएको छ । त्यसैगरी, तत्कालीन समयमा क्यान्सर रोगको उपचार गराइरहनुभएकी दाङकी पत्रकार महिला स्वर्गीय शान्ता पौडेलको उपचारका लागि शाखाका तर्फबाट ५६ हजार रुपियाँ सहयोग गरिएको थियो । दुर्भाग्यवश उहाँको केही महिनापछि निधन भयो ।

घ) पत्रकार कल्याण कोष

शाखाले गैर आवासीय नेपाली संघ, युकेसित मिलेर पत्रकारहरूलाई प्रोत्साहन र उनीहरूको पेशागत वृत्ति विकासका लागि करिब २० लाख रुपियाँ राशीको एक अक्षय कोष खडा गरेको छ ।

ङ) सहभागिता

यस्तै नेपाल पत्रकार महासंघ, युरोप शाखाको पहिलो अधिवेशनमा शाखाका वरिष्ठ उपाध्यक्ष चिरन शर्माले सहभागिता जनाउनुभएको थियो । सो अधिवेशनमा शाखाका सल्लाहकार भगिरथ योगी तथा सभासदहरू शशी पौडेल र दीपक न्यौपाने पनि सहभागी हुनुहुन्थ्यो ।

यस्तै, नेपाल पत्रकार महासंघको पोखरामा सम्पन्न केन्द्रीय साधारण सभामा शाखाका सभासद दीपक न्यौपाने सहभागी हुनुभएको थियो । ●

एनआरएन युकेसित पत्रकार क्षमता अभिवृद्धि कोषका लागि सम्झौता पत्रमा हस्ताक्षरपछि एनआरएन अध्यक्ष कुल आचार्य, महासंघ अध्यक्ष शिव गाउँले

उपाध्यक्ष, दिनेश परियार उपाध्यक्ष, नरेश खपाङ्गी महासचिव, धर्मराज अधिकारी सचिव र लीलामान शेरपुञ्जालाई कोषाध्यक्षमा निर्वाचित गर्‍यो । त्यसैगरी सदस्यहरूमा देवी गौतम, रमा लामिछाने, श्याम लुईटेल, नारायण गाउँले, मिलन शर्मा, उमेश निरौला, ऋषिराज बुढाथोकी निर्वाचित भएका छन् ।

शाखाको पहिलो बैठकले शशी पौडेल, विपिन निरौला, केशव श्रेष्ठ, हरिकुमार गुरुङ काजी र दीपक न्यौपानेलाई केन्द्रीय

सम्नुत नेपाली समाजका लागि जिम्मेवार पत्रकारिता

नेपाल पत्रकार महासंघ, बेलायत शाखाको पहिलो अधिवेशन

(१४ जनवरी, २०१२, लण्डन) मा प्रस्तुत सांगठानिक प्रतिवेदन

पहिलो अधिवेशनबाट
निर्वाचित पत्रकार
महासंघ युकेको नयाँ
कार्यसमिति

पृष्ठभूमि

बेलायतमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरूको पेशागत संस्था नेपाल पत्रकार महासंघ, बेलायत शाखाको पहिलो ऐतिहासिक अधिवेशनका सन्दर्भमा उपस्थित नेपाल पत्रकार महासंघका अध्यक्षज्यू, निर्वाचन समितिका प्रमुख तथा सदस्यज्यूहरू, अतिथिगण एवम् प्रतिनिधि तथा पर्यवेक्षक मित्रहरू। सर्वप्रथम यस महत्वपूर्ण अवसरमा म महासंघ, युके शाखा तथा मेरो व्यक्तिगत तर्फबाट हार्दिक अभिवादन पेश गर्न चाहन्छु। यस घडीमा नेपाल पत्रकार महासंघको स्थापनादेखि हालको विदेशमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरू समेत महासंघको छातामुनी अटाउन सक्ने वातावरण बनाउनका निमित्त विभिन्न कालखण्डमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नुहुने अग्रजहरूको योगदानको स्मरण गर्न चाहन्छु तथा नेपाली प्रेस स्वतन्त्रताका लागि पेशागत धर्म निर्वाह गर्दागर्दै मृत्युवरण गर्न पुगेका दिवंगत पत्रकार साथीहरूप्रति भावपूर्ण श्रद्धासुमन व्यक्त गर्दछु।

आदरणीय प्रतिनिधि तथा पर्यवेक्षक मित्रहरू,

नेपाली पत्रकारिताको इतिहास युरोपको जस्तो धेरै पुरानो छैन। करिब एकसय वर्ष अघिदेखि नेपालमा पत्रकारिताको अभ्यास हुँदै आएको अभिलेखहरूले पुष्टि गर्ने गरेका छन्। पत्रकारिताको स्वरूपमा नहोला तर नेपाली समाजमा सन्देश आदानप्रदान गर्ने माध्यम भने यसअघि हुँदै नभएका होइनन्। प्रविधिको बाक्लो उपस्थितिका बावजूद पनि कतिपय त्यस्ता माध्यमहरू आजपर्यन्त जीवित छन्। कटुवाल कराउने, शंख फूक्ने, भयौली पिट्ने, कर्नाल फूक्ने, दमाहा ठोक्ने जस्ता कार्य आज पनि चलिरहेकै छन्।

वि.सं. १९५३ मा निकलएको सुधासागरलाई पहिलो नेपाली पत्रिका मान्ने गरिएको छ। यद्यपि यसको मुद्रित अंक देख्न पाइएको छैन। नामको आधारले यसलाई धेरैले समाचारपत्र नभई साहित्यिक पत्रिकाको अनुमान गर्ने गरेका छन्। यसअघि मोतिराम भट्टको सम्पादकत्वमा बनारसबाट गोरखा भारत जीवन नामक पत्रिका छापिएको पनि बताइन्छ। अखबारको हिसाबले चाहिँ वि.सं. १९५८ वैशाख २४ गतेदेखि छापिन थालेको गोरखापत्र नै पहिलो नेपाली अखबार मानिन्छ, जो अहिले पनि निरन्तर निस्किरहेको छ। तत्कालीन राणाशासक देवशमशेरको उदारपनामा शुरु भएको गोरखापत्रभन्दा पछि जनस्तरबाट अन्य अखबार शुरु हुने वातावरण भने वि.सं. २००० को दशकमा फैलिएको राणाविरोधी क्रान्तिले बनाएको थियो। त्यसबेला सम्ममा साहित्यिक र राजनीतिक विषयवस्तु समेटेका दर्जनौँ साप्ताहिक पत्रिका नेपाल र प्रवास (भारतका दार्जिलिङ, बनारस आदि) बाट निकलन शुरु भइसकेका थिए। वि.सं. २००७ मा प्राप्त प्रजातान्त्रिक

व्यवस्थाले नेपाली पत्रकारितालाई जग बसाल्ने अवसर दियो। वि.सं. २००७ चैत २० गतेदेखि औपचारिक रूपमा नेपालमा रेडियो प्रसारण शुरु भयो। वि.सं. २०१७ देखि २०४६ सम्मको पञ्चायती कालखण्डमा व्यावसायिक पत्रकारिता अघि बढ्न नसके पनि, स्वतन्त्रतापूर्वक पत्रकारिता गर्ने परिस्थिति नभए पनि पत्रकारिता ठप्प भने रोकिएन। यसैकाल खण्डमा न्युज एजेन्सी राष्ट्रिय समाचार समिति (२०१८ फागुन ७ गते) खुल्यो र २०४१ माघ १७ गते नेपालमा टेलिभिजनको श्रीगणेश भयो।

२०४६ को प्रजातन्त्र पुनर्बहालीपछि जारी संविधानमा प्रेस स्वतन्त्रता र सूचनाको हकका बारेमा स्पष्टसँग व्यवस्था भएपछि नेपाली पत्रकारिता द्रुत गतिमा अघि बढिरहेको छ। अखबार, रेडियो, टेलिभिजनमा निजी क्षेत्रको लगानी बढ्दो छ। इन्टरनेटको सहज र सुलभ उपलब्धताले अनलाइनहरू दिनहुँ थपिँदा छन्। सूचना विभागको पछिल्लो (२०६७ चैत मसान्तसम्मको) तथ्यांक अनुसार नेपालभित्र ४२० दैनिक, २३ अर्धसाप्ताहिक, २ हजार १७४ साप्ताहिक, ३९९ पाक्षिक, १ हजार ९३४ मासिक, २३४ द्वैमासिक, ५१० त्रैमासिक, २६ चौमासिक, ७० अर्धवार्षिक र ८३ वार्षिक गरी ५ हजार ८७३ पत्रिका दर्ता भएका छन्। त्यस्तै, सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयका अनुसार २०६८ भदौ १२ गते सम्ममा ३९४ वटा रेडियोले सञ्चालनका लागि अनुमति पाएका छन् भने त्यसमध्ये ३३४ वटाले प्रसारण शुरु गरि सकेका छन्। सोही अवधिमा ३२ वटा टेलिभिजनले सञ्चालनका लागि अनुमति पाइसकेका छन्। यसरी नेपाली पत्रकारिता अहिले धेरै अघि बढिसकेको छ। हजारौँलाई रोजगारी दिने र अबैको कारोबार गर्ने उद्योगमा परिणत भइसकेको छ।

पत्रकारिता क्षेत्रमा संलग्न जनशक्तिलाई एकताबद्ध बनाई उनीहरूको पेशागत हकहितको रक्षा, व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि गर्ने प्रयास नेपालमा विगत साठे पाँचदशकदेखि हुँदै आएको छ। वि.सं. २००७ सालको परिवर्तनपश्चात् २००८ सालमा सत्यनारायण श्रेष्ठको संयोजकत्वमा पत्रकारहरू संगठित हुने प्रयास गरेपनि त्यसले निरन्तरता पाएन। त्यसपछि २०१२ चैत १६ गते कृष्णप्रसाद भट्टराई (पूर्व प्रधानमन्त्री) को अध्यक्षतामा नेपाल पत्रकार संघ गठन भयो। भट्टराई नै अहिले अस्तित्वमा रहेको नेपाल पत्रकार महासंघको संस्थापक अध्यक्ष मानिन्छन्। पञ्चायतकालको अनेक उतारचढाव पत्रकार संघमा परेपनि यसले आफूलाई अविच्छिन्न रूपमा प्रेस स्वतन्त्रताका पक्षमा अगाडि बढाउँदै आएको छ। २०४६ को परिवर्तनपश्चात् पत्रकारिता क्षेत्रको बहुआयाम देखेर होला पत्रकार संघले आफूलाई २०५३ असार ११ गतेदेखि महासंघमा परिणत गरेको छ। पछिल्लो तथ्यांक अनुसार अहिले महासंघमा ८ हजार १३ जना पत्रकार

पत्रकारहरूको
पेशागत सुरक्षाको
कुरा गर्दा
नेपालमा जस्तो
पत्रकारहरूमाथि
शारीरिक दुर्व्यवहार
नभए पनि
समाचार छापेकै
कारण मौखिक
धम्की र मुद्दा
मामिलाको त्रास
भने युकेमा पनि
नेपाली पत्रकार
र पत्रिकाले
भोग्नु परिरहेकै
छ। छापिएको
सामग्रीमाथि
चित्त नबुझे
अपनाउनुपर्ने
प्रक्रियाबाट नेपाली
समाज अनभिज्ञ नै
रहेजस्तो देखिन्छ।

आवद्ध छन् । नेपालभित्र सशक्त पेशागत संगठनका रूपमा आफूलाई उभ्याएको महासंघ इन्टरनेशनल फेडरेशन अफ जर्नालिस्ट (आइएफजे) र इन्टरनेशनल फ्रिडम अफ एक्सप्रेसन एक्सचेञ्ज (आएफइएक्स)सित पनि आवद्ध छ ।

युकेमा नेपाली पत्रकारिता

विदेशमा अध्ययन गर्न विगतभन्दा सहज वातावरणले युवाहरू विभिन्न देशमा पुगे । देशभित्र रोजगारीको सीमित अवसरले उकुसमुकुस भएका युवाशक्तिलाई नेपालको विभिन्न मुलुकसितको श्रम सम्झौताले विदेशिन प्रश्रय दियो । रहँदाबस्दा सम्बन्धित देशको निश्चित मापदण्ड पूरा गरेपछि उनीहरू त्यहीँको स्थायी बासिन्दा बने । युकेमा गोरखालीहरूलाई स्थायी बसोबासको अवसर समेत मित्यो । एक अनौपचारिक सभेअनुसार अहिले सार्क मुलुकबाहिर करिब ३५ लाख नेपाली बसोबास गर्दछन् । नयाँ ठाउँमा नेपाली समुदायको विकास र विस्तारसँगै उनीहरूमाझ सञ्चारको पनि आवश्यकता प्यो । सन्देश एकबाट अर्कोमा पुऱ्याउने माध्यम टड्कारो भयो । त्यसैले विदेशमा पनि नेपाली पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन र अनलाइन पत्रिकाहरूको विकास हुन गयो । साथसाथै ती सञ्चारमाध्यममा कार्यरत पत्रकारहरूले पनि पेशागत संगठनको अभाव महसूस गर्न थाले । यसरी विदेशमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरूको संगठन बन्न गयो । विदेशमा कति पत्रकार छन् एकै तथ्याङ्क नपाइए पनि हालसम्ममा अमेरिका, जापान, हङकङ, कोरिया, युएड, कतार, मलेसिया लगायतमा पत्रकारहरू संगठित भइसकेका छन् । काल विभाजन अनुसार कुन देशबाट, किन पत्रकारहरू संगठित हुने क्रम शुरु भयो भन्ने लगायत विषयमा अध्ययन गर्नुपर्ने अवस्था छ । त्यसो त सबैभन्दा पहिले नेपालबाहिर नेपाली पत्रकारिताको शुरुवात भारतबाट भएको पाइन्छ तर सार्कमुलुक बाहिर नेपाली पत्रकारिताको शुरुवात र विकासका बारेमा भने छुट्टै अध्ययन अनुसन्धानको खाँचो छ ।

सत्रौँ शताब्दीमा आरम्भ भएको बेलायती पत्रकारितालाई अहिले संसारकै सबैभन्दा विकसित पत्रकारिताको कोटीमा राख्दा फरक नपर्ला । बेलायतको पहिलो दैनिक पत्रिका डेली कुरान्ट (सन् १७२०) को माग पछ्याउँदै अहिले बेलायतमा १०४ दैनिक अखबार प्रकाशित हुने गरेका छन् । त्यस्तै २१६ डिजिटल रेडियो, ३७ स्थानीय रेडियो र १८ राष्ट्रिय रेडियो गरी ६०५ रेडियो प्रसारण भइरहेका छन् भने २२८ वटा टेलिभिजन अहिले प्रसारणमा रहेको बताइन्छ । करिब ६ करोड जनसंख्या (१५ वर्षमाथिका करिब ५ करोड) रहेको बेलायतमा दैनिक सवा करोड (१,२६,८१,४७२) पत्रिका बिक्री हुने गरेको छ । करिब तीनसय वर्ष पुरानो विरासत बोकेको बेलायती पत्रकारितामा अहिले चर्चामा रहेका प्राय सबै पत्रिकाहरूले शताब्दीभन्दा लामो यात्रा तय गरेका छन् ।

अरुको तुलनामा बेलायतको नेपाली पत्रकारिता शैशवकालमै छ । सन् १९८० को दशकमा यति नेपाली एसोसिएसनले निकाल्ने यतिपत्रलाई बेलायतको पहिलो नेपाली पत्रिका मान्ने गरिएको छ । तथापि यो मुखपत्र थियो । नेपालबाट भिकाइएको गोरखापत्र सो मुखपत्रको मुख्य समाचार स्रोत थियो भने हस्तलिखित स्वरूपमा कहिले छ महिनामा त कहिले एकवर्षमा निस्कने गर्दथ्यो । यसभन्दा अघि सन् १९६९ जुन ७ मा बीबीसीले लण्डनमा नेपाली सेवा शुरु गरेको थियो । व्यावसायिक पत्रिकाका रूपमा सन् १९९० मा सगरमाथा टाइम्स शुरु भयो । स्वर्गीय जेपी टण्डन र बालमुकुन्द प्रसाद जोशी सो पत्रिकाका प्रकाशक र गोपालप्रसाद पौडेल सम्पादक रहेका थिए । बेलायती सेनामा रहेका गोरखाहरूका लागि प्रकाशन गर्ने गरिएको पर्वते मासिक पनि सन् १९९७ देखि बेलायतबाट प्रकाशन गर्न थालियो । साप्ताहिक पत्रिकाको शुरुवात भने सन् २००३ मा प्रकाशन भएको गोरखा मिररबाट भएको पाइन्छ । मासिक पत्रिकाको रूपमा सोही वर्ष लण्डन पोस्ट शुरु भएको भेटिन्छ । सन् २००४ मा शुरु भएको नेपाली सन्देश, २००५ मा शुरु भएको युरोपको नेपालीपत्र, २००८ देखि शुरु एभरेस्ट टाइम्स र २००९ को नयाँ सन्देश ले आफूलाई निरन्तरता दिएर बेलायतमा नेपाली पत्रकारितालाई संस्थागत विकास गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् । यसबाहेक बेलायतमा कार्यरत विभिन्न सामाजिक, राजनीतिक तथा जातीय संघ/संस्थाले आफ्ना मुखपत्र प्रकाशन गर्ने गरेका छन् ।

नेपाली टिभी (२००५), ब्रिटिश सेना मातहतको वीएफवीएस गोरखा रेडियो, ब्रिटिश गोरखा वेलफेयर सोसाइटीको वीजीडब्लुएस एफएम तथा अनलाइन पोर्टलहरू नेपालीसमाज युकेडटकम, नेपालब्रिटेन डटकम, मेरोयुके डटकम, गुर्खाजडटकम आदिले विद्युतीय माध्यमतर्फ

निरन्तरता दिइरहेका छन् । हाल प्रसारणमा नभएका युकेस्थित नेपाली विद्युतीय सञ्चारमाध्यमको नाम लिनुपर्दा सन् १९९८ मा निजी तवरबाट खोलिएको एभरेस्ट रेडियोलार्ड भुल्ल सकिँदैन । तीनवर्षे प्रसारणमा रहेर सन् २००१ मा सो रेडियो बन्द भएको थियो । त्यस्तै ग्यालेक्सी टिभीले सन् २००६ मा नेपाल टेलिभिजनको प्रसारणलाई बेलायतमा भित्र्याएको थियो ।

करिब एक लाख बढी नेपालीको बसोबास रहेको, चारवटा साप्ताहिक, एक टेलिभिजन, दुई एफएम रेडियो, दर्जनौँ अनलाइन र अन्य प्रकाशनहरू रहेको बेलायतमा पनि पत्रकारहरूले संगठित हुने प्रयास यसअघि नगरेका होइनन् । सन् २००९ को फेब्रुअरी २१ मा युकेमा कार्यरत पत्रकारहरूको भेलाले शशी पौडेलको अध्यक्षतामा एक आयोजक समिति गठन गरेको थियो । १४ जना पत्रकारहरू उपस्थित सो भेलाले गठन गरेको आयोजक समितिमा नीलम शर्मा, नविन पोखरेल, विश्वासदीप तिगोला, विपिन निरौला, प्रवीण गुरुड र चिरन शर्मा सदस्य रहेका थिए । सो समितिलाई पछि अप्रिलमा बसेको बैठले नेपाली सञ्चारकर्मी संघ, युके नामकरण गरेको थियो । सन् २०१० जुलाई १८ मा बसेको पत्रकारहरूको अर्को भेलाले नविन पोखरेलको अध्यक्षतामा नयाँ तदर्थ समिति गठन गर्‍यो । तदर्थ समितिका बाँकी सदस्यहरूमा चिरन शर्मा, नरेश खपाङ्गी, सुशील सिंह, ईश्वर रिजाल, दिनेश परियार, प्रवीण गुरुड, हरिकर्ण गुरुड, रमेश जवाली, श्याम लुईटेल, देवी गौतम, मिलन जवाली, नारायण भण्डारी, होम परिवाग, नारायण गाउँले र रमा लामिछाने सदस्य रहेका थिए । पछि सो समितिमा शशी पौडेल, बालमुकुन्द प्रसाद जोशी, धर्मराज अधिकारी र विपिन निरौलालाई सदस्य मनोनित गरिएको थियो । सोही समितिले नेपाल पत्रकार महासंघसित समन्वय गरी महासंघको जनकपुर बैठकबाट बेलायत शाखाको रूपमा मान्यता प्राप्त गरेको छ । स्थापनाको छोटै अवधिमा शाखामा अहिलेसम्म ३७ पत्रकारहरू आवद्ध भइसकेका छन् र महासंघका केन्द्रीय सभापति शिव गाउँलेको उपस्थितिमा आज पहिलो अधिवेशन सम्पन्न गर्न पाउनु हाम्रो लागि गौरवको कुरा हो ।

शाखाले यसबीचमा आफ्नो गतिविधि अधिवेशनको आयोजनामै केन्द्रीत गरेको भए पनि अन्य केही गतिविधि पनि गरेको छ । जस्तै बेलायत भ्रमण आएका एनेकपा माओवादी अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल प्रचण्ड, नेपाली काँग्रेसका सभापति सुशील कोइरालासित साक्षात्कार कार्यक्रम गरिएको छ भने नागरिक दैनिकका विराटनगर समाचारदाता खिलानाथ ढकालमाथि भएको सांघातिक हमलाको विरोधमा महासंघले गरेको आन्दोलनमा सरिक हुँदै शाखाले बेलायतस्थित नेपाली राजदूतावासमा विरोधपत्र पनि बुझाएको छ । त्यस्तै, नेपाल पत्रकार महासंघका पूर्वसभापति हरिहर विरही बेलायत आउनुभएको सन्दर्भ पारेर सम्मान तथा अन्तर्क्रिया सम्पन्न गरिएको छ ।

अवस्था र समस्या

बीबीसी नेपाली सेवाबाहेकको युकेको नेपाली पत्रकारिताको स्थिति व्यावसायिक हिसाबले सन्तोषजनक छैन । आफ्नै इलम, उद्यम, व्यापार, व्यवसाय गर्ने नेपालीहरूको संख्या निकै कम छ । नेपाली सञ्चारमाध्यमले नेपालीले चलाएको व्यवसायमाथि मात्र निर्भर हुने अवस्था छैन । अन्य आप्रवासी समुदायहरूसितको तुलनामा कस्ती जनसंख्या भएको हुनाले ठूला व्यापारिक प्रतिष्ठानहरूबाट विज्ञेस पाउने अवस्था पनि छैन । बेलायतको विभिन्न स्थानमा छरिएर बसोबास गरेको हुनाले नेपाली मिडियाले स्थानीय सरकारी निकायबाट सहयोग पाउने अवस्था पनि बनिसकेको छैन । अहिले सञ्चालनमा रहेका नेपाली मिडियाहरू पूर्णतः नेपाली व्यवसाय र समाजमा आश्रित भएका पाइन्छन् । तिनमा कार्यरत पत्रकारहरूले पूर्णरूपमा नेपाली मिडियामा मात्र काम गर्ने वातावरण छैन । नेपाली व्यवसायको भविष्यसित मिडियाहरूको पनि भविष्य जोडिएको छ । नेपालीहरूको व्यवसाय सुक्यो भने मिडियाहरू पनि सुकन्छन्, उक्स्यो भने उक्सन्छन् । नेपाली मिडियाले आफूलाई जोखिमरहित बाटोमा हिँडाउने हो भने कि त ठूला विज्ञापनदाताबाट विज्ञेस तान्ने वातावरण बनाउनुपर्छ, या त स्थानीयरूपमा पकड जमाउँदै स्थानीय सरकारी निकायबाट सहयोग पाउनुपर्छ । त्योभन्दा फरक बाटो अपनाउने हो भने आफूलाई अत्यन्तै सामुदायिक पत्रिकाका रूपमा रूपान्तरण गर्दै समाजकै भरथेगमा बाँच्नुपर्ने हुन्छ ।

पत्रकारहरूको पेशागत सुरक्षाको कुरा गर्दा नेपालमा जस्तो पत्रकारहरूमाथि शारीरिक दुर्व्यवहार नभए पनि समाचार छापेकै कारण मौखिक धम्की र मुद्दा मामिलाको त्रास भने युकेमा पनि नेपाली पत्रकार

सन् १९८०
को दशकमा
यति नेपाली
एसोसिएसनले
निकाल्ने
यतिपत्रलाई
बेलायतको पहिलो
नेपाली पत्रिका
मान्ने गरिएको
छ । तथापि यो
मुखपत्र थियो ।
नेपालबाट
भिकाइएको
गोरखापत्र सो
मुखपत्रको
मुख्य समाचार
स्रोत थियो भने
हस्तलिखित
स्वरूपमा कहिले
छ महिनामा त
कहिले एक वर्षमा
निस्कने गर्दथ्यो ।

र पत्रिकाले भोग्नु परिरहेकै छ । छापिएको सामग्रीमाथि चित्त नबुझे अपनाउनुपर्ने प्रक्रियाबाट नेपाली समाज अनभिज्ञ नै रहेजस्तो देखिन्छ । पत्रिकामा प्रकाशित सामग्रीकै कारण विगतमा युरोपको नेपालीपत्र र ब्रिटिश गोरखा वेलफेयर सोसाइटी, एभरेस्ट टाइम्स र तमु फेलु संघबीच आपसी विवाद उत्पन्न हुनु उदाहरण मात्र हुन् । पत्रिकामा छापिएको लेखकै कारण महासंघका सदस्य नरेश काडमाइ राईलाई फोक्सटन नेपाली समाजले बैठकमा उपस्थित गराएर माफी माग्नु लगाउनु र काडमाइको लेख छान्ने पत्रिकाहरूलाई समाजले अधोषित बहिस्कार गर्नु आदि घटनाले युकेमा पत्रकारको पेशागत सुरक्षाको संकेत गर्दछ ।

अझ त्यो भन्दा ठूलो कुरा त बेलायतको नेपाली समाजलाई नेपाली पत्रकारिताको महत्व बुझाउन सकिएको छैन । समाजका लागि पत्रकारिता आवश्यक हो वा पत्रकारिताका लागि समाज ? प्रष्ट हुन सकेको छैन । समाजमा पत्रकारिताको दीर्घकालिन महत्व र प्रभावका बारेमा समाजसित अन्तर्क्रिया भएकै छैन । पत्रकारहरूबीच पनि सैद्धान्तिक, व्यावहारिक ज्ञान, सीप र क्षमताको प्रशस्तै अभाव देखिन्छ । त्यही अभावको उपज उनीहरूमा आत्मविश्वासको पनि कमी देखिन्छ । प्रख्यात उद्यमी बारे नबफेटले भनेका छन्, जति पत्रकार काविल बन्छ त्यति नै समाज राम्रो बन्छ । पत्रकारहरूलाई दक्ष बनाउन यहाँको नेपाली समाजको पनि सहयोग र लगानी हुनु जरुरी छ । पत्रकारहरू व्यावसायिक सीपले स्पात र जिम्मेवार कालिगढ भए भने युकेस्थित नेपाली समाजलाई नै फाइदा पुग्नेछ । त्यसैले त शाखाले पहिलो अधिवेशनका लागि समुन्नत नेपाली समाजका लागि जिम्मेवार पत्रकारिता नारा तय गरेको हो ।

कार्यक्रमहरू

बेलायतमा नेपाली पत्रकारिताको विकासका लागि महासंघले आगामी दिनमा अल्पकालिन तथा दीर्घकालिन रूपमा निम्न कार्यक्रमहरू गर्ने अठोट लिएको छ ।

- बेलायतमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरूलाई संगठित गरी उनीहरूको पेशागत हक अधिकारका लागि काम गर्ने ।
- बेलायतमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरूको पेशागत ज्ञान, सीप र क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम, सेमिनार तथा अन्य कार्य गर्ने ।
- समाजमा पत्रकारिताको महत्व, प्रभाव र अन्तर्सम्बन्धका बारेमा नेपाली समाजसित निरन्तर अन्तर्क्रिया, छलफल र सहकार्य गर्ने ।
- बेलायतमा रहेका अन्य देशका आप्रवासी पत्रकारहरूको पेशागत संस्थासित सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- बेलायतमा हुकँदै गरेका नयाँपुस्तालाई पत्रकारिता क्षेत्रमा लाग्नका

लागि उत्प्रेरणा जगाउने कार्यक्रमहरू गर्ने ।

- पत्रकारहरूलाई बेलायत सरकारबाट उपलब्ध हुनसक्ने सहुलियतका बारेमा बुझी नेपाली पत्रकारहरूलाई पनि सो सहुलियत प्राप्त गराउन भूमिका खेल्ने ।
- पत्रकारिताका विभिन्न आयाम र पत्रकारहरूको पेशागत क्षमता विकासका बारेमा नेपाली तथा अन्य संघ/संस्थासित सहकार्य गरी विभिन्न कार्यक्रम आयोजना गर्ने ।

प्रस्तावहरू

बेलायतमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरूको पहिलो अधिवेशनको अवसरमा नेपाल पत्रकार महासंघ, बेलायत शाखा बेलायतमा नेपाली पत्रकारिताको संस्थागत विकास र व्यावसायिकताका लागि निम्न समसामयिक प्रस्तावहरू पेश गर्दछ ।

- बेलायतमा रहेका सम्पूर्ण नेपालीहरूलाई नेपाली अखबारहरू र अनलाइन पत्रिकाहरू पढी दिन, नेपाली टेलिभिजनहरू हेरी दिन र नेपाली रेडियोहरू सुनी दिन तथा नेपाली व्यवसायीहरूलाई नेपाली मिडियामा आफ्ना व्यापार व्यवसायका विज्ञापनहरू उपलब्ध गराउन हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।
- बेलायतको नेपाली पत्रकारितालाई अझ व्यावसायिक, मर्यादित र जिम्मेवार बनाउन हामी बेलायतमा कार्यरत नेपाली पत्रकारहरू बेलायतको द प्रेस कम्प्लेन्ट कमिसनको आचारसंहिता पूर्ण रूपमा लागू गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछौं ।
- पत्रकारिताको सर्वव्यापी पेशागत मूल्य, मान्यता र आदर्शलाई आत्मसात गर्दै बेलायतस्थित नेपाली समुदायलाई अझ परिष्कृत, स्तरीय, नविन, रोचक र ज्ञानवर्द्धक सामग्रीहरू आफू सम्बद्ध मिडियामार्फत पस्कने अठोट व्यक्त गर्दछौं ।
- नेपाल पत्रकार महासंघलाई विदेशमा रहेका नेपाली पत्रकारहरूका बारेमा सम्बन्धित देशको विशिष्टतासित तादाम्य मिल्ने गरी आफू नो विधानमा स्पष्ट व्यवस्था गर्न माग गर्दछ ।
- संविधानसभामार्फत नेपालमा बन्न लागेको नयाँ संविधानमा नेपाली प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतालाई कुण्ठित पार्ने कुनै प्रावधान नराख्न र सर्वसाधारणको सूचनाको हकलाई पूर्ण रूपमा प्रत्याभूत गराउन जोडदार माग गर्दछौं ।

अन्त्यमा यस प्रथम अधिवेशनलाई भव्यतापूर्वक सफल बनाउन प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने सम्पूर्ण व्यक्ति तथा संघ/संस्थाहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिँदै प्रतिवेदन यहीं टुङ्ग्याउन चाहन्छु । धन्यवाद !

१४ जनवरी २०१२

प्रस्तोता : नरेश खपाङ्गीमगर

सचिव

समाजका लागि पत्रकारिता आवश्यक हो वा पत्रकारिताका लागि समाज ? प्रष्ट हुन सकेको छैन । समाजमा पत्रकारिताको दीर्घकालिन महत्व र प्रभावका बारेमा समाजसित अन्तर्क्रिया भएकै छैन ।

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र प्रवासी पत्रकारिता प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

सुरेन्द्रप्रसाद श्रेष्ठ, प्रोपाइटर
काठमाडौं नेप्लिज कुजिन, नर्थफिल्ड, लण्डन

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र *प्रवासी पत्रकारिता* प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिंदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

**पदमबहादुर गुरुङ, सभापति तथा
गोरखा भूतपूर्व सैनिक संघ (गेसो) परिवार**

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र *प्रवासी पत्रकारिता* प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिंदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

**श्रीप्रसाद लिम्बु, अध्यक्ष तथा
नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ, बेलायत परिवार**

बेलायती नेपाली साहित्य : नोष्टाल्जियादेखि चिन्तनसम्म

● मिजास तेम्बे

परदेश रहँदाको नियासोपन, आफन्त र परिवारजनसँगको विछोडमा उर्लिएको अतीतमोह आदिको लेखनबाट शुरु भएको डायस्पोरिक साहित्य लेखन हाल आएर साहित्यमा नविन चिन्तन र प्रयोगसम्म पुगेको देखिन्छ। देशभन्दा बाहिर बसेर लेखिएको साहित्यलाई डायस्पोरिक साहित्य मान्यो भने बेलायत पनि नेपाली साहित्यको लागि उर्वरशील डायस्पोरिक साहित्य क्षेत्र हुन आउँछ। यद्यपि डायस्पोरिक साहित्य सिद्धान्तको स्पष्ट अवधारणा आइसकेको अवस्था भने छैन र नेपाली साहित्यमा यसको जति चर्चा परिचर्चा हुनु पर्ने हो त्यो पनि नभइरहेको प्रतीत हुन्छ। प्रस्तुत लेखमा बेलायती डायस्पोरामा रहेका साहित्यिक संघ संस्था र यहाँका साहित्यकारहरूले अवलम्बन गरेका लेखनधर्मिताका बारेमा संक्षिप्त चर्चा गरिन्छ।

बेलायतमै बसेर नेपाली साहित्यको लेखन गर्न थालिएको साह्रै पुरानो भएको छैन। बेलायत भ्रमण र यसको सन्दर्भमा लेखिएको साहित्यलाई यसभित्र नगान्ने हो भने बेलायती गोर्खाली सेनामा काम गरेका सेनाहरूको लेखन नै सबैभन्दा पुरानो डायस्पोरिक साहित्य हुन आउँछ। हुन त बेलायतमा उच्च शिक्षा हासिल गर्न आउने एकाध नेपाली विद्यार्थीहरू पहिल्यैदेखि भए पनि तिनले लेखेका कृतिहरू देख्न पाइएको छैन। बेलायती गोर्खाली सेना र तिनको परिवारका लागि भनेर सन् १९४९ को जनवरी महिनादेखि नै पर्वते नामक मासिक पत्रिकाको प्रकाशनारम्भ भएको देखिन्छ। गोर्खाली सेनामा काम गर्ने स्रष्टाहरूले यही पत्रिकामा आफ्ना लेख रचनाहरू प्रकाशन गर्ने अवसर पाए। यस मासिक पत्रिकाले प्रत्यक्ष परोक्ष नेपाली भाषा र साहित्यको सेवा गर्‍यो। अर्कोतिर लामो समयदेखि बेलायतमा बसोवास गर्दै आएका गैरगोर्खाहरूमा साहित्यकार स्वर्गीय ईश्वर मानन्धर नै पहिलो बेलायती डायस्पोरामा स्रष्टा देखिन पुग्छन्। त्यसपछि विस्तारै गोर्खा र गैरगोर्खाहरूको बेलायत आगमन वाक्लिँदै गएको पाइन्छ।

बेलायतमा साहित्यिक संघसंस्थाहरू:

नेपाली साहित्य विकास परिषद, युकेनै बेलायतमा खोलिएको पहिलो साहित्यिक संस्था हो। साहित्यकार स्वर्गीय ईश्वर मानन्धर र हरिसिं थापा आदिले सन् १९९५ मा यस संस्थाको जन्म गराएका हुन्। त्यसपछि बेलायती सेनामै कार्यरत गोर्खालीहरूले सन् २००१ मा प्रवासी नेपाली साहित्य समाजको स्थापना गरे। सन् २००७ मा बेलायती सेनामै कार्यरत युवा स्रष्टाहरूले नेपाली कला साहित्य तथा संगीत मञ्चको स्थापना गरे। त्यसपछि सन् २००८ मा बेलायतमा रहेका सेवारत, सेवानिवृत्त तथा गैरगोर्खा सबैलाई समेट्ने गरी एउटा बृहत संगठनको परिकल्पना गरी नेपाली प्रतिभा प्रतिष्ठान, बेलायतको स्थापना भयो। यस अघिका प्रवासी नेपाली साहित्य समाज र नेपाली कला साहित्य तथा संगीत मञ्च दुई संस्थाहरू औपचारिक रूपमा नेपाली प्रतिभा प्रतिष्ठान, बेलायतमा गाभिए। अन्य मुलुक मूल भई बेलायतमा शाखा प्रशाखा सञ्चालन गरिएका साहित्यिक संगठनहरूमा अन्तर्राष्ट्रिय नेपाली साहित्य समाज, युके च्याप्टर, विश्व साहित्य महासंघ बेलायत शाखा र नेपाली वाङ्मय प्रतिष्ठान युके रहेका छन्।

यहाँका अधिकांश साहित्यिक संघसंस्थाहरूले वार्षिक रूपमा एकाध साहित्यकारहरूको जन्मजयन्ती मनाउने तथा कवि गोष्ठी गर्ने अथवा कृति विमोचन गर्ने भन्दा फरक प्रकृतिका पहलहरू गरेको देखिँदैन। बेलायत मूल भएको संस्था नेपाली प्रतिभा प्रतिष्ठानले भने आफ्नो स्थापना कालको छोटो अवधिमै महत्वपूर्ण कार्यहरू गरेको देखिन्छ। विगत पाँच वर्षदेखि यस प्रतिष्ठानले डायस्पोराबाट प्रदान गरिने सबैभन्दा ठूलो धनराशीको पुरस्कार तथा सम्मान सञ्चालन गर्दै आएको छ। साथै यसले ऋण्डे दुई दर्जन साहित्यिक कृतिहरूको प्रकाशन पनि गरेको छ। सन् २००९ सालमा सर्वप्रथम यही संस्थाले बेलायतमा नेपाली भाषाको अध्यापन गरिनु पर्छ भनेर बृहत अन्तरक्रियाको आयोजना गर्‍यो। हरेक वर्ष अभिव्यक्ति श्रृङ्खला नामक एक सृजनात्मक कार्यक्रम पनि प्रतिष्ठानले नै

सञ्चालन गर्दै आएको छ। अन्तर्राष्ट्रिय नेपाली साहित्य समाज, युके शाखाले गत वर्षमात्र बेलायतमा अन्तर्राष्ट्रिय साहित्य सम्मेलनको आयोजना गरेको थियो भने अन्य संघसंस्थाहरूले त्यस्तो उल्लेख्य काम गरिरहेको देखिँदैन।

बेलायती नेपाली साहित्यको स्तर:

लेखन प्रयासका साहित्यकारदेखि साहित्यमै नयाँ चिन्तन ल्याउने तह र तप्काका साहित्यकारसम्म बेलायती डायस्पोरामा भेटिन्छन्। हाल आएर नेपाली साहित्यमै सर्वथा नयाँ चिन्तन नवचेतनाग्रह, डायस्पोरिक चेतना र युद्ध साहित्य सिद्धान्त गरी जम्मा तीनवटा सशक्त साहित्यिक चिन्तनहरू बेलायत भूमिबाटै भएको देखिन्छ। विक्रम सम्वत् २०६३ सालमा मिजास तेम्बे र काङ्गमाङ्ग नरेशद्वारा सम्पादित संयुक्त कविता संग्रह सीमाहीन विम्बहरूको प्रकाशनसगै बेलायती डायस्पोरामा साहित्यले महत्वपूर्ण मोड लिएको देखिन्छ। त्यस लगत्तै काङ्गमाङ्ग नरेश, मिजास तेम्बे र अब्जसे कान्छाद्वारा सम्पादित संयुक्त कविता संग्रह ग्रीनविचका प्रतिध्वनीहरू त भनै बेलायती डायस्पोरामा एउटा ऐतिहासिक कृति हुन आउँछ। त्यसैगरी काङ्गमाङ्ग नरेश र अब्जसे कान्छाद्वारा सम्पादित युद्ध कविता संग्रह युद्धमा हराएको प्रेम, नेपाली युद्ध साहित्यकै पहिलो युद्धकविता संग्रह हो। बेलायती डायस्पोराबाट लेखिएका केही राम्रा र ऐतिहासिक कृतिहरू नेपालका विश्व विद्यालयहरूमा सन्दर्भ सामग्रीको सूचीमा राखिएका छन् भने बेलायती डायस्पोरिक साहित्यको बारेमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा अध्ययनरत केही विद्यार्थीहरूले शोधकार्य सम्पन्न गरिसकेका पनि छन्। बेलायतका केही उत्कृष्ट स्रष्टाहरूको व्यक्तित्व र कृतित्वमाथि शोधकार्यहरू पनि भइरहेका छन्।

स्रष्टाहरूको विधागत उपस्थिति:

साहित्यका पनि अनेक विधाहरू छन्। बेलायती डायस्पोरामा बसेर कलम चलाइरहेका स्रष्टाहरूमा क-कस्ले कुन कुन विधामा हात हालेका छन् भनेर केही प्रतिनिधि स्रष्टाहरूको नामावली यस प्रकारले देखिन्छ। उपन्यास लेख्ने स्रष्टाहरूमा गणेश राई, हरिसिं थापा, मुलीवीर राई, काङ्गमाङ्ग नरेश र रमेश यतिम। कथा लेख्ने स्रष्टामा ईश्वर मानन्धर, रक्ष राई, टंक वनेम, जया राई र लारा राई। संस्मरण लेख्नेहरूमा ईश्वर मानन्धर, दयाकृष्ण राई, टंक वनेम, विश्वासदीप तिगोला र केदार सडकेत। कविता लेख्नेहरू रक्ष राई, हरिसिं थापा, मुकुल दाहाल, दयाकृष्ण राई, देवेन्द्र खरेस, मिजास तेम्बे, काङ्गमाङ्ग नरेश, अब्जसे कान्छा, लारा राई, डा. रूपक श्रेष्ठ, गोपीकृष्ण प्रसाई, रामकृष्ण सुनुवार, दधिबन्धु घर्तिमगर, कोमल मल्ल, मनिष श्रेष्ठ, मनिषा राना, भोजराज बराल बिमला सुच्चा राई, नवराज राई र प्रतिभा बोहरा आदि। गीत लेख्नेहरू हरिसिं थापा, सरिता नाना चाम्लिङ्ग, दुत बहादुर पुन, ईश्वर चाम्लिङ्ग, निलम आङ्गबुहाङ्ग राई, नरेश नाति, हेमकुमार राई, चोक गुरुङ्ग, दीपा लिम्बू राई, र निर्मला राई आदि। गजल लेख्नेहरूमा मिजास तेम्बे, अन्जु अन्जली, मुकेश राई, विपु वाईबा, लारा र निलम आङ्गबुहाङ्ग राई। मुक्तक लेख्नेहरूमा नरेश नाति, भोजराज बराल, जगत नवोदित र आनन्द रानोहोछा आदि। नाटक लेख्नेहरूमा गोपि सापकोटा, भावना सुनुवार र जरजर हाङ्गवाङ्ग र अन्त्यमा हाईकू लेख्नेहरूमा केदार सडकेत र अब्जसे कान्छा रहेका छन्। यसरी हेर्दा बेलायत भूमिमा लेखिने साहित्यका विविध विधाहरू मध्ये कविता विधा नै सबैभन्दा बढी लेखिने र छापिने विधा पर्न आउँछ भने नाटक र हाईकू कम लेखिने विधामा पर्दछन्। बेलायत भूमिमा लेखिएको नेपाली साहित्यको एकमुष्ट मूल्याङ्कन गर्ने हो भने सामान्य रूपमा आत्मरतिको वृत्तमा लेखिने साहित्यदेखि नेपाली साहित्यमै नविन साहित्य चिन्तनहरूसम्म भइरहेको देखिन्छ। अहिले बेलायतमा रहेर बौद्धिक अभ्यास र चिन्तन गरिरहने स्रष्टाहरूमा नवचेतना ग्रहका प्रवर्तकद्वय रक्ष राई र मिजास तेम्बे तथा युद्ध साहित्य सिद्धान्तका अभियन्तात्रय गणेश राई, काङ्गमाङ्ग नरेश र अब्जसे कान्छा पर्दछन्। ●

बेलायत भूमिमा लेखिएको नेपाली साहित्यको एकमुष्ट मूल्याङ्कन गर्ने हो भने सामान्य रूपमा आत्मरतिको वृत्तमा लेखिने साहित्यदेखि नेपाली साहित्यमै नविन साहित्य चिन्तनहरूसम्म भइरहेको देखिन्छ।

● डा कृष्ण अधिकारी

नेपाली बहुआयामिक धार्मिक अभ्यास : छोटो मन्थन

नेपालीहरू धेरै हदसम्म बहुआयामिक वा बहुल धार्मिक आस्था राख्छन् र ब्यबहार गर्दछन् । उनीहरू धार्मिकरूपमा सहिष्णु र कम कष्ट हुनुको कारण पनि यही हो । तर यसको पनि सीमा छ । उनीहरू एकैसाथ प्राकृतिक, किराँत, बौद्ध वा हिन्दु धर्म मान्न सक्छन् तर साँगसँगै इसाई वा इस्लाम मान्न भने सक्दैनन् ।

नेपाल र अझै भन्दा दक्षिण एसियामा पाइने बहुधार्मिक अभ्यास पश्चिमा अब्राहमिक (मुस्लिम लगायत) जस्तो एकांकी 'फ्रेममा' बाँधिएको छैन । ऐतिहासिक रूपमा यो क्षेत्रमा नव आयातित ईसाई र इस्लाम छाडेर अरु सबै धार्मिक अभ्यासहरू परस्परमा द्वन्द्वात्मक नभएर एउटै बृहत्तर परिधिभित्रका अन्तरसम्बन्धित विविधता हुन् भन्ने मान्यता थियो । यसको कारण नै नेपालमा केही राज्यप्रदत्त कठिनाईका बावजूद पनि धार्मिक विविधता दीगो हुन गई अतुलनीय रूपमा सहिष्णुता र सह-अस्तित्व सम्भव भएको हो । जनगणनाहरूले यस्तो यथार्थलाई उतार्न सक्नु पर्दछ, र धार्मिक पहिचान र पुनरुत्थानहरूका प्रयासहरू पनि यसबाट सुसूचित हुनु उपयुक्त देखिन्छ ।

धर्मको प्रश्नमा आफ्नै कमजोरी

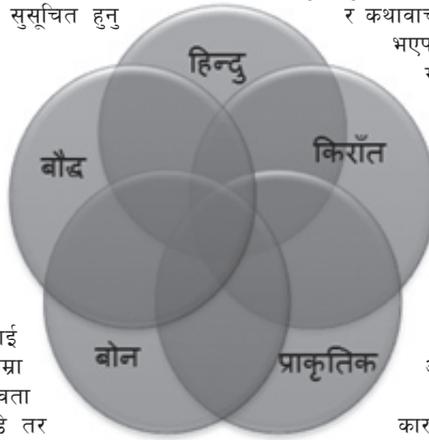
सन् २००० तिरको कुरा हो । स्वीडेनको गोथेन्बर्गमा एक बंगाली साथीकोमा दालभातको तिसना मेट् न गएको थिएँ । जानासाथ अत्यन्त चलाख १२ वर्षे उनको छोरासँग भेट भयो । उनले एकदम जिज्ञासा राख्दै थुप्रै प्रश्नको गोला बसाए । तीमध्ये घतलाग्दा धर्म सम्बन्धी प्रश्नहरू थिए । मैले उनलाई हामी धेरै किसिमका धर्म मात्र मान्दैनौं हाम्रा तेत्तीस कोटी अर्थात् तेत्तीस करोड देवता पनि छन् भनेपछि उनले जिब्रो त काडे तर प्रश्न बसाउन भने छाडेनन् । मैले राम्ररी उत्तर दिन नजानेको र प्रायः सधैं टार्न खोज्ने यस्ता प्रश्नहरूको टालटुले उत्तर दिएर उम्कें ।

यस्तो अवस्थामा परेको एकल नेपाली पात्र म मात्र होइन होला । विदेशी भूमिमा आफ्ना छोराछोरीले सोधेका धर्म सम्बन्धी प्रश्नहरूको उपयुक्त जवाफ दिन नसकेर अलमलिएका कैयौं

बाबुआमा छन् । अनादिकालदेखि आध्यात्मिक साधनाको केन्द्र बनेको कैलाश पर्वत र ज्ञानका ज्योति बुद्धको पावन भूमिमा जन्मेर पनि मजस्ता कैयौं नेपालीहरूमा आध्यात्मिक ज्ञानको न रुचि छ न त जानकारी नै । फेरि अरुलाई आफ्नो धर्मबारेमा प्रचार गर्ने न हाम्रो सिद्धान्त छ न त त्यस्तो कला नै । यसो हुनुमा तीन कारण छन् जस्तो लाग्छ । पहिलो, पूर्वीय धर्म संस्कृति र व्यवहार पश्चिमा र अन्य अब्राहमिक (मुस्लिम लगायत) जस्तो एकांकी 'फ्रेममा' बाँधिएको छैन र उनीहरूलाई आध्यात्मिक बहुल अभ्यास हुन्छ, भन्ने कुरा बुझ्न र बुझाउन गाह्रो पर्छ । दोश्रो, पुरानो गुरुकूल र कथावाचन प्रक्रिया हाम्रो आध्यात्मिक जीवनको अंग

भएपनि दैनिक धार्मिक संस्कारलाई पुरोहितिकरण गरी जीवनयापनको स्रोतको रूपमा मात्र लिइएको छ र आध्यात्मिक सिद्धान्तलाई सरल र व्यवस्थित रूपमा आमसञ्चार गर्ने पद्धति वा संरचनामा विकास गरिएको छैन । मन्त्र र कथाहरू सुनाइन्छन् तर तिनको अर्थ वा गृह्य खुलाइँदैन । तेश्रो, व्यक्तिगत कारण हो । मेरो पुस्ताका कैयौं मानिसहरूमा धर्म प्रतिको अरुचि । धर्मको प्रसंग आउँदा यी कुरालाई यहाँ यस्तो जोड्न मन लागे पनि यो लेखमा म अलि फरक प्रसंग कोट्याउन गैरहेको छु ।

सम्बन्धित विषयको अरुचि र अल्पज्ञानका कारण धर्मसम्बन्धी विषयमा छोटो वा लामो, सामान्य वा प्राज्ञिक कुनै लेख लेख्नु मेरो लागि अन्तिम छनोट हो जस्तो लागेको थियो । तैपनि आधुनिक समाजशास्त्रको एक विद्यार्थी र नेपाली डायस्पोरासम्बन्धी ज्ञानको खोजीमा लागेको एक शोधकर्ताको हिसाबले व्यक्ति, पारिवारिक र सामाजिक जीवनका व्यवहारिक प्रसंगसँग गाँसिएका कुनै पनि विषयमा मेरो अभिरुचि छ र धर्म पनि सोही जीवनको एक अंग

हिन्दुहरूको चाड तीजको रन्को युकेमा मञ्जैले लाग्छ

भएकाले शोधको विषयमा पर्ने नै भयो। संयोगवस सन् २००९ देखि २०१२ को बिचमा अक्सफोर्ड विश्वविद्यालय र नेपाल अध्ययन केन्द्र (सिएनएस युके)को तत्वाधानमा बेलायत र बेल्जियममा बस्ने नेपाली डायस्पोराको चलनचल्तीका धार्मिक व्यवहारहरूको अध्ययन गर्ने सौभाग्य मिल्यो। यिनै अनुभवहरूको आधारमा यहाँ केही निजी विचारहरू राख्न गैरहेको छु।

बेलायतमा नेपालीहरूको धर्मअनुसार जनसंख्याको पछिल्लो चित्र थाहा पाउन २०११ को जनगणनाको नतिजा हेर्नुपर्छ। इंगल्याण्ड र वेल्समा भाग लिएका ६० हजार २०२ मानिसहरूले उल्लेख गरेको आफ्नो धार्मिक पहिचानको नतिजा थाहा पाउन विशेष अनुरोध नै पठाउनु पर्ने भएको छ। तर सन् २००८ को सिएनएस युकेको सर्भेले नेपालीले मान्ने मुख्य धर्मको मोटामोटी आँकडा प्रस्तुत गरेको छ र केही नौलो प्रयोग पनि। (तलको तालिका हेर्नुहोस्)।

धार्मिक बहुलता र मापजको नयाँ प्रयोग

बेलायतको २०११ को जनगणनाको बारेमा सिएनएस युकेले जनजागरण अभियान चलाएको थियो। जनगणनाको प्राय सबै प्रश्नहरूमा कतिवटा विकल्प छान्ने भन्ने बताइएको भए पनि धर्मको प्रश्नमा यस्तो केही उल्लेख थिएन। केवल धर्मको उत्तर दिन वा नदिन स्वतन्त्रता दिइएको थियो। यससम्बन्धी इंगल्याण्ड र वेल्सको लागी जनगणना गराउने संस्था अफिस अफ दि न्यासनल स्टाटिस्टिक्स (ओएनएस)को ग्राहक सेवामा एकजना सल्लाहकारसँग सम्पर्क भयो। एकभन्दा बढी धर्ममा चिनो लाउन पाउने कि नपाउने भन्ने प्रश्नमा सर्वप्रथम त यस्तो पनि हुन्छ र ? भनेर उनले आश्चर्य व्यक्त गरिन्। त्यसपछि, यदि हुन्छ भने चाहे जतिमा सबैमा चिनो लगाउन मिल्ने सूचना दिइन्। हामीले पनि सोहीअनुसार प्रचार गर्न थाल्यौं। तर पछि स्पष्ट पार्नु पर्ने अरु थप विषयहरू समेत समावेश गरेर लिखित रूपमा जानकारी मागियो। जवाफ आउँदा माफी मागेर पूर्व सूचनालाई सच्याउँदै धर्मको प्रश्नमा एकभन्दा बढी विकल्प छानेमा एउटा र पहिलो मात्र मान्य हुने जानकारी मिल्यो। पश्चिमा र अरु अब्राहमिक धार्मिक परम्पराहरूमा धर्मलाई प्रायजसो एकांकी रूपमा लिइएको हुन्छ। कि त तपाईं धर्म मान्नु हुन्छ कि त मान्नु हुन्न। तपाईं धर्म मान्नु हुन्छ भने एउटा मात्र मान्नु हुन्छ र तपाईंको धर्म के हो भन्ने बारेमा तपाईं स्पष्ट हुनुहुन्छ भन्ने मान्यता रहेको पाइन्छ। त्यसै मान्यतामा रहेर जनगणनामा प्रश्न गरिएको हुन्छ।

धर्मको सन्दर्भमा नेपालको जनगणनामा पनि एउटा मात्र छान्ने नियम छ। यस अर्थमा जनगणनाका नतिजाहरू विवादित मात्र छैनन् तिनले जनताको वास्तविक धार्मिक व्यवहारलाई पनि समेट्न सकेका छैनन्। धार्मिक र सामाजिक सहिष्णुतालाई नेपालमा व्यापक महत्व दिँदै आइरहेको भएता पनि त्यसलाई समेट्ने र चित्रित गर्ने परिपाटी नभएको सन्दर्भमा बेलायतमा पहिलो पटक सिएनएस युकेले गरेको जनगणनामा यस्तो प्रयोग गरिएको थियो। एकभन्दा बढी विकल्प छान्न पाउने मौका दिँदा मानिसहरू त्यसो गर्न चाहन्छन् कि चाहँदैनन् भन्ने जाँच गर्ने हाम्रो ध्येय थियो।

धर्म	प्रतिशत बेलायतमा (सिएनएस युके सर्वे २००८, नमुना जनसंख्या ७८८१)	प्रतिशत नेपालमा (२०११ को जनगणना) (जनसंख्या २ करोड ६५ लाख)
हिन्दु	४१.४	८१.३
हिन्दु र बौद्ध	९.२	यस्तो वर्गीकरण छैन
बौद्ध	२९.३	९प्रतिशत
किराँत	१०.१	३.१प्रतिशत
किराँत तथा हिन्दु	४.९	यस्तो वर्गीकरण छैन
किरात तथा बौद्ध	२.३	यस्तो वर्गीकरण छैन
मुसलमान	०.०१	४.४प्रतिशत
इसाई	२.२	१.४

धर्मअनुसार नेपाली जनसंख्या प्रतिशतमा (स्रोत : बेलायत, सिएनएस युके सर्भे २००८, र नेपाल, जनगणना २०११, राष्ट्रिय तथ्यांक विभाग)

माथि तालिकामा उल्लेख गरेअनुसार बेलायतमा हरेक सात जनामा एक जना नेपालीले एकभन्दा बढी धार्मिक आस्था रहेको जनाएका थिए। यिनीहरूमा सबैभन्दा बढी (हरेक १० मा १) ले आफू हिन्दु र बौद्ध दुवै धर्म मान्ने जनाएका थिए। कुल संख्याको ५ प्रतिशत ले किराँत र हिन्दु, अनि २ प्रतिशतले किराँत र बौद्ध मान्ने जनाएका थिए।

यो आफैमा नीतिगत सरोकार भएको एउटा रोचक प्रयोग थियो। यसैमा आधारित भएर मानिसहरूको बहुधार्मिक अभ्यासलाई पुन व्यवस्थित रूपले उतार्न अक्सफोर्ड विश्वविद्यालय र सिएनएस युकेले २००९ र २०१२ को बिचमा बेलायत र बेल्जियममा बस्ने डायस्पोराहरूको चलनचल्तीका धार्मिक व्यवहारहरूको अध्ययन गरेको थियो। बेलायतमा ३०० घरपरिवारका १ हजार १९३ जनलाई गरिएको सर्भेमा हामीले अझै व्यवस्थितरूपमा उत्तरदाताहरूलाई दुईओटा प्रश्न सोधेका थियौं। पहिलो प्रश्नमा विकल्पहरू नदिई धर्म मान्नु हुन्छ भने कुन धर्म मान्नु हुन्छ ? भनेर सोधेका थियौं। लगभग १० जनामा एक जनाले एकभन्दा बढी धार्मिक आस्था र अभ्यास गर्ने बताएका थिए। त्यसपछि, पूर्व अध्ययनहरूबाट प्राप्त विभिन्न धार्मिक विकल्पहरू पढेर सुनाएपछि उनीहरूलाई पुनः आफ्नो धार्मिक आस्थाको बारेमा सोधिएको थियो। मानिसहरू दुई वा सोभन्दा बढी धर्म संगसंगै रोज्ने विकल्प पाएपछि आफ्नो धार्मिक परिचय बदलेर हरेक चार जनामा एक जनाले दुई वा सोभन्दा बढी धार्मिक आस्था भएको वा सोहीअनुसार व्यवहार गर्दै आएको बताएका थिए। यसपछि बौद्ध धर्म मान्ने र हिन्दु बौद्ध दुवै मान्नेको संख्या लगभग समान हुन गयो अनि जितिले किराँत धर्म मान्ने जनाएका थिए त्योभन्दा बढीले हिन्दु किराँत दुवै मान्ने बताएका थिए। आफूलाई एउटा धार्मिक पहिचान दिनेहरूमा अधिकांशको दैनिक धार्मिक गतिविधिहरू र पूजा कक्षका सामग्रीहरू बहुधार्मिक पाइएको थियो।

माथिको तालिका हेर्दा नेपालको जनगणनाले देखाउने धर्मको वितरणको अनुपात र बेलायतमा नेपालीहरूको जसंख्याको धर्मको अनुपात पनि मेल खाएको देखिँदैन। यसका पछाडि प्रमुख कारण बेलायतको नेपाली जनसंख्याको जातिगत संरचना नेपालको भन्दा फरक हुनु हो। सिएनएस युकेको २००८ को गणनाले देखाएअनुसार नेपालमा १४ प्रतिशतभन्दा कम जनसंख्या भएका पहाडी र हिमाली जनजातिहरू (मगर, गुरुङ, राई र लिम्बू)को जनसंख्या यहाँ ७० प्रतिशत भन्दा बढी छ। यसो हुनुको मूल जड गोर्खा भर्ती हो। ब्रिटिश गोर्खामा माथि उल्लिखित जनजातिहरूलाई सैन्य कौशलता भएका नश्ल मानेर प्रार्थमिकताका साथ भर्ति गरिने भएकोले त्यहाँ अरु जातजातिको उपस्थिति नगन्य भएको हो। बेलायती सरकारको सन् २००४ र २००९ को निर्णयबाट ब्रिटिश गोर्खाहरूलाई बेलायतमा नै बस्न पाउने अधिकार प्राप्त भएबाट निश्चित जनजातिहरूको बेलायतको जनसंख्यामा बाहुल्यता बढेको हो।

धार्मिक बहुआयामिकताको स्रोत

समग्रमा, यथार्थ के हो भने नेपालीहरू धेरै हदसम्म बहुआयामिक वा बहुल धार्मिक आस्था राख्छन् र व्यवहार गर्दछन्। उनीहरू धार्मिकरूपमा सहिष्णु र कम कट्टर हुनुको कारण पनि यही हो। तर यसको पनि सीमा छ। उनीहरू एकै साथ प्राकृतिक, किराँत, बौद्ध वा हिन्दु धर्म मान्न सक्छन् तर संगसंगै इसाई वा इस्लाम मान्न भने सक्दैनन्। बेलायतमा नेपालीले क्रिसमस मनाउनु र नेपालमा अरुले दशैं मनाउनु एउटा कुरा हो तर धर्मको अवलम्बन गर्नु अर्को। भर्खरै परिवारका एक वा केही सदस्य इसाई धर्म लिएर बाँकी पुरानो धर्म छाड्न नचाहेको परिवारमा देखिने धार्मिक बहुलतालाई अपवाद मान्नु पर्छ। यहाँ उल्लेख गर्न खोजिएको सीमा के हो भने यो नेपालीको बहुआयामिक धार्मिकता इसाई र इस्लाम छोडेर नेपालमा तिनीभन्दा पुराना, अस्तित्वमा रहेका धर्म संस्कृतिहरू जस्तै: प्रकृति धर्म, कुल धर्म, किराँत धर्म, बौद्ध र हिन्दु धर्महरूको बीचमा मात्र सम्भव देखिन्छ। नेपालको सन्दर्भमा तुलनात्मक हिसाबले यिनीहरूलाई पुराना धर्मबीचको सामन्जस्यताको रूपमा लिन सकिन्छ।

राज्यले हिन्दु धर्मलाई च्यापै र देशमा हिन्दु राष्ट्रवाद लाददै आएको भएता पनि यसबाट के देखिन्छ भने नेपालमा पुरानो अस्तित्वमा रहेका (फरक फरक समयमा अपनाइएका) यी धर्म वा साँस्कृतिक अभ्यासहरूको बीचमा तात्विक द्वन्द्व थिएन र छैन।

परम्परागत धर्महरूको उत्थान हुँदा निशन्देह धार्मिक विविधताको विस्तार हुन्छ र सहिष्णुता पनि मजबुत हुन्छ किनकी ती व्यवहारहरू विस्तारवादी छैनन् र बहुलताको जगमा अडिएका छन्। तर राज्यले काखी च्यापेको धर्मप्रति विकर्षण र विनिर्माणमा जति शक्ति खर्चिएको छ त्यति आफ्नो परम्परागत धर्म व्यवहारलाई पुनरुत्थान गर्न ध्यान पुऱ्याउन सिकिएको छैन।

नेपालीहरुको धार्मिक बहुआयामिक अवस्थाबाट यस्तो क्षेत्रमा शीघ्र अवतरण भइरहेको छ जहाँ केवल एक मात्र आस्था मौलाउन सक्छ र अरु त्यहाँ अटाउन सक्दैनन् र विस्थापित हुँदै जानु पर्छ । यसबाट कतै पूर्वोत्तर भारतको हालत त हुने हैन ? भन्ने शंका गर्न सकिन्छ ।

यसो हुनुको प्रमुख कारण हिन्दु शब्दको ऐतिहासिक बृहत्तर परिभाषा नै हो । सोही शताब्दीसम्म हिन्दु भन्ने शब्द नै जन्मेको थिएन । धर्मलाई बुझाउने अरु नै नाम थिए । यसले पहिलोपटक अंग्रेजको शब्दकोशमा सन् १८१५ तिर मात्र प्रवेश पायो । शुरुमा हिन्दुको अर्थ कुनै धर्म विशेष थिएन । यसले भारतीय उपमहाद्वीपका सबै मूल बासिन्दा भन्ने अर्थ राख्थ्यो । यसको आधारमा तिनले मान्ने सबै धर्महरु हिन्दु मानिए ।

नेपालमा शुरुका दिनमा मकवानपुरे राजा राघव नगेन्द्र सेनले आफूलाई हिन्दुपति बताएका थिए । आफूलाई मगरको राजा बताउने पृथ्वीनारायण शाहले त नेपाललाई असली हिन्दुस्थान नै बनाउने ध्येय राखेका थिए । पछिल्ला दिनहरुमा राजनीतिक मनसायले यी ऐतिहासिक तथ्यहरुलाई आफ्नो अनुकूल व्याख्या गर्ने चलन बढेको भएता पनि तत्कालिन अवस्थामा हिन्दु शब्दको अर्थ अलि फरक थियो । बाहिरबाट आगन्तुक इसाई र मुसलमान धर्म बाहेकका सबै स्थानीय धर्महरुलाई परस्पर अन्तरविरोधी व्यवहार नभएर एक अर्काका परिपूरक रुपमा हेरियो । एउटा निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्रका सबै धर्महरु चाहे ती बौद्ध हुन् वा जैन वा प्रकृति वा कुल पूजा सबैलाई एउटा हिन्दु भन्ने बृहत्तर परिभाषाभित्र पारियो । हिन्दु भन्नु एउटा बहुधार्मिक अभ्यासको नाम हुन गयो । बौद्ध धर्मावलम्बीहरुले त भगवान गौतम बुद्धलाई भगवान विष्णुको दशौं अवतारको रुपमा व्याख्या गरे ।

यसबाट विभिन्न धर्मको स्वतन्त्र विकासमा बाधा त भयो होला तर बृहत्तर हिन्दुको परिभाषामा विभिन्न धार्मिक सम्प्रदाय र व्यवहारहरु आपसमा सामन्जस्यमा बाँच्न सफल भए । व्यापारको

आदिको । यसैगरी, दैनिक जीवनका समस्याको निदानमा पनि यस्तै सीमारहित अभ्यासहरु गरिन्छन् ।

विजिर्माणको अनपेक्षित तर सञ्भावित निष्पत्ति

नेपालमा राज्यले हिन्दु धर्मलाई संरक्षण दिएर खासगरी राणा कालमा कानूनीरूपमा नै सबैलाई यो लाद्दै आएको कुरा निर्विवाद छ । केही दशक अगाडिसम्म जनगणनाअनुसार लगभग हरेक १० मा नौ जना र वर्तमानमा पनि हरेक पाँचमा चार जना मानिसहरु हिन्दु देखाइए पनि नेपाल आश्चर्यजनकरूपमा बिनाकुनै अवरोध धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र भइसकेको छ । यद्यपि धर्मको मामिलामा राज्यको भूमिका जति विवादित थियो र केही हदसम्म अझै छ त्यति नै सरकारी जनगणनाका आँकडाहरु विवादित छन् । प्रजातान्त्रिक वातावरण बनेपछि सन् १९९१ को जनगणनामा हिन्दु बाहेकका अरु स्थानीय धर्म संस्कृतिहरुले आफ्नो स्थान र भूमिका विस्तार गर्ने मौका पाए । तर अर्को तर्फ, अध्ययनहरुबाट के देखिन्छ, छ भने सँगसँगै कतिपय संस्थाहरुले हिन्दु धर्मबाट आफ्नो जातीय स्वधर्महरुमा 'फर्कन' जनतालाई उर्दी त दिए तर तिनीहरुले जनव्यवहारलाई आत्मसाथ गर्न सकेनन् । सदियौंदेखि गर्दै आएका, चल्दै आएका र आफैले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदै निर्माण भएको मिश्रित धर्म संस्कृतिहरुप्रति वेवास्ता गर्दै 'फर्कन' त भनियो तर गन्तव्य कुन हो ? किन र कसरी हो ? भन्ने चित्तबुझ्दो तार्किक मार्गदर्शन गरिएन । फलस्वरूप पछिल्लो समयमा कैयौं मानिसहरुलाई आफूले व्यवहारमा एक किसिमको अभ्यास गर्दै आइरहेको भएपनि बाहिर 'पोलिटिकल करेक्टनेस'को लागि अर्को किसिमको पहिचान भन्न बाध्य हुनुपरेको अवस्था पनि छ ।

यस्तो जनव्यवहार र राजनीतिक दबावको बीचमा देखिने असामन्जस्यताले गर्दा मानिसहरुमा आफ्नो धार्मिक स्वाभिमानमा हीनभावना विकास हुन गई र त्यसले धर्मको पसल थापेर बसेका, गरिबी र अस्थिरताको फाइदा लिन पल्केका पश्चिमा व्यापारीहरुलाई लाभ पुऱ्याइरहने देखिन्छ । परम्परागत धर्महरुको उत्थान हुँदा निशन्देह धार्मिक विविधताको विस्तार हुन्छ र सहिष्णुता पनि मजबुत हुन्छ, किनकी ती व्यवहारहरु विस्तारवादी छैनन् र बहुलताको जगमा अडिएका छन् । तर राज्यले काखी च्यापेको धर्मप्रति विकर्षण र विनिर्माणमा जति शक्ति खर्चिएको छ, त्यति आफ्नो परम्परागत (कुल र प्राकृतिक) धर्म व्यवहारलाई पुनरुत्थान गर्न ध्यान पुऱ्याउन सकेको छैन । यो पनि नेपालमा ईसाई धर्मको दिन दुई गुणा रात चौगुणा विस्तार हुनुको एक कारण हुनपुगेको छ ।

नेपालको पछिल्लो जनगणनामा किराँत र प्राकृतिक लगायत प्रायजसो स्थानीय परम्परागत धर्म मान्नेको संख्या घटेको छ, जसलाई जनगणनाको त्रुटीको रुपमा मात्र लिनु आफैँमा एक महंगो त्रुटी हुनसक्छ । पछिल्लो 'ट्रेन्ड'को आधारमा समग्रमा भन्नुपर्दा नेपालीहरुको धार्मिक बहुआयामिक अवस्थाबाट यस्तो क्षेत्रमा शीघ्र अवतरण भइरहेको छ जहाँ केवल एक मात्र आस्था मौलाउन सक्छ र अरु त्यहाँ अटाउन सक्दैनन् र विस्थापित हुँदै जानु पर्छ । यसबाट कतै पूर्वोत्तर भारत (जहाँ जनसंख्याको हिसाबले आदिवासी (ट्राइबल पिपल्स) को पूर्ण बाहुल्यता छ तर आज उनीहरुको परम्परागत धर्म निमित्तान्त भई र अधिकांश (प्राय सबै)लाई इसाई बनाई सकेको छ) को हालत त हुने हैन ? भन्ने शंका गर्न सकिन्छ ।

अवित्तम कुरा

लेखलाई छोटो सारांशसहित टुंग्याउनु पर्दा निम्न कुराहरु दर्शाउन सकिन्छ : क) नेपालीहरु सामान्यतया बहुआयामिक धार्मिक आस्था राख्छन् र व्यवहार अपनाउँछन् ख) सामान्यत नेपालका विभिन्न पुराना परम्पराहरु एकापसमा द्रन्द्वात्मक नभएर सामन्जस्यतात्मक छन् वा सोहीरूपमा स्वीकार गरिएका छन् र आफ्नो संस्कृतिको रक्षार्थ चलाइएका अभियानहरुले यो यथार्थलाई आत्मसात गर्दा मात्र बढी सार्थकता पाउन सक्ने देखिन्छ । ग) पश्चिमा र अब्राहमिक सोचको एकांकी-साँघुरो धार्मिक दार्शनिक लेन्सबाट नेपालीहरुको बहुआयामिक धार्मिक अभ्यासलाई पूर्ण विश्लेषण गर्न सकिँदैन । घ) नेपालीहरुको जनगणनाहरु गर्दा बहुआयामिक धार्मिक वर्गीकरण र पट्टितलाई अँगाल्दा मात्र वास्तविकताको चित्रण गर्न सकिन्छ । ●

(लेखमा व्यक्त विचार लेखकका निजी हुन् । उनी आवद्ध संस्थाहरुको धारणा लेखले प्रतिविम्बित गर्छ भन्ने जरुरी छैन ।)

युक्रेमा बुद्धपूजा गरिँदै

नाममा दक्षिण छिमेकी भारतमा पसेका दुई धर्महरु : इसाई र मुसलमान नेपालको लागि तत्कालिन खतरा थिए र तिनीहरुबाट नेपाललाई स्वाधीन राख्नु नै असली हिन्दुस्थान बनाउने एउटा अभिप्राय थियो । बृहत्तर हिन्दु व्यवहारभित्र जसरी परम्परागत धार्मिक साँस्कृतिक व्यवहार बाँच्न सके, यदि मुसलमान वा इसाई धर्मले आक्रमण गरी सफलता पाएको भए आजको धार्मिक विविधता निशन्देह रहन सम्भव हुने थिएन ।

नेपाली धर्म संस्कृति यसरी मिसिएको छ कि यसलाई फुकाएर कुन स्रोतबाट कुन कुरा मिसियो भन्ने छुट्याउन प्राय असम्भव छ । आदिवासी संस्कृतिहरु हिन्दुमा मिसिएको छ अनि हिन्दु आदिवासीमा । किराँत हिन्दुमा अनि हिन्दु किराँतमा । हिन्दुहरु लुम्बिनी पसेर शान्ति लिन्छन् बौद्धहरु पशुपति पसेर । माथि उल्लेखित विभिन्न धर्महरुको वर्गीकरणमा आफूलाई एकभन्दा बढी धार्मिक समूहमा नराख्नेहरु समेत व्यवहारमा एकभन्दा बढी धार्मिक अभ्यास गरिरहेका भेटिन्छन् । के जात, के सम्प्रदाय वर्षभरि प्रकृति पूजा, बालीनालीसम्बन्धी चाडपर्व, थानीमानी डाँडाकाँडा देवी देउरालीको पूजा गर्ने र बलि दिने गरेको पाइन्छन् । दर्शन गर्ने मन्दिर मात्र हैन आफ्नो घरमा पनि हिन्दु भन्नेहरुको पूजा कक्षमा बुद्धको पोस्टर पाइन्छ । बौद्धहरुकोमा शिव, लक्ष्मी, गणेश

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकाट महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुख्यपत्र प्रवासी पत्रकाटिता प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस शुभद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक धधार्ई दिँदै श्रधियमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

**सुवास जबेगु, अध्यक्ष तथा
किरात याक्थुङ चुम्लुङ, युके परिवार**

GURKHA CORNER RESTAURANT

GURKHA CORNER RESTAURANT

Himalayan Traditional Nepalese Cuisine

And takeaway service Fully licenced

Glamorgan Street Bercon Powys

LD37DW (Wales), Tel: 01874 610871

www.gurkhacorner.co.uk, gurkhacorner@hotmail.com

Proprietor

EK ALE

बेलायतका नेपाली संघ-संस्थाको चुनौती

● शशी पौडेल

बेलायतको राजनीतिले समाजको मार्गचित्र कोरेको छ तापनि हामी नेपालीहरू आ-आफ्नै हिसाबले संगठन बनाएर बसेका छौं । किन हामी सबैभन्दा पुरानो संगठनमा अटाउन सकिरहेका छैनौं ? तीनसय वटा संगठन हामीलाई किन चाहिएको छ ? यो सब हुनुको कारण नेपाली राजनीतिले नेपाली समाजको मार्गचित्र कोर्न नसक्नु पनि हो ।

बेलायती भूमिमा पहिलो पाइला टेक्ने नेपाली तत्कालिन प्रधानमन्त्री जंगबहादुर राणा मानिन्छन् भने स्थायी बसोबास गर्ने उद्देश्यले काम गर्ने अनुमति लिएर बेलायत छिर्ने पहिलो व्यक्ति कृष्णबहादुर थापा मानिन्छन् । उनी साढेचार दशकअघि १९६७ मा बेलायत छिरेका थिए । तर त्यसअघि नै अस्थायी रूपमै भए पनि बेलायत आइ बसोबास गरिहेका नेपालीहरूलाई संगठित गर्ने उद्देश्यले गठन गरिएको नेपालीहरूको पहिलो संगठन यतिज द नेपाली एशोसियसन इन द युके हो । यति १९६० मा स्वर्गिय राजा वीरेन्द्र एवं पूर्व मन्त्री पशुपति शम्शेर राणा लगायतको सक्रियतामा गठन गरिएको थियो । त्यतिबेला उनीहरू विद्यार्थीका रूपमा बेलायतमा रहेका थिए ।

दोस्रो विश्वयुद्धपछि मानव सभ्यताको हलचल संसारभर भैरहेको थियो । त्यो अवस्थामा नेपाल पनि अछुत रहने कुरै भएन । विश्व मानव सभ्यताको हलचलसँगै नेपालीहरू पनि भारतवाहेक अन्यत्र पनि जान थाले । त्यसक्रममा नेपालीहरूका लागि बेलायतसम्मको बाटो पनि खुल्यो र बेलायतमा नेपालीहरूको संख्या एक/दुई हुँदै बढ्न थाल्यो । यति गठन भएको लगभग १५ वर्षपछि यो संगठनको नाम नेपालीमा नामाकरण गर्नुपर्ने महशुस गरी यसको नाम यति नेपाली एशोसियसन भनी परिवर्तन गरियो । अहिले यो संगठनले पाँच दशक पार गरिरहँदा बेलायतमा नेपालीहरूको संस्था मात्र तीनसय नाघेको छ, भने नेपालीहरूको संख्या सवा लाख नाघेको छ ।

जसरी बेलायतमा नेपालीहरूको संख्या बढिरहेको छ, त्यसरी नै नेपालीहरू संगठित हुने क्रम पनि बढ्दो छ । चाहे जिल्ला, जात जाति, क्षेत्र वा धर्मको नामा नै किन नहोस् । बेलायत आएर बसोबास गरेका नेपालीहरू संगठित हुने क्रम अहिलेसम्म आइपुग्दा झण्डै तीनसय संगठनहरू गठन भएको अनुमान गरिएको छ । विभिन्न जातजातिका संगठनहरू साथै जिल्लाबासीका नाममा गठन गरिएका संगठनहरू पनि आ-आफ्नो ठाउँमा निकै प्रभावकारी सिद्ध भएका छन् । कतिपय संगठनहरूले आ-आफ्नो जिल्लाका असहाय व्यक्तिहरूलाई सहयोग गर्दै आइरहेका छन् भने कतिपयले बेलायतमा बसोबास गर्दै आइरहेका आफ्ना जिल्लाबासीलाई पत्र गएको दुःख समस्यालाई आफ्नै दुःख सम्झी सहयोग गर्दै आइरहेका छन् ।

भनिन्छ, एउटा खरको धर्सो सहजै चुडाल्न सकिन्छ तर धेरै खरका धर्सावाट बाटिएको डोरी पिड बनाएर खेल्न सकिन्छ । उक्त भनाइलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरूपमा प्रायः सबै नेपालीहरूले आत्मसात गरेको पाइन्छ । यो अत्यन्त सराहनीय कार्य हो । व्यक्ति-व्यक्ति बीचमा विचार मन्थन गरेर उच्च निस्कर्ष निकाल्न पनि यसले साथ दिन्छ । हुन त एउटा प्रश्न यत्रतत्र छरिने गर्दछ, त्यो के भने जब एउटा संगठन छ, भने अरु यति धेरै संगठन बनाउनुको औचित्य के ? के सबै नेपालीहरूलाई नेता मात्र बन्ने रहर त होइन ?

प्रश्न जायज छ र सायद निरुत्तरित पनि । तर पनि यसको उत्तर खोज्ने प्रयास गर्न सकिन्छ, जसरी हरेक परिवारलाई बास बस्न आ-आफ्नो घरको आवश्यकता पर्दछ, त्यसरी नै हरेक समाजलाई सामाजिक संगठनको आवश्यकता पर्दोरहेछ । हरेक व्यक्तिका विचार, चिन्तन र उद्देश्यहरू फरक-फरक हुन्छन् । हरेक व्यक्तिहरूले फरक-फरक अनुभव संगालेका हुन्छन् ।

बेलायतमा नेपालीहरूका संगठनहरूमध्ये सम्भवतः तमू धिँ युके सबैभन्दा ठूलो हुनुपर्छ । यो संगठन नेपाललगायत अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा फैलिएको छ । यो संगठन गुरुङ्गहरूको जातीय संगठन हो र यो गुरुङ्ग समाजको दुःख र सुखसँग प्रत्यक्ष भिजेको छ । यस्तैगरी जातीय संगठनको कुरा गर्दा मगर संघ पनि कम बलियो छैन । यो पनि नेपाल लगायत संसारका विभिन्न मुलुकहरूमा फैलिएको छ । र, यसले मगर समाजका हर आवश्यकता बुझ्ने र अध्ययन गर्ने गरेको छ । यस्तैगरी अन्य जातजातिहरूका संगठनहरू पनि बेलायतमा

मौजूद छन् । जस्तै राईहरूको यायोख्या, लिम्बुहरूको चुम्लुङ्ग, शेर्पाहरूको किदुङ्ग, क्षेत्रीहरूको क्षेत्री समाज, दलितहरूको श्रृजनशील समाज, दर्शन समाज आदि सबै महत्वपूर्ण र आ-आफ्ना ठाउँमा बलिया छन् । यी सबैजसोको उद्देश्य भने आ-आफ्नो संस्कृति जोगाउने र यसबारे बेलायतलाई पनि जानकारी गराउने भन्ने रहेको छ ।

जातीय संगठनहरू बाहेक बेलायतमा नेपालका जिल्लाबासीहरूका संगठन पनि मनग्ये छन् । आफ्नो ठाउँमा सबै संगठनहरू बलिया र महत्वपूर्ण छन् तापनि खासगरी गुल्मी जिल्लाबासीहरूको गुल्मी जिल्ला समाज, म्याग्दी जिल्लाबासीहरूको मोना युके अनि चितवन जिल्लाबासीहरूको क्याट युके विशेष चर्चामा छन् । संगठन बनाइहाले पनि यसलाई निरन्तरता दिने काम सजिलो भने छैन । संगठन भन्ने वित्तिकै थुप्रै मान्छेहरूको जमघट हो । थुप्रै मान्छेहरूको जमघटमा थुप्रै विचारहरू आउँछन् । आएका थुप्रै विचारहरूलाई माभेरे निस्कर्ष निकाली त्यो निस्कर्षलाई कार्यरूप दिन भन्नु मुस्किल हुन्छ । तापनि बेलायतवासी नेपालीहरूका संगठनहरू यसो गर्न सफल देखिएका छन् ।

बेलायतमा नेपालका राजनैतिक रंगरोगन लागेका संगठनहरू पनि नभएका होइनन् तर ती संगठनहरू भने जसरी नेपालमा राजनैतिक पार्टीहरू चोइटिँदै र गुट उपगुटमा विभक्त छन् त्यसरी नै यहाँ पनि चोइटिँने गरेका छन् र उनीहरू खासगरी नेपालका पार्टी नेताहरूका दुहना गाई मात्र बनेका छन् । यसो भनिरहँदा पत्तिकारलाई तीन दशकअघिको एउटा कुराकानीको सम्झना हुन्छ । जसले अहिलेसम्म पनि गहिरो गरी छाप पारेको छ । डा. के. आइ. सिंह रुपन्देही जिल्लाबाट राष्ट्रिय पन्चायत सदस्य पदका लागि भएको निर्वाचनमा विजयी भएका थिए । निर्वाचनको परिणाम प्रकाशित हुनासाथ उनको अन्तरवार्ता लिन पत्तिकार पुग्यो र उनलाई पहिलो तैर्यायो,- डा. साहेव तपाई कसरी राजनीतिमा लाग्नु भयो ?

उनको जवाफ यस्तो थियो -तपाईलाई थाहै छ म चिकित्साशास्त्र पढेको मान्छे । सुनौलीमा एउटा सानो डिस्पेन्सरी खोलेर औषधी उपचार गर्दै आइरहेको थिएँ । मसँग दिनमा दशौँ जना उपचार गराउन आउँथे, ती मध्ये आठ जना अर्थात् ८० प्रतिशत व्यक्ति समयमा खान नपाएर, सन्तुलित आहारा नपाएर विरामी परेका हुन्थे । मैले उनीहरूलाई भिटाभिनका चक्की दिनु पर्ने, जब उनीहरूले दैनिक जीविकोपार्जनका लागि चाहिने खाना समेत पाउन सकिरहेका छैनन् भने कसरी भिटाभिन किनेर खान सक्छन् भन्ने कुराले मलाई सधैं सताइ रहन्थ्यो र म यसको समाधानको खोजी गर्दै थिएँ । अनि मलाई लाग्यो यसको एक मात्र समाधान भनेको गरीबी निवारण हो । अनि म आफैँमा ठूलो प्रश्न उठ्यो गरीबी निवारणको बाटो के त ? केही समयपछि उत्तर पाएँ, गरिवी निवारणको उपाय राजनीति मात्र हो । यसरी मैले मेरो कानमा लगाएको आला (स्टेथकोप) फालेर राजनीतिमा होमिएको हुँ । उनले यो पनि भनेका थिए - यद्यपि समाजको चरित्रअनुसार राजनीतिको वर्गीकरण हुने गर्छ । तर अर्को शास्वत सत्य के हो भने जबसम्म मुलुकमा राजनैतिक स्थायित्व हुँदैन तबसम्म समाजको चरित्र परिवर्तन हुँदैन । यसरी राजनीतिले समाजको मार्गचित्र कोरेको हुन्छ । बेलायतमा राजनैतिक स्थायित्व छ । यहाँको राजनीतिले समाजको मार्गचित्र कोरेको छ, तापनि बेलायतमा बसेका हामी नेपालीहरू आ-आफ्नै हिसाबले संगठन बनाएर बसेका छौं । किन

हामी सबभन्दा पुरानो संगठनमा सबैजना अटाउन सकिरहेका छैनौं ? भण्डै तीनसय वटा संगठन हामीलाई किन चाहिएको छ ? यो सब हुनुको कारण नेपाली राजनीतिले नेपाली समाजको मार्गचित्र कोर्न नसक्नु पनि हो ।

नेपालीहरू एउटै संस्थामा नअटाउनु र नयाँ-नयाँ संस्थाहरू खुलिरहेको प्रसंगमा पत्रकार नरेश खपाङ्गीमगर ग्रीनविच टाइम्समा यसरी विश्लेषण गर्दछन् – युकेको नियम कानुनले समेत संघ संस्था खोल्न वर्जित नगरिकाले कसैले कसैलाई संस्था खोल्न प्रतिबन्ध लगाउन सक्तैन । स्वतन्त्रताको अधिक प्रत्याभूति भएको प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाको जननी भनिने मुलुकमा नेपालीहरूको चेतनाको स्तर बढेर आफैँले महसुस नगरेसम्म नयाँ संस्था खोल्ने हदबन्दी इन्द्रको बाउ चन्द्रले पनि लगाउन सक्तैन । नेपालीहरूको बुझाइको गति र स्तर हेर्दा अझै केही वर्ष नयाँ संस्था खुली नै रहने छन् ।

हुन पनि हो खपाङ्गीमगरले भने जस्तै बेलायतको प्रजातन्त्रको सदुपयोग गरेका हौं वा बेलायती 'प्रजातन्त्रको फुटाउ र राज्य गर' भन्ने कुटनीतिबाट प्रयोग भैरहेका छौं ? जे होस् हामी नेपालीहरू संगठित हुने नाममा भकारोमा बाँधिएका भैसी दाम्लो चुँडाएर मकैबारीमा मन्द्राए जस्तै यत्रतत्र मन्द्राइ रहेका छौं । बेलायतको मात्र कुरा नभई विश्वभर छरिएर रहेका नेपालीहरूलाई संगठित गराउने भनी गठित गैर आवासीय नेपाली संघ (एनआरएन) पनि कुइरोमा हराएको कागले बाटो पत्ता लगाउन नसके जस्तै सही गन्तव्य भेट्नु नसकेको यथार्थ बुझ्न कठिन पर्दैन । यस्तै एउटै लक्ष्य एवं एउटै गन्तव्य बिन्दु भएका भूतपूर्व गोर्खा सैनिकहरूका पनि आधा दर्जन बढी संगठन छन् । यो अवस्था सृजना हुनुको कारण के हो भन्ने तर्फ पनि कसैले निधार खुम्च्याउने प्रयास गरेको छैन । बरु उल्टै उनीहरूमा देखिएको पिलो कसैले छोइदियो भने आफूलाई सच्याउनुको बदला विरोधमा उत्रने संस्कारको विकास गरेका छौं ।

संघ संस्था खुल्नु, यसले सक्दो गतिविधि गर्नु आफैँमा अत्यन्त सकारात्मक कुरा हो तर यदि 'काम कुरा एकातिर कुम्लो बोकी ठिमीतिर' भने भै भयो भने संस्थाका नेतृत्वदायी व्यक्तिहरूले आफैँले आफूलाई माफी दिन नसक्ने स्थिति नआउला भन्न सकिन्न । किनभने जतिजति संस्थाहरू गठन हुँदै जान्छन् चुनौतीहरू पनि त्यति नै थपिँदै जान्छन् । जे जति संस्थाहरू खुलेका छन् तिनले आ-आफ्नो ठाउँबाट काम पनि गरिरहेका छन् तर पनि सबै संस्थाहरूले हामी बेलायतबासी नेपालीहरूको मूल समस्या के हो भन्नेतर्फ चिन्तन गरेको पाइँदैन भन्दा अत्युक्ति हुने छैन । बेलायतस्थित नेपालीहरूको संघ संस्थाहरूले सर्वप्रथम बेलायतमै रहेका युवा पिँढीका समस्यासँग परिचित भई त्यसको समाधानतर्फ लाग्नु पर्थ्यो । खासगरी बेलायतबासी नेपाली युवा पिँढीमा दुईवटा समस्या देखा परेका छन् । प्रथम आफ्नो परिचय (आइडेन्टीटी)को खोजी र दास्रो उनीहरूले समाजमा गर्नु पर्ने सम्भौता (कम्प्रमाइज) ।

आफ्नो परिचय (आइडेन्टीटी)को खोजी निम्ति नेपाली युवार्पित बुभेरे वा नबुभेरे चिन्तित छन् । उनीहरू नेपालबाट बेलायत आई एउटा स्कूलमा भर्ना भएका छन् । भाषा, कला, सभ्यता र संस्कृति सबै कुरा फरक छ । उनीहरू सबै विद्यार्थीसह आफूलाई पनि एउटै पंक्तिमा राख्न चाहन्छन् जुन अत्यन्त स्वाभाविक हो । उनीहरूसँग सायद बेलायती पासपोर्ट पनि छ तर सहपाठी बेलायती विद्यार्थीहरूले उनीहरूलाई सहर्ष स्वीकार नगरिरहेको अवस्था छ । अर्कोतिर, अंग्रेजी युवाहरू कतै विदेशीहरूको बीचमा परेर आफ्नो परिचय वा अस्तित्व हराउने हो कि भनेर डराइरहेको अवस्था छ । यसरी हाम्रा युवा समुदाय र अंग्रेजी युवा समुदायबीच विभेद देखिएको छ । यसको समाधान निम्ति कुनै पनि संघ संस्थाले यथेष्ट कदम चालेको थाहा छैन । यो स्थिति किन उब्जिएको हो भने हामी जब नेपालबाट हुर्केर पढेर बेलायत आयौं तब हामी मानसिक रूपमै आइपनें सबैखाले कम्प्रमाइज गर्न तयार भयौं । जे जस्तो काम पाइन्छ त्यसैमा कि त चित्त बुझाएर बस्न कि त अरु अगाडि बढ्ने खालका तैयारीहरू गर्नु । अर्थात् जस्तोसुकै अवस्था आइ परे पनि स्वीकार गर्ने गरिरहेका छौं तर हाम्रा छोराछोरीहरू भने त्यस प्रकारको कम्प्रमाइज गर्नु पर्छ भन्ने कुराप्रति तयार छैनन् । उनीहरूले किन त्यस प्रकारको कम्प्रमाइज गरिरहने ? किनकि उनीहरू पनि यही मुलुकको स्कूल, कलेज एवं विश्वविद्यालय पढेर शिक्षित भएका छन् । तर बेलायती समाजले अझै पनि विदेशी मुलका विद्यार्थीहरूलाई फरक आँखाले हेर्ने गरेको छ ।

यहाँसम्मकि जागिर खोज्दा मात्र होइन स्कूल, कलेज वा विश्वविद्यालयमै पनि विभेद हुने गरेका उदाहरणहरू पाइने गरेको छन् । जस्तै, एउटा अंग्रेज विद्यार्थीले जित्तकै एक विदेशी विद्यार्थीले परीक्षामा अंक प्राप्त गरे पनि उसले अक्सफोर्ड वा क्याम्ब्रिज युनिभर्सिटीहरूमा भर्ना पाउन सकिरहेको छैन । यदि एउटा अंग्रेज दर्खास्तवालाको तीनवटा ए आएको छ र अर्को विदेशी विद्यार्थीको तीनवटा एमध्ये एउटा ए स्टार छ भने पनि उनीहरूले अंग्रेज विद्यार्थीलाई भर्ना लिने गरेको २७ फरवरी २०१३को द गार्डियनले प्रकाशमा ल्याएको छ । अक्सफोर्ड वा क्याम्ब्रिज विश्व प्रसिद्ध विश्वविद्यालयले विद्यार्थीहरूलाई अन्तरवार्ता लिएर मात्र भर्ना गर्ने कारण नै नामबाट मात्र कुन विद्यार्थी विदेशी मुलको हो कुन अंग्रेज हो भन्ने छुट्याउन नसकिने भएकाले नै हो भन्ने कुरा पहिले नै चर्चामा आएको हो । जुन विद्यार्थीको नामबाट विदेशी भन्ने चिनिन्छ ती विद्यार्थीलाई अन्तरवार्तामै नबोलाउने वा अफर नै नदिने गरेका उदाहरण प्रशस्त मिडियामा आएका छन् । द गार्डियन लेख्छ – अक्सफोर्ड युनिभर्सिटीमा गत वर्ष मात्र अंग्रेज विद्यार्थीहरूबाट परेका दर्खास्तहरूमध्ये ४४.४ प्रतिशतलाई भर्ना लिइएको र विदेशी अर्थात् एथनिक माइनोरिटी विद्यार्थीहरूबाट परेका दर्खास्तहरू मध्ये २२.१ प्रतिशतलाई मात्र अफर दिइएको थियो । ●

जे जति संस्थाहरू खुलेका छन् तिनले आ-आफ्नो ठाउँबाट काम पनि गरिरहेका छन् तर पनि सबै संस्थाहरूले हामी बेलायतबासी नेपालीहरूको मूल समस्या के हो भन्नेतर्फ चिन्तन गरेको पाइँदैन भन्दा अत्युक्ति हुने छैन ।

‘युकेमा नेपालीको भविष्य उज्वल छ’

करिब चार दशकदेखि युकेमा बसोबास गर्दै आउनुभएका महन्त श्रेष्ठ बेलायत प्रवेश गर्ने नेपालीको शुरुवाती पुस्तामा पर्नुहुन्छ । विभिन्न नेपाली सामाजिक संघ-संस्था र ब्रिटिश सामाजिक तथा व्यापारिक संस्थाहरूमा आवद्ध भएर उहाँले नेपाल र बेलायती समाजको नाडी राम्रैसित छान्नुभएको छ । बेलायतस्थित नेपाली समुदायको आरोहअवरोहमा चारदशकको उहाँ साक्षी हुनुहुन्छ । त्यसैले उहाँले भोग्नुभएको नेपाली समाजको तस्वीर भल्कने हेतुले गरिएको कुराकानीको सारसंक्षेप :

युके कहिले आउनुभएको हो ?

म सन् १९७६ मा युके आएको हुँ ।

त्यतिबेला युके आउन कस्तो प्रावधान थियो ?

वर्क परमिटमा आउने प्रावधान थियो । तत्कालीन अवस्थामा कृष्णबहादुर थापा जो पारस होटलको कुक हुनुहुन्थ्यो उहाँ पहिले आउनुभएको थियो । उहाँकै सहयोगमा म युके आएर रेस्टुरेन्ट व्यवसायमा लागें । उहाँले नै मलाई यहाँ आउन वर्क परमिट दिनुभएको थियो ।

कतिको सजिलो थियो युके आउनलाई ?

सन् १९६६ देखि १९७९ सम्म नेपालका कुकहरूका लागि बेलायतले वर्क परमिट खुला गरिदिएको थियो । तर नेपालबाट पासपोर्ट बनाउन र अरु काजगपत्र बनाउन त्यति सजिलो थिएन । तर पहिला आएका भारतीयहरूले नेपाली कामदार वा रेस्टुरेन्ट व्यवसायी भनेपछि अर्केरुपले हेर्दा रहेछन् ।

अर्केरुप भन्नाले ?

महिनेती, इमानदार कामदारको रूपमा हेर्दा रहेछन् ।

वर्क परमिटबाहेक अन्य प्रक्रियाबाट आउने पनि थिए कि ?

वर्क परमिटबाहेक राजपरिवारका नातेदार र राणा परिवार अध्ययनका लागि आउने गर्थे ।

त्यतिबेला नेपालीहरूसित भेट्दा कस्तो लाग्थ्यो ?

एउटा नेपाली देखा पनि दर्शन आकोजस्तो लाग्थ्यो ।

त्यतिबेला परिवारलाई विदेश जान्छु भनेर मनाउन कतिको गाह्रो थियो ?

धेरै गाह्रो थियो । म काठमाडौँबासी भएको र सानो परिवारमा बसेकोले छोड्न र मनाउन निकै गाह्रो थियो । तर पनि बुवाले जहाँ गए पनि राम्रो काम गर्नु भनेर प्रेरणा दिनुहुन्थ्यो । तर बेलायत जाँदा छोरा नफर्कने हो कि, गोरीसित विवाह गरेर बस्ने हो कि भन्ने चिन्ता थियो ।

म युके आउनुअघि नै अमेरिका गएको थिएँ । एकजना अमेरिकनलाई नेपाल आउँदा नेपाली भाषा सिकाएकोले गुरुदक्षिणास्वरूप उसले मलाई अमेरिका बोलाएको थियो । पाँच महिना अमेरिका बसेर फर्केँ । घरको यादले पनि सतायो । मलाई अमेरिका त्यति राम्रो पनि लागेन । साथीहरूले बस्-बस् भन्दै थिए । त्यतिबेला आठ महिना बसेपछि ग्रीन कार्ड हुन्थ्यो । ग्रीन कार्ड, पैसाभन्दा पनि मदरल्याण्ड इज वेटर द्यान हेभन भन्ने वर्डस्वर्थको भनाइ सम्झेर नेपाल फर्केँ ।

तपाईं युके आउँदा नेपालीहरूको संख्या कति थियो ?

३०० जति थिए होलान् ब्रिटिश गोरखाबाहेक । केही विद्यार्थीहरू थिए । त्यतिबेला पासपोर्ट लिन भ्रष्टाचार थियो । विदेश जाने माहौल नै थिएन । त्यसमाथि तत्कालीन सरकारले विदेश जान प्रोत्साहित गरेको थिएन । एकचोटी लिएको पासपोर्ट फर्केर आएपछि परराष्ट्र

मन्त्रालयमा बुझाउनुपर्थ्यो । सन् १९८० तिर मनाङ्गोहरूलाई हडकड, बैंकक जान दिन थालेपछि बल्ल विदेश जान खुला हुन थालेको हो ।

त्यतिबेला युकेमा रहेका नेपालीहरूको अवस्था कस्तो थियो ?

प्रायः रेस्टुरेन्ट व्यवसायमा थिए । विद्यार्थीहरू पनि रेस्टुरेन्टमा पार्ट टाइम काम गर्थे ।

नेपाली नेपालीबीच कतिको भेटघाट हुन्थ्यो ?

तत्कालीन स्वर्गीय वीरेन्द्र शाह (राजा) अध्ययन गर्दाताका यति संस्था शुरु भएको थियो । ईश्वर मानन्धरले त्यसलाई दुःखसुखले बचाइराख्नुभएको थियो । सन् १९८० मा मैले नै नेपालीहरूबीच भेटघाट कार्यक्रम शुरु गरें । म त्यतिबेला यतिको कोषाध्यक्ष थिएँ । पिकनिक जाने, राजाको जन्मोत्सव मनाउने, दर्शनहार मनाउने कार्यक्रम पहिलेदेखि नै हुने गरेको भए पनि प्रभावकारी थिएन ।

त्यतिखेरसम्ममा नेपाली डाक्टरहरू पनि युके आइसकेका थिए कि ?

आइसकेका थिए । तर पनि घुलामिल थिएन । उहाँहरूको नेपालज डाक्टर एसोसिएसन खुलिसकेको थिएन । उहाँहरू पनि छरिएर बस्ने गर्नुभएको थियो । भेटघाट भनेको राजाको जन्मोत्सवमा राजदूतावासमा हुन्थ्यो ।

अरुलाई भन्दा डाक्टरहरूलाई यहाँ आउन सजिलो थियो कि ?

धेरै सजिलो थियो । बिना रोकटोक रातो कार्पेट विछ्याएर हिथ्रोमा स्वागत गरिन्थ्यो । युके मेडिकल एसोसिएसनको एउटा प्रावधान पास गरेपछि एनएचएस (नेशनल हेल्थ सर्भिस) मा सजिलै जागिर पाउन सकिन्थ्यो ।

नेपालीहरूको भेटघाटमा के बारेमा कुराकानी हुन्थ्यो ?

प्रायः नेपाली भाषा, संस्कृति कसरी संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ र भविष्यमा के गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा नै कुराकानी हुन्थ्यो ।

तपाईंले रेस्टुरेन्ट व्यवसाय कहिले शुरु गर्नुभयो ?

सन् १९६६ देखि १९८० सम्म नेपाली र भारतीयको संयुक्त लगानीमा चलेको इलिड तन्दुरीमा म काम गर्थेँ । नेपाली लगानीकर्ता कृष्णबहादुर थापाले तपाईंहरू पनि केही गर्नुहोस् भनेर हौसला दिनुहुन्थ्यो । त्यही भएर हामीले सन् १९८० मा साउथ इलिडमा मोन्टिज भन्ने रेस्टुरेन्ट शुरु गर्थ्यौँ ।

त्यतिबेला नेपालीले आफ्नो व्यवसाय शुरु गर्नु कतिको सजिलो थियो ?

धेरै समस्या थियो । व्यवसाय गर्न घर, परिवार, श्रीमती छ भनेर सोध्यो । मैले व्यवसाय गर्न ऋण लिन जाँदा यो समस्या थाहा पाएँ । बैंक म्यानेजर चिनजानको भए पनि नियमअनुसार काम हुने रहेछ । नेपालको जस्तो भनसुन नचल्ने रहेछ । घर छ भनेर सोध्यो मैले छैन भनेँ । विवाह भयो भनेर सोध्यो मैले छैन भनेँ । फेरि बालबच्चा छ भनेर सोध्यो । मैले विवाह नै भएको छैन कसरी बच्चा

फलफूल खान बिरामी हुनपर्ने, नयाँ लुगा लगाउन दर्शन पर्खनुपर्ने, मान्छेको अघि बोल्न लाज डर मान्ने पुस्ताबाट अहिलेको नेपाली पुस्ता स्मार्ट निस्किसक्यो । अरु समुदायले पनि नेपालीहरूको कर्मशील स्वभाव देखेर राम्रो मान्छन् ।

हुन्छ भनेर जवाफ दिए। यहाँ त विवाह नै नगरी बच्चा हुँदोरहेछ, मलाई त्यो संस्कार थाहा थिएन। ऊ हाँस्यो। उसले सोध्यो त्यसो भए के छ त ? मैले इन्स्यारेन्स गरेको पेपर छ भनें। त्यो भए पनि लेऊ भन्यो। त्यो हेरेपछि तिमीसित के छ र लोन दिने भन्यो। मैले मसित व्यापार गर्ने सीप छ भनें। मैले प्रेजेन्टेसन बनाएको थिएँ। म को हो ? मैले के गर्न लागेको ? त्यही योजनाका आधारमा मैले आज यो सफलता पाएँ।

तपाईंभन्दा पहिले नेपालीको अरु कुन कुन रेस्टुरेन्ट थियो ?

कृष्णबहादुर थापा, ईश्वर मानन्धर, ध्रुव केसी, कालुराम तामाङहरूको रेस्टुरेन्ट थियो। लण्डनबाहिर एक दुई रेस्टुरेन्ट थिए। बाँकी लण्डनमै थिए। तर सबै औलामा गन्न सकिने संख्यामा थिए।

पहिले नेपालीहरूले बंगाली र भारतीयसित साभेदारीमा रेस्टुरेन्ट चलाएको देखिन्छ नि ?

ईश्वर मानन्धर र कृष्णबहादुर थापाजीले अरु देशका नागरिकसित साभेदारीमा चलाउनुभएको थियो। मैले चाहिँ नेपाली कृकहरूसित साभेदारीमा चलाएँ।

रेस्टुरेन्ट खोल्नका लागि भिसाको समस्या हुन्थ्यो कि हुँदैनथ्यो ?

त्यतिखेर चारवर्ष बसेपछि वर्क परमिट पाइन्थ्यो। त्यसपछि विजनेस गर्न बेरोकटोक पाइन्थ्यो।

प्रसंग अलि बदलौं, युकेमा नेपालीको संख्या खास कतिबेलादेखि बढ्न शुरु भयो ?

९० को दशकबाट बढ्न थालेको हो। जब नेपालमा २०४६ मा प्रजातन्त्र आयो त्यहाँबाट मानिस बाहिर जाने क्रम शुरु भयो। मिडियाले पनि यसमा भूमिका खेले। सीप स्थानान्तर हुनुपर्दो रहेछ, भन्ने सोच पनि आयो।

यता बेलायत सरकारले पनि त्यसबेला आप्रवासीलाई अलि सजिलो हुने नीति बनाएको थियो कि ?

मार्गरेट थ्याचरको पालामा बाहिरबाट आउनेलाई अलि खुकुलो नीति बनाइएको थियो। भारतीय र पाकिस्तानीहरूले कोठैपिच्छे,

ममः पसल खोलेजस्तो गरी कलेज खोलेर विद्यार्थी ल्याउन शुरु गरे। इंगलिश फर फरेन ल्याइवेज भनेर पढाउन थाले। पाँच/छ वर्ष पढेपछि विद्यार्थीले आइएलआर पाउँथे। त्यसपछि बस्न सजिलो भइहाले भो।

अहिले त नेपालीको संख्यासँगै संस्था पनि बढेको छ नि ?

पहिला यति मात्र थियो। कतिपयले आफ्नो जातिको संस्था खोली भनेर उहिले नै भनेका थिए तर मैले संस्था खोल्नेभन्दा पनि सबै नेपालीले खुलिसकेका संस्थालाई बलियो बनाऔं भनें। सन् २००२ पछि आ-आफ्ना जाति र जिल्लाको संस्था खोल्न थाले। अहिले त ३०० संस्था भएको अनुमान छ।

के कारणले यतिविधि संस्था खुलेका होलान् जस्तो लाग्छ ?

एउटा राजनीतिक कारणले हो। हरेक पार्टीले शाखा राख्न खोजेका छन्। तर म व्यापारी भएकाले यसबारेमा धेरै थाहा छैन। अहिले च्याउ उमेसरी संस्था खुलेका छन्। कहाँसम्म जाने हो थाहा छैन। तर बन्द हुने क्रम पनि शुरु भएको सुनेको छु। संस्था चलाउन भात खाएजस्तो होइन। खुट्टा तान्ने प्रवृत्ति, समय र लगानीको अभावमा संस्था चलन सक्दैन। यो एउटा चक्र हो। सायद पाँच/दश वर्ष चल्ला। भारतीय, बंगाली र पाकिस्तानी समुदायमा पनि यस्तो देखेको छु।

सन् २००४ र सन् २००९ को बेलायती सरकारको निर्णयले गोर खाहरूलाई यहाँ आवासीय अधिकार दियो। त्यसअघिको नेपाली समुदाय कस्तो थियो ?

विद्यार्थीहरूको संख्या बढ्दो थियो। लेबर सरकारमा आएपछि विद्यार्थीप्रति खुकुलो नीति लिइएको थियो। रातभर लाइन बसेर भिसा लगाउने विद्यार्थीहरू पनि थिए।

पहिले र अहिले नेपाली समुदायबीचमा कस्तो परिवर्तन आएको पाउनुहुन्छ ?

सकारात्मक परिवर्तन बढी छ। मानिसमा केही गरौं भन्ने भावनाको विकास भएको छ। नकारात्मक त जहाँ पनि हुन्छ। त्यसैले नकारात्मक छैन भनेर म भन्दैनं। अहिलेका केटाकेटीहरू बोल्न लाज मान्दैनन्। म्युजिक बज्यो भने नाच्छन् पनि। लाज भन्ने पटककै छैन। नयाँ पुस्ता छिटो र छरितो छ। अंग्रेजी बोल्न, काम गर्न तत्पर देखिन्छन्। अरु समुदायले पनि नेपालीहरूको कर्मशील स्वभाव देखेर राम्रो मान्छन्। लण्डन दङ्गामा एउटा पनि नेपाली संलग्न नहुनुले नेपालीको गौरव अझ बढाएको छ। फलफूल खान बिरामी हुनपर्ने, नयाँ लुगा लगाउन दशैं पर्खनुपर्ने, मान्छेको अधि बोल्न लाज डर मान्ने पुस्ताबाट अहिलेको पुस्ता स्मार्ट निस्किसक्यो। यो पनि विकास नै हो।

यहाँका नेपालीहरूमा नेपालप्रतिको लगाव कस्तो पाउनुहुन्छ ?

लगाव बढेको छ। गुणस्तर पनि बढेको छ। हाम्रो पालामा नेपाली रेस्टुरेन्टमा गएर नेपाली खाना खाऊँ भन्ने संस्कृति थिएन। अहिलेका नेपालीमा त्यो छ।

युकेमा बस्ने नेपालीको भविष्य कता जाला ?

राम्रो हुन्छ। हामीकहाँ खाली बस्नु हुँदैन, काम गर्नुपर्छ भन्ने भावना छ। बेरोजगार भत्ता खाने, ठगने भन्ने आदत नेपालीमा छैन। त्यसकारण भविष्य राम्रो हुन्छ। नेपाली जहाँ जान्छ केही गरौं भन्छ। पहिले पाँच वटाबाट शुरु भएको रेस्टुरेन्ट व्यवसाय गोरखाहरूको आगमनपछि ३०० पुग्यो। एनआरएनको शुरुवात यहीं ठाउँबाट भयो र अहिले संसारभर फैलियो। हामीले शुरुवात गर्ने हो बाँकी नयाँ पुस्ताले अधि वढाउँछ।

नेपालीको उद्यमशीलता (इन्टरप्रेनरसीप) चाहिँ कस्तो होला ?

त्यो पनि बढेर जान्छ। युके विजनेसका लागि राम्रो ठाउँ हो। जागिर गर्ने मानिसले पनि सोच्छ किन जहिले पनि ९-५ काम गर्ने ? जीवनमा केही गरौं भन्थान्छ। रिटायर्ड भएपछि आउने एकमुष्ट रकम वा गोल्डेन ह्याण्डसेकबाट आउने पैसाले केही गर्न खोज्छ। पैसा भनेको लक्ष्मी हो। राख्न सक्यो भने बस्छ, नत्र कहाँ जान्छ कहाँ ? त्यसैले लक्ष्मीलाई राख्न केही गर्नुपर्छ। अहिले युकेमा नेपालीको ट्राभल एजेन्सी, ल फर्म, चार्टर एकाउण्टेण्ट फर्म खुलिसकेका छन्। पहिले हामी ती सुविधा लिन भारतीयकहाँ जानुपर्थ्यो। अहिले बैंकबाट व्यवसायका लागि ऋण लिन पनि पहिलाजस्तो सास्ती भोग्नु पर्दैन। ●

(श्याम लुईटेलद्वारा लिइएको अन्तर्वार्ता)

अहिले च्याउ उमेसरी संस्था खुलेका छन्। कहाँसम्म जाने हुन थाहा छैन। तर बन्द हुने क्रम पनि शुरु भएको सुनेको छु। संस्था चलाउन भात खाएजस्तो होइन।

परिवर्तित आयामहरू

● डा. चन्द्रबहादुर गुरुङ

युक्रेमा नेपालीहरू
बढ्दै जाँदा नेपालमा
हराउँदै गएको नौमती
बाजा चाहिँ युक्रेमा
भिन्निएको छ ।

गोरखाका कथा
ब्यथा धेरै छन् ।
केही गोरखाहरूले
अंग्रेज केटी बिहा
गरेपछि आफ्नो
जागिरबाट हात
धुनु परेको थियो ।
कतिलाई त्यही
आरोपमा नेपाल
फिर्ता गरिदिने
र कालो सूचीमा
राखी बेलायत
आउन निषेध
गरिएको हुन्थ्यो ।

गणना गर्दा १६ वर्ष बितिसकेछ । म त्यसबेलाको शाही नेपाल वायुसेवा निगमको उडानबाट बेलायत प्रवेश गरेको थिएँ । म आउने समयसम्म नेपाली ध्वजावाहक हवाईजहाजले उडान भँदै थियो । हवाई अड्डा हिश्रो नभई ग्याटविक थियो ।

त्यसबेला बेलायतमा धेरै नेपाली संघ संस्थाहरू थिएनन् । यति एसोसिएसन थियो । यो सन् १९६० तिर गठन भएको नेपाली संस्था हो । पूर्वी योर्कसायरको हल विश्वविद्यालयमा सैनिक इतिहास पढ्दापढ्दै मैले सन् १९९८ मा अंग्रेजीमा ब्रिटिश मेडल्स एण्ड गुर्खाज भन्ने पुस्तक लेखें । म्यानचेस्टरको हिमालयन यति संस्थाले त्यो पुस्तक प्रकाशन गरेको थियो । मेरै सल्लाह र मीनप्रसाद गुरुङको अगुवाईमा 'गुरुङहरूको संस्था हुनुपर्छ' भनी सन् १९९९ मा तमु धिँ युकेको स्थापना भएको हो ।

नेपालका राजकुमारहरू त्यसबेला यहाँको इटन कलेजमा अध्ययन गर्थे । रेडिडमा नेप्लिज स्ट्याडर्ड तन्दुरी रेस्टुरेन्ट थियो (अहिले पनि छ) । त्यसका सञ्चालक स्वर्गीय राम तामाङ कुनैबेला नेपालको राजदरबारमा काम गर्थे । त्यसै नाताले त्यो रेस्टुरेन्टमा तत्कालीन युवराज दीपेन्द्र आउने जाने गर्थे ।

त्यसताका रेडिड रेल स्टेशनमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू थिएनन् । रेलबाट फर्नासाथ सोभ्रै बाहिर निस्कइन्थ्यो । तर अहिले त्यहाँ १५ वटा प्लेटफर्म भएको जंगो रेल स्टेशन बनेको छ । त्यसबेला धेरै ठाउँका रेल स्टेशनहरू खुला थिए । आज सारा ठाउँमा बन्दी घेरा बनाइएको छ । लण्डन अण्डरग्राउण्डमा आजको जस्तो घुइँचो पिक आवरमा पनि हुँदैनथ्यो । भन् साँभ ६ बजेपर्छ त धेरै डिब्बाहरू खाली नै हुने गर्थे ।

म बेलायत आउने समयसम्म गोरखा भर्तीको कारणले कोही पनि बेलायत आएका थिएनन् । बेलायत प्रवेश गर्नेहरू त्यसबेला नेपाली दूतावासका राजदूत, सैनिक सहचारी र कर्मचारीहरूले अनुमतिमा ल्याएकाहरू बाहेक अरु नगण्य थिए । पछि भिजिट भिसामा आउनेहरू, विद्यार्थीहरू र विभिन्न किसिमले बेलायत प्रवेश गरेकाहरू बेलायतमा बस्न थाले । त्यसबेला अध्यागमनमा शरणार्थीको निमित्त निवेदन दिनासाथ खाना र बस्न पाउने सुविधा मिल्थ्यो । सालाखाला दुईदेखि चार महिनाभित्र काम गर्ने अनुमति पत्र होम अफिसबाट प्राप्त हुन्थ्यो । प्रायःजसो यसरी आवेदन दिनेहरूलाई

बसोबास गर्ने अनुमति पनि प्राप्त हुन्थ्यो । त्यसबेला नेपालीहरूले बेलायतमा बसोबास गर्न शरणार्थीको आवेदन (नेपाली, भुटानी र तिब्बती शरणार्थीको दर्जा पाउन) चढाउने गर्थे । यसरी असाइलम निवेदन दिनेहरूले शरणार्थी दर्जा नदिइए पनि नेपाल, भुटान, तिब्बत फर्कन सकिँदैन वा फर्केमा ज्यान सुरक्षा छैन भनी सम्बेदनशील तर्क उठाई मानवअधिकारको कारण यस देशमा बस्न पाउँथे । आज बेलायतमा यसरी विभिन्न कारणहरू देखाई असाइलमबाट प्रवेश गरेकाहरूले ठूलो व्यापार व्यवसाय चलाएका छन् ।

९० को दशकमा नेपालमा पञ्चायतको अन्त्यपछि, नेपालीहरू विदेश जान ओइरो लाग्न थाले । त्यसअघि र पछि विदेशमा स्थायी बसोबास गर्न पुगेका नेपालीहरू आफ्नो वर्गत र खुबीले धेरै धनी हुन पुगेका छन् । बेलायतमा उपेन्द्र महतो, जापानका देवमान हिराचन, रुसका जीवा लामिछाने, अष्ट्रेलियाका शेष घलेहरू यसै पंक्तिमा पर्छन् । बेलायतको प्रशासनिक संरचना र व्यापारिक बनोटका कारण यहाँ रातोरात धनी हुन सकिँदैन ।

ब्रिटिश सेनाका गोरखाहरूले बेलायती सार्वभौमिकता रक्षाका लागि आफ्नो जीवन बलिदान गरेतापनि उनीहरूलाई यस देशमा प्रवेश गर्न वञ्चित गरिएको थियो । गोरखाका कथा ब्यथा धेरै छन् । केही गोरखाहरूले अंग्रेज केटी बिहा गरेपछि आफ्नो जागिरबाट हात धुनु परेको थियो । कतिलाई त्यही आरोपमा नेपाल फिर्ता गरिदिने र कालो सूचीमा राखी बेलायत आउन निषेध गरिएको हुन्थ्यो । सन् १९९० को दशकमा गोरखाहरूको अधिकारको लागि गोरखा भूतपूर्व सैनिक संघ (गोसो) स्थापना भई गोरखा आन्दोलन शुरु गरेपछि त्यस्ता ज्यादतिहरू बाहिर आउन थाले । सन् २००४ को शुरुवाती महिनामा गैरकानुनीरूपमा बेलायतमा बसोबास गर्नेहरूलाई पुलिसले समातेर नेपाल फर्काउन थाल्यो । त्यसबेला न्युज अफ द वर्ल्डले एउटा समाचार छापेको थियो । लिगल ठाउँमा ईलिगल सुरक्षाकर्मी । यो समाचारले बेलायतमा सन्सनी फैलाइदियो । कास्की निवासी एक जना गोरखा हिश्रो हवाई अड्डा भित्रको अति सम्बेदनशील ठाउँमा पहरा दिइरहेका थिए । उनलाई 'इलिगल' भनी नेपाल पठाइयो । एकजना गोरखा अरबियन शेखको घरमा काम गर्थे । होम अफिसमा आवेदन दिँदा ब्रिटिश सेनाको डिस्चार्ज सर्टिफिकेट दिए भन्नु राम्रो होला भनी लालवुक पनि पेश गरे । ब्रिटिश सेनाको

सर्टिफिकेट देखासाथ पुलिस लगाई उनलाई नेपाल पठाइयो। यस्तो थियो त्यसबेलाको अवस्था।

आज बेलायतमा नेपालीहरूको संख्या बढ्नुको कारणमध्ये गोरखा आन्दोलन एक मुख्य हो। गोरखाहरूले सन् २००२ मा जापानी युद्धबन्दी र समान पेन्सनको मुद्दा बेलायतको सर्वोच्च अदालतमा दर्ता गरे। युद्धबन्दीको मुद्दा जिते। पेन्सनको मुद्दा हारे पनि गोरखाहरूप्रति अंग्रेजहरूको धारणामा आमूल परिवर्तन भयो। गोरखाहरू 'मर्सिनरी' होइनन् भन्ने चेतनाको विकास भयो।

१ सेप्टेम्बर २००४ को कुरा हो। त्यसदिन गोरखाहरूलाई माया गर्ने आसफोर्डका पिटर क्यारोलको अगुवाईमा ५०० भन्दा बढी गोरखाहरू लिभरपुल स्ट्रिटस्थित होम अफिस पुगे। त्यसदिन एउटा निर्णय गोरखाहरूको पक्षमा भयो-अबदेखि कुनै पनि गोरखाहरूलाई समातेर नेपाल पठाइने छैन। त्यसैको ठीक एक महिनापछि १ जुलाई १९९७ भन्दा पछि पेन्सन गएकाहरूले बेलायत बस्न पाउने घोषणा बेलायत सरकारले गर्‍यो। बेलायतले सन् १९९७ मा ब्रिटिश उपनिवेश हडकड चीनलाई हस्तान्तरण गरेपछि गोरखा रेजिमेन्ट स्थायीरूपमा बेलायत बस्दै आएको हुनाले यस्तो निर्णय भएको थियो। यसपछि केही गोरखा र तिनका परिवारहरू बेलायत प्रवेश गर्न थाले। सन् १९९७ भन्दा पहिला पेन्सन आएकाहरू पनि बेलायतमा बसोबास गर्न पाउनुपर्छ भनी गोसोले फेरि मुद्दा हाल्यो। अभिनेत्री जोअना लुम्मे, पिटर क्यारोल र लिबडेम पार्टीले गोरखाहरूको पक्षमा अभियान गरे। ३० सेप्टेम्बर २००८ मा गोरखाहरूले सो मुद्दामा विजय हासिल गरे। सबै गोरखाहरू बेलायतमा बसोबास गर्न पाउने आदेश त भयो तर अदालतले जिताए पनि बेलायत सरकारले त्यसलाई कार्यान्वयन गरेन। अन्ततः २९ अप्रिल २००९ मा बेलायती संसदमा गोरखाहरूको बारेमा ४ घण्टा ३० मिनेट बहस भयो। २९ मतको अन्तरले गोरखाहरूले फेरि जित हात पारे। त्यही संसदको निर्णयको आधारमा २९ मे २००९ मा बेलायती संसदमा गोरखा नीति पारित भयो र विश्वमा जहाँकहीं रहेका गोरखाहरूले बेलायत बसोबास गर्न पाउने व्यवस्था भयो। यो फैसलाको परिणामस्वरूप आज दोस्रो

विश्वयुद्धदेखि मलायाको जंगलबाट रिडन्डेन्सीमा पठाइएकाहरूसम्म बेलायत आएका छन्।

आज बेलायतको विभिन्न ठाउँहरूमा बूढाबूढी भएका गोरखाहरू बस्न थालेका छन्। लगभग २० हजार गोरखा र तिनका परिवारहरू बेलायतमा प्रवेश गरेको एक अनुमान छ। अहिले युकेमा गाउँले पार्टी, नम्बरी पार्टी, हरेक जातीय संघ संस्थाहरू, राजनैतिक पार्टीहरू, भूपू संगठनहरू, नेपाली पत्रिकाहरू पनि सञ्चालन भैरहेका छन्। विशेषगरी गर्मीयाममा बेलायतभरि दिनहुँ कुनै न कुनै संस्थाको पार्टी भैरहेकै हुन्छ। अहिले बेलायतमा लगभग १ लाख ५० हजारभन्दा बढी नेपालीहरू बसोबास गरेको अनुमान छ। त्यसको २५ प्रतिशत हिस्सा गोरखा र तिनका परिवारहरूको छ।

बेलायतमा यति पछिको अर्को संस्था हो नेपालज डाक्टर एसोसिएसन। तर यो संस्थाको चर्चा त्यति धेरै छैन। किनभने यो संस्थामा बस्ने डाक्टरहरूको आम नेपालीहरूसँग त्यति घुलमिल भएको देखिँदैन। अहिले गैरआवासीय नेपाली संघ (एनआरएन) पनि युकेमा छ। विश्वका विभिन्न देशहरूमा पनि सञ्चाल रहेको यस संस्थामा हरेक दुई वर्षमा नयाँ कार्यसमितिको निर्वाचन हुन्छ। निर्वाचनमा हुने प्रतिस्पर्धाले नेपालीमा मेल नभएको साबित गराउँछ। हुँदाहुँदा अहिले युकेमा एउटै पार्टीभित्र पनि चुनाव हुने गरेको छ। नेपालका राजनीतिक पार्टीका नेताहरू अहिले यहाँ मनगो आउन थालेका छन्।

अहिले बेलायतमा नेपालीको गजबको बस्ती भएको छ। सन् २००९ देखि गोरखाहरू आफ्ना परिवारलाई नेपालमा छाडेर यहाँ बसोबास गर्न थालेका छन्। हरेक बूढाबूढीहरू नेपालमा भएका आफ्ना परिवारहरू सम्झँदै बस्ने गर्छन्। कुनै जमाना थियो मलायाको रबर घारीमा गोरिल्लाहरूसित लड्नुपर्दा हरेक ३ वर्षपछि मात्र परिवार भेट्न पाइन्थ्यो। ९ वर्ष नोकरी पुगेपछि मात्र श्रीमती मलाया लैजान अनुमति मिल्थ्यो। त्यसबेला ती गोरखाहरू आफ्ना श्रीमती र परिवारबाट अलग हुनुपरेको थियो। आज तिनै गोरखाहरू आफ्ना छोराछोरीहरूबाट अलग भएर बेलायतमा बस्नुपरेको छ। ●

अहिले बेलायतमा नेपालीको गजबको बस्ती भएको छ। सन् २००९ देखि गोरखाहरू आफ्ना परिवारलाई नेपालमा छाडेर यहाँ बसोबास गर्न थालेका छन्। हरेक बूढाबूढीहरू नेपालमा भएका आफ्ना परिवारहरू सम्झँदै बस्ने गर्छन्।

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र प्रवासी पत्रकारिता प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ। यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना न्यक्त गर्दछौं।

कृष्ण तिमिसिना अध्यक्ष तथा
नेप्लिज सेफ एसोसिएसन, युके परिवार

● Prof. David Gellner

‘The British attitude towards ex-Gurkhas is extremely positive’

Professor of Social Anthropology and Fellow of All Souls, University of Oxford, DR DAVID N. GELLNER, has authored over a dozen books and published numerous academic articles in leading journals. He was awarded DPhil on Newar Buddhism by the University of Oxford in 1987. A fluent speaker in Newari and Nepali, among others, Prof. Gellner is a keen Nepal watcher and a long-time friend of Nepal and the Nepalese. He spoke to us on issues related to Nepali diaspora in the UK. Excerpts of the interview:

The British attitude towards ex-Gurkhas is, taken in the round, extremely positive. There may have been some (relatively speaking small) problems in the Aldershot area, but on the whole, what has been most remarkable is to observe British newspapers that are normally extremely hostile to ex-Gurkhas.

How do you find the performance of the expatriate Nepalese community in the UK?

What is most impressive is the very large number of community associations of all sorts and the energy with which their various activities are organized. The way in which Nepali associations help out members in need is also impressive.

Ex-Gurkhas constitute major and valuable members of the Nepalese diaspora in the UK. How do you see the British attitude towards them over the last few years?

The British attitude towards ex-Gurkhas is, taken in the round, extremely positive. There may have been some (relatively speaking small) problems in the Aldershot area, but on the whole, what has been most remarkable is to observe British newspapers that are normally extremely hostile to immigrants taking up the cause of ex-Gurkhas and campaigning for them to have the right to settle in the UK.

As the first generation of immigrants, Nepalese are facing problems related to integration in the British society. What would you advise them to do to integrate fully in the British society?

Obviously, learning some English, for those who don't know it, is essential. Learning how to talk with the neighbours about the weather or local football results is a good idea! Other than that, integration will happen with time and through the second generation.

Nepalese parents seem to be concerned about the education of their children in

the UK. How would you advise Nepali youngsters in the UK to invest in their career and be ambitious enough to enrol at the prestigious universities as far as possible?

There is no reason why Nepali youngsters should not be able to succeed in getting entrance to the best universities in the UK. In fact, some are already doing so.

Nepalese immigrant community in the UK is characterised by religious, linguistic and cultural diversity among themselves. What would be your advice to them to maintain their culture at the same time joining the mainstream of the British society?

These are not mutually exclusive lines of action. It should be possible both to participate in mainstream British society and at the same time to keep up associations and activities for the preservation of Nepali languages and cultures. The fact that particular individuals are able to participate in and help to run half a dozen organizations at once shows that this is possible.

Expatriate Nepalese community in the UK seems to be mostly engaged in interactions within the community itself. What would be your advice to them so as to increase their representations at local Councils and also in the parliament, if possible?

I believe this will come with time; the Nepali community in the UK is still extremely young. As time goes on and the second generation comes of age in a UK context, some of them will quite naturally begin to participate at these levels. ●

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र **प्रवासी पत्रकारिता** प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना न्यक्त गर्दछौं ।

रक्ष राई अध्यक्ष
नेपाली प्रतिभा प्रतिष्ठान, बेलायत परिवार

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र **प्रवासी पत्रकारिता** प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना न्यक्त गर्दछौं ।

चित्रबहादुर गुरुङ, संस्थापक अध्यक्ष
शिवशरण गुरुङ, अध्यक्ष
तम समाज युके परिवार

• Dr Chandra Laksamba

The Gurkha Movement and the Way Forward

The best option to address long-running Gurkha grievances would be through diplomatic channels by means of an immediate review of the Tripartite Agreement (TPA)

Tripartite Agreement (TPA) needs reviewing by Britain, India and Nepal as per the Vienna Convention on The Law of Treaties 1969 in order to address the equal pension issues of 16,755 Gurkhas and 6,734 widows.

Gurkha soldiers fought for the British Empire since 1815 almost a year before the signing of the Anglo-Nepal Treaty of Sugauli. The treaty was signed and ratified on 4th March, 1816, which formally concluded the Anglo-Nepal war. In the context of the Gurkha soldiers the treaty neither covered the recruitment policy nor the pay, pension and welfare of Gurkha soldiers. Nevertheless, the treaty had created a conducive environment for the recruitment process and the formation of more Gurkha regiments and battalions in the British Indian Army. Nepali citizens fought and sacrificed for the British interest, Crown, land, and people without any proper agreement on pay, pension and welfare until 1947.

In 1947, two years after the end of the Second World War, His Majesty's Government United Kingdom (HMGUK) in the process negotiating Indian independence, decided to take four infantry regiments into the British Army. To continue the recruitment of Gurkhas into the British and Indian Armies, HMGUK and the Government of the Dominion of India signed a Bipartite Agreement on the 7th November 1947 in Delhi. Subsequently, the same document was submitted as the Tripartite Agreement (TPA). The TPA was signed by Britain, India and Nepal in Kathmandu on 9th November 1947 subject to incorporation of the suggestions and observations submitted by the Government of Nepal. Despite the incorporation of the suggestions and observations, HMGUK ratified the Indian Pay Code for the pay and pension of Gurkha soldiers which has mainly generated the current ongoing pay and pension issues.

At present, 16,755 pensioners and 6,734 widows (total 23,489) are receiving pension under the Indian Pay Code which is known as the Gurkha Pension Scheme. However, there are also 7,076 veterans without an army pension. The majority of this latter group were made redundant in the late 1960s following the Borneo Confrontation (Army HQ/Sec 2012). Their 4 to 9 years of service does not qualify for

the minimum 15 years service for the Gurkha Pension Scheme. Among them, 3,438 receive £40 a month as a Gurkha Welfare Trust charity pension. Since the immigration rule changes in 2004 and 2009 for Gurkhas, Gurkha veterans of this group have also moved to the UK and are on pension credit and home allowances. In addition, 2,161 Gurkhas who enlisted before 1 October 1993 and retired on and after 1 July 1997 have been given an opportunity to transfer their Gurkha Pension Scheme for the Armed Forces Pension Scheme 1975, but their service before 1 July 1997 has been calculated as an average 4 years equal to 1 year (23% - 36%) and only service after 1 July 1997 has been accepted on a one-for-one basis. Only the Gurkhas enlisted on and after 1 October 1993 will receive full rate Armed Forces Pension. However, they started to receive equal pay and facilities only from 8 March 2007. The changes in the pay, pension and welfare policy in March 2007 have divided Gurkhas distinctly into two groups and discriminated against those who enlisted in the British Army before 1 October 1993. It is this unequal treatment which has fuelled the ongoing struggle.

Thus, half a dozen Gurkha organisations are fighting for the equal pay and pension rights. However, their understanding and interpretation of the TPA varies from one organisation to another. For instance, one of the oldest Gurkha organisations established in 1990, the Gurkha Army Ex-Servicemen's Organisation (GAESO) perceives that the TPA is not a valid document and the recruitment process of Nepali citizens in both British and Indian Armies since 1815 is illegal. Thus they are highlighting the issue to the whole world through the Salme Danda Gurkha Memorial project.

Nepal Ex-Servicemen's Association (NESA) has also been fighting against the discrimination since 1990. The NESA sees the TPA as an unequal treaty which needs to be reviewed by means of political and diplomatic channels. United British Gurkha

Ex-Servicemen's Association (UBGEA) believes in political-diplomatic solution and public pressure rather than legal action. The UBGEA collected over hundred thousand signatures in the UK and submitted the petition to the British Prime Minister at 10 Downing Street in 2012 requesting the setting up of a Parliamentary Committee to look into the Gurkhas' pay, pension and compensation issues. To date there has been no sign of any committee being formed to look into their grievances as requested. As a last resort, the UBGEA is planning to launch a hunger strike in London soon in collaboration with other Gurkha organisations.

This could mean a very embarrassing exposure and media coverage (both nationally and internationally) of the British government's discriminatory treatment of the Gurkha veterans who have fought loyally for Britain for the last two hundred years. Another organisation, the British Council of Gurkhas (BCG) considers the TPA as a valid document and Gurkhas who enlisted under this treaty are automatically qualified for the British citizenship which leads them to qualify for the equal pay and pension. In addition, their children who were born during their service also qualify for British citizenship. British Gurkha Ex-Servicemen's Organisation (BGESO) interprets the TPA as an unequal treaty which has created mainly pay and pension discrimination against the Gurkhas. The BGESO has opted both diplomatic and legal action for the Gurkhas' equal pay and pension fight.

Last, but not the least, the British Gurkha Welfare Society (BGWS) is a UK-based Gurkha

organisation established in 2004. The BGWS has been using all tools such as public pressure, diplomatic, political and legal action to solve Gurkha issues including pay and pension since its establishment. It opines that the TPA is an unequal treaty that needs to be reviewed immediately. In regards to the equal pay and pension issues, the BGWS has filed a case at the European Court of Human Rights (ECHR) on 20 June 2011. The UK Government has been given until 20th May 2013 to answer questions posed by the ECHR on the equal pension rights of the Gurkhas. Gurkha organisations, namely NESAs, UBGEA, BGESO and the majority of individuals, have supported the BGWS' legal step as an ultimate and final option.

With regards to the equal pay and pension for Gurkhas, the British Ministry of Defence (MOD) opines that "the TPA plays a pivotal role in the Gurkhas' service as it sets out the arrangements of pay, pensions and accompanied service, which mirrored those of the Indian Army. In all of these cases the High Court found in favour of the MOD" (MOD 2012). The UK Government's interpretation in this case is controversial as the provision of the Indian Pay Code for British Gurkhas pay and pension is in the separate Bipartite Agreement signed only by the Dominion of India and the HMGUK on 7 November 1947.

The observations and suggestions submitted by the Government of Nepal on the points agreed between India and UK in the Bipartite Agreement have only been incorporated in 2007 (after 60 years) making equal pay, pension and welfare to serving soldiers but ignoring 16,755 pensioners and

The first and the best option is through diplomatic channel by reviewing the TPA immediately as the majority of pensioners are above the age of 65. In the 30 years' time hardly any of these Gurkha pensioners will still be alive.

The last option obviously will be the European Court of Human Rights decision on the case filed by the BGWS.

6,734 widows who enlisted before 1 October 1993. This is open discrimination against the British Gurkha pensioners and widows. In addition, the changes carried out on pay and pension of Gurkhas by the British Government in 2007 without consulting the Government of Nepal directly contravenes the basic norms and values of the TPA and the Vienna Convention on the Law of Treaties 1969.

Therefore, simply the TPA needs reviewing by Britain, India and Nepal as per the Vienna Convention on The Law of Treaties 1969 in order to address the equal pension issues of 16,755 Gurkhas and 6,734 widows (total 23,489). These pensioners are mainly fighting for the equal pension of the total years they have served in the British Army. Any one of the following logical and historical dates could be chosen for the implementation of equal pension policy: 1948 - when four Gurkha Regiments were transferred to the British Army as per the TPA. This is financially a very expensive option; 1994 - disbandment of initially transferred four Gurkha Regiments and formation of the Royal Gurkha Rifles. This would be the second most expensive option;

2004 - change in the UK immigration rule for the post 1997 retired Gurkhas. This is the second cheapest option; 2009 - change in the UK immigration rule for all Gurkhas. This

would be the cheapest and logical option.

The first and the best option is through diplomatic channel by reviewing the TPA immediately as the majority of pensioners are above the age of 65. In the 30 years' time hardly any of these Gurkha pensioners will still be alive and will not be in a position to benefit from any changes.

The last option obviously will be the European Court of Human Rights decision on the case filed by the BGWS. The legal process may take several years and the cost will be apparently expensive. The court verdict could be unpleasant or even traumatic for both parties. •

References:

1. Army HQ/Sec (2012) British Gurkha Pensioners, Letter to CNSUK, ArmyHQ/Sec/15/9/69090 dated 7 November 2012, Andover: Army Headquarters Secretariat.
2. MOD (2012) D/Min (DPWV) AR MC03209/2012, Letter to UBGEA by The Rt Hon Andrew Robathan MP, Minister for Defence Personnel Welfare and Veterans, London: Whitehall.
3. The TPA (1947) The Tripartite Agreement Between HMGUK, Nepal and India: Arrangements Regarding the Employment of British Gurkhas, Kathmandu: Nepal Government.
4. VCLT, UN (2005) Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, Vienna: United Nations.

The writer is Executive Director of the Centre for Nepal Studies UK (CNSUK). He would like to express his thanks to Prof David Gellner, Dr Krishna Adhikari and Mr Lokendra Purush Dhakal for their valuable comments in finalising this article.

पैसा पठाई दुक्क हुनुहोस् IME को साथमा
नगद पुग्छ मिनेट भरमै आफन्तको हातमा

Online | visit www.imeremit.co.uk

Telephone | Call 02088660307

Agents | visit any of your nearest
IME agent's location

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र प्रवासी पत्रकारिता प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना न्यक्त गर्दछौं ।

मेजर (रिटायर्ड) टिकेन्द्रदल देवान अध्यक्ष
ब्रिटिश गोरखा वेलफेयर सोसाइटी (बिजीडब्लुएस) परिवार

हार्दिक शुभकामना

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाले पहिलोपटक आफ्नो मुखपत्र प्रवासी पत्रकारिता प्रकाशन गर्न लागेकोमा हामीलाई अत्यन्त हर्ष लागेको छ । यस सुखद घडीमा महासंघ, युके शाखालाई हार्दिक बधाई दिँदै भविष्यमा उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना न्यक्त गर्दछौं ।

कर्णबहादुर शाही, प्रोपाइटर
युनियन नेपाल मनी सर्भिसेज, चार्ल्टन, लण्डन

नेपाल पत्रकार महासंघ, युके शाखाका सदस्यहरु

देवराज (चिरन) आचार्य

धर्मराज अधिकारी

नारायणप्रसाद भण्डारी

राजेन्द्र भट्ट

ऋषिराज बुढाथोकी

विनय धिताल

देवीप्रसाद गौतम

नवराज घिमिरे

हरिकुमार गुरुङ काजी

मिलन ज्ञवाली

बालमुकुन्दप्रसाद जोशी

पूर्णबहादुर गुरुङ

रमा लामिछाने

श्यामकुमार लुईटेल

नरेश खपाङ्गीमगर

विपिन निरौला

उमेश निरौला

विनोद पनेरु

दिनेशकुमार परियार

नारायण पौडेल गाउँले

नविन पोखरेल

शशी पौडेल

भोलाविक्रम राई

चण्डिराज राई

नरेश काडमाङ राई

मित्र राना

लीलामान शेरपुञ्जा

मिलन शर्मा

केशव श्रेष्ठ

छत्र वनेम

भगिरथ योगी

प्रकाश केसी

दीपक न्यौपाने

सुमन गैरे

होम परिवार

डा. चन्द्र लक्सम्बा

सुरेशजंग शाह

बेलायतबाट प्रकाशित हुने
एभरेष्ट टाइम्स खोजी खोजी पढौ ।

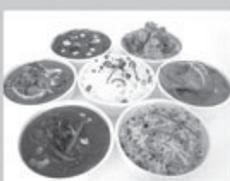

www.everesttimes.org.uk

holy
C W

fine indian food

Want to make that special occasion a bit more special?
We'll bring the restaurant to you.
Holy Cow's quality, refined, creative dishes are now available as a
unique experience, delivered and served piping hot to your specifica-
tions, for parties of almost any number, please call for details.

Welcome to Holy Cow Fine Indian Food

Opening Hours:

Mon - Thur 5:30pm To 11:00pm

Fri - Sat 5:00pm To 11:00pm

Sunday 5:00pm To 10:30pm

166 Battersea Park Road

Battersea London, SW11 4ND

020 7498 2000

info@holycowonline.com

Bhattarai & Co.

Immigration Practice

आजको आजै विज्ञा

T. 0208 8546 695

M. 07533 005 078

- ◇ APPEALS (In- Country or Overseas)
- ◇ ILR (Indefinite Leave to Remain)
(विवाह गरेको, वर्क पर्मिट, हाइली स्किल्ड वा अन्य आधारमा)
- ◇ TIER1 (Enterprenuer / Investor)
- ◇ TIER 2 (Work Permit)
- ◇ TIER 4 (Student Extension)
- ◇ Employer's License Application
- ◇ Naturalisation/British Passport
- ◇ All type of Visa Application in Nepal
e.g Family Settlement, Visitor Visas, Tier 2, Tier 4 Applications

Contact: **Deepak Bhattarai LLB (London)**

www.london-immigration.net

Island Business Centre, 18-36 Wellington Street
Woolwich, London SE18 6P

EVEREST LAW

s o l i c i t o r s

EVEREST LAW SOLICITORS

दक्ष एवं अनुभवी सोलिसिटरसहरुबाट कानूनका विभिन्न विधामा भरपर्दो सेवा चाहिँदा हामी यहाँहरुलाई सहयोग गर्न तत्पर छौं । बेलायतका पहिलो नेपाली सोलिसिटर राजु थापा आफैँद्वारा सञ्चालित यस फर्ममा विभिन्न कानुनी समस्याहरुमा सेवा प्रदान गरिन्छ ।

सेवाहरु:

- अध्यागमन (इमिग्रेशन) सम्बन्धि सबै मुद्दाहरु
  - टियर १ अन्तर्गत Entrepreneur, Post Study work सम्बन्धि भिसा, टियर २ अन्तर्गत वर्क पर मिट सम्बन्धि सेवा, टियर ४ अन्तर्गत विद्यार्थीका भिसा र अपिल
  - Detention®Bail Applications Judicial review applications to High Court
  - गोर्खालीका १८ वर्ष भन्दा माथिका डिपेन्डेन्टका हकमा आवश्यक निवेदन र अपिल
  - मानवअधिकार सम्बन्धि मुद्दाहरु, ब्रिटिश नागरिकता सम्बन्धि निवेदन
- Family Law- Divorce, financial settlement, Domestic violence
- Civil/Commercial Litigation
- Commercial Lease
(रेष्टुराँ किन्न वा बेच्न परेमा)परेमा
- Wills and Probate
- परिवार फ्रिकाउन आवश्यक कागजात तयार गरी 'रुपोन्सर सीप डेक्लेरेसन' सम्बन्धि सेवा

फर्ममा आवद्ध सोलिसिटरहरु

RAJU THAPA
(Principal)

MRS G. VERMA
(Family Law Panel)

LUBNA SABRI
(Criminal duty solicitor/Immigration
Supervisor Accreditation)

Mr. I ALI
(Family)

Mr. K BUTT
(Senior Lecturer & Solicitor)

Mr. PHILIP ELLIS
(Senior Lecturer/Solicitor)

सम्पर्क ठेगाना

15 Central Chambers
Ealing, London W5 2NR

Tel. no - 07940925310

Tel no- 02088403745

Email: info@everestlawsolicitors.co.uk
Website: www.everestlawsolicitors.co.uk
Opposite to Ealing Broadway Station
(District line and Central line)

masalamart
WHOLESALE ASIAN FOOD MARKET

Narendra Kandel
CEO

Unit 1 Ramac Way
Charlton
London SE7 7AX
United Kingdom

NBA UK

Your partner in success

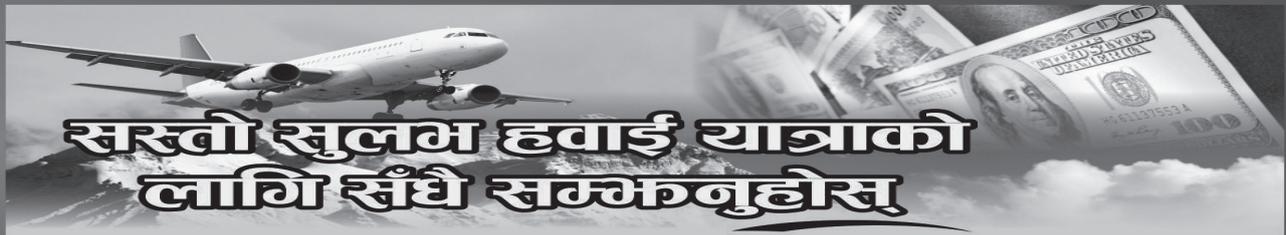
**SOUTH
LONDON
COLLEGE**

नेपालीपत्र
www.nepalipatra.com

Tel: 020 8858 9858, Mob: 079 5649 9925,
Email: nk@masalamart.co.uk, Website: www.masalamart.co.uk

**सस्तो सुलभ हवाई यात्राको
लागि सधै सम्भवहोस्**

**POKHARA TRAVEL
& MONEY TRANSFER**

www.pokharatravels.co.uk

**सस्तो सुलभ हवाई टिकट, राम्रो भाउदरमा
पैसा पठाउन र ल्याउनु परेमा तथा नेपालमा
घरजग्गा खरिद बिक्री गर्नका
लागि हामीलाई सम्भवहोस्**

Gyam Bahadur Gurung (Ex- 1 RGR)
Manager: Sadip Gurung
Pokhara Travel Ltd. UK
15 Risborough Lane, Cheriton
Folkestone Kent, CT19 4JH
Tel: 01303271210/07533273169
07737254911, Fax: 01303272014
Email: gyam7341@hotmail.com

Branch Office Nepal
Manager: Rabi Gurung
Makhamali Travel
China Town, Sundhara, Ktm, Nepal
Kathmandu - Tel: 4261787, Mob: 98416 75676
Email: makhamalittravel@gmail.com
Pokhara Contact:
Ram Kaji Gurung Mob: 9846025662

● नविल पोस्करेल

नेपाली पत्रकारितासँग स्थानीय समुदायको अपेक्षा बढी छ । आफ्नो वा संस्थाको बारेमा सकेसम्म 'पब्लिसिटी' भइदिओस् भन्ने बढ्दो अपेक्षाले पत्रकारिताको खास धर्म निर्वाह गर्ने सवालमा पत्रकारहरू अल्मलिनु स्वभाविकै हो ।

मैले देखे भोगेको पत्रकारिता

संसदीय प्रजातन्त्रको जननी मानिने बेलायतबाट १७ औं शताब्दीताका पत्रकारितालाई राज्यको चौथो अंगको रूपमा मान्यता दिन शुरू भएको थियो । यही बेलायतमा बसेर पत्रकारिता अभ्यास गर्न पाउँदा केही हदसम्म मलाई गर्व छ । लन्डन टेक्ने विक्तिकै सन् २००६, सेप्टेम्बरदेखि स्थानीय साप्ताहिक पत्रिका युरोपको नेपालीपत्रमा आवद्ध हुन पाउनु म सिकारु पत्रकार (कब रिपोर्टर पनि भन्ने गरिन्छ) का हकमा एउटा ठूलो अवसर थियो । म यो लेख्दै गर्दा पत्रकार कृष्णज्वाला देवकोटा र डा. चन्द्र लक्सम्बाप्रति कृतज्ञ भइरहेको छु जसले मलाई विश्वास गरेर शुरूमै पत्रिकाको सहसम्पादक जिम्मेवारी सुम्पे । त्यतिबेला यूकेमा अहिले जस्तो विभिन्न सञ्चारमाध्यम थिएनन्, व्यावसायिक पत्रकार साथीहरू थिएनन् । बीबीसी नेपाली सेवा थियो तर त्यहाँ कार्यरत अग्रजहरूसँग व्यावसायिकता र पहुँचका हिसावले हाम्रो 'वेभ लेन्थ' मिल्ने कुरै भएन । त्यति बेला जे जस्तो पत्रकारिता गरिन्थ्यो, आफ्नै विवेकले प्रयोगका रूपमा हुन्थ्यो । समयक्रमसँगै अहिले पत्रिका बढे, पत्रकारहरू बढेका छन् र नेपाल पत्रकार महासंघ, बेलायत शाखा समेत स्थापित छ । यसबाट नेपाली समुदाय पक्कै लाभान्वित भएको हुनुपर्छ । भएर हामी कतै पढिएजस्तो पत्रकारिताको उद्देश्य (सुसूचित, उत्प्रेरित गर्नु, शिक्षा एवं मनोरञ्जन प्रदान गर्नु) पूर्ण रूपमा पूरा गर्न असमर्थ छौं ।

बेलायतमा बढ्दै गरेको नेपाली समुदायसँग सामिप्यमा रहेर नेपाली पत्रकारिता गर्दाका केही तीतामीठा अनुभव स्मृतिमा कैद छन् । बेलायतको पत्रकारिताले मलाई धेरै कुरा सिकाएको छ । वैयक्तिक सञ्जाल वृद्धि मात्र होइन, अवसरको ढोका र कतिपय चुनौती सामना गर्नसक्ने सामर्थ्य पनि दिलाएको छ । यहीं पत्रकारिता गरेर 'मेन स्ट्रिम जर्नालिज्म' मा भिज्न पाउनु मेरो 'करिअर पाथ'मा एउटा कोशेढुंगा ठानेको छु । मेरो बुझाइमा बेलायतको नेपाली पत्रकारिता विचित्रको छ । पत्रकार आ-आफ्नै सुभ्रवृष्का छन् । पत्रकारहरूको एउटा भुण्ड छ, जो पाको उमेर र कुनै जमाना गरेको योगदान सम्झेर आफूलाई गर्व गर्छ तर अहिले निष्क्रिय छ । ऊ परिवर्तित समयको गतिमा दौड्न जरुरी ठान्दैन । अर्को समूह छ, जो डिजिटल वर्ल्डसँग साक्षात्कार गरेर कपी पेप्टमा उद्दत छ । यस्तो वृत्तभित्र केही व्यावसायिक पत्रकारहरू ओभरलैफ्ट हुनु अस्वाभाविक होइन ।

यहाँ यदाकदा देखे, भोगेर समाचार लेख्न सकिँदैन । साथीभाइ, विज्ञापनदाता, आफ्ना मान्छे, साथीको नजिकका मान्छे आदि इत्यादि कारण समाचार आफ्नो विवेकले लेख्न असम्भव छ । नेपाली समुदायभित्र विकार समाचार भनेका भोज, गानाबजाना, नाचमात्र हुन्छन् प्राय । यहाँका पत्रिकामा नकारात्मक समाचार न कहिल्यै देखियो न लेख्दा कसैलाई पाच्य छ । त्यस्ता विवादास्पद समाचार लेख्दा विज्ञापन नआउने वा मान्छे रिसाउने भन्ने रहेछ । अर्को कुरा कुनै समाचार चित्त बुझेन भने मुद्दा हाल्छु भन्ने त संस्थागत परिपाटी नै छ यहाँ ।

बेलायतको नेपाली पत्रकारिताका असंख्य चुनौती छन् । प्रकाशक र सञ्चारकर्मी दुवैका हकमा । कतिपय अवस्थामा न्यूज रिपोर्टरका लागि आफ्नै

जान नसक्ने अवस्थाले आयोजकको भर पर्नु पर्ने स्थिति छ । रमाइलो त, उनीहरू शुरूमै डिनर थियो भन्नेबाट समाचार कोर्न थाल्छन् र कहिलेकाहीं शीर्षकसमेत आफूले लेखेजस्तै राखिदिन आग्रह गर्छन् । विषयवस्तुको सान्दर्भिकता र महत्वभन्दा आफ्नै प्रचारप्रसार बढी प्राथमिकतामा पर्छ ।

तर, सकारात्मक पाटो पनि छन् । कुनै बेला समाचार लेख्न कति पैसा लाग्छ भनेर सोध्ने अनजान श्रोतहरूले अहिले आफ्नै सुसूचित र जागरुक भएर समाचार विज्ञापन जस्तो विक्री वस्तु होइन भन्ने बुझेका छन् । विषयवस्तु खोजी खोजी दिने क्रम बढेको छ ।

अहिले यहाँ तीन साप्ताहिक पत्रिका अस्तित्वमा छन् । पत्रिका छान्नु ठूलो कुरा होइन, यसको निरन्तरता प्रमुख चुनौती छ । व्यावसायिकता, समय र जनशक्ति अभाव मुख्य कारण छन् । पत्रिका वा टिभी चलाउन न्यून आयश्रोतले थप चुनौती थपेको बुझ्न कठिन छैन । पत्रिकाको आयश्रोत नै विज्ञापन हो । तर, यूकेमा नेपालीका व्यापार व्यवसाय पर्याप्त नभएकाले विज्ञापन आउने ठाउँ पनि सीमित छन् । हामी अन्य समुदायमा छिर्न सकिरहेका छैनौं कारण उनीहरूलाई रिभाउन सक्ने खालका सामग्री हाम्रो पत्रिकाले बोक्दैनन् ।

केही वेवसाइट खुले, फेरि बिलाए । हाल सञ्चालित टिभी र अनलाइन न्यूज पोर्टलहरूले भोगेको पीडा पनि उस्तै छ । यहाँ पत्रिका वितरण प्रणाली असहज छ । पत्रिका डाकमार्फत पठाउनु पर्ने बाध्यताले प्रकाशकमाथि खर्चको अधिक भार छ । ग्राहक पैसा दिएर पढ्न रुचाउँदैनन्, पैसा माग्दा पढ्न समय छैन भन्ने बहाना वा अरु कुनै दिन 'रिटर्न टु सेन्डर' गरेर फिर्ता पठाउने प्रवृत्ति छ । अलिकति पढे, लेखेका बुद्धिजीवी फाइनान्सियल टाइम्स वा गार्डियन पढ्न त नभ्याएको बेला नेपाली पत्रिका त खोल्नसमेत नभ्याउने दम्भ गर्छन् ।

नेपाली पत्रकारितासँग स्थानीय समुदायको अपेक्षा बढी छ । आफ्नो वा संस्थाको बारेमा सकेसम्म 'पब्लिसिटी' भइदिओस् भन्ने बढ्दो अपेक्षाले पत्रकारिताको खास धर्म निर्वाह गर्ने सवालमा पत्रकारहरू अल्मलिनु स्वभाविकै हो । नियमित विज्ञापन दिने र सदस्यता संख्या धेरै भएका संस्थाले नेपाली पत्रकारितालाई 'डोमिनेट' गरिरहेको अवस्था छ । तिनले जे भन्यो त्यही छान्नुपर्ने बाध्यता छ । हो, सामुदायिक पत्रकारितामा स-साना विषयवस्तुलाई प्राथमिकता दिइनुपर्छ । तर त्यो भन्दैमा पत्रकारहरूले आफ्नो दायरा खुम्च्याइ राख्न जरुरी देखिन्छ ।

हामीले धेरै सुन्थौं, पत्रकारिता 'आवाजविहीनहरूको आवाज' हो । तर, सोचनीय छ हामी त्यस्ता आवाज निकाल्ने माध्यम बन्न सक्थौं कि सकेनौं ? नेपालमा प्राकृतिक विपत्ति आइलाग्दा हामीले लेखेर कति सहयोग जुटाउन सक्थौं ? कलेज ताला लागेर विद्यार्थी सडकमा भौतारिरहेका तिनको उद्धारमा हाम्रो पत्रकारिताले कति भूमिका निर्वाह गर्थ्यो ? वृद्ध गोर्खा परिवारको दारुणिक कथा हाम्रा विषयवस्तु भित्र परे वा परेनन् ? संघ संस्था वा कुनै व्यक्ति विशेषको पक्षपोषण मात्र भन्दा परोपकारी पत्रकारिता (फिलान्थ्रोपिक जर्नालिज्म) तिर पनि कहिलेकाहीं आकर्षित हुन सके पत्रकारिताको सार्थकता अरु बढ्न सक्ने मेरो ठम्याइ छ । ●

**FEEL YOUR SENSES
THRILLED WITH THE
EXQUISITE TASTE**

www.khukuribeer.com

**TREAT YOURSELF TO A
KHUKURI BEER TODAY**

www.khukuribeer.com

INDULGE YOURSELF WITH THE SMOOTH AND CRISPY ZEST

www.khukuribeer.com

Travelconsol.co.uk

Call: 02083124455

भरपर्दो र विश्वशनिय सेवाको
लागि सधै सम्भन्नुहोस

Travelconsol.co.uk

Travelconsol.co.uk

Travel House

126 The Broadway

London

W13 0SY

Tel: 020 8810 0707

Fax: 020 8567 7068

sales@travelconsol.co.uk

www.travelconsol.co.uk

Kathmandu £575

Delhi £475

Bombay £475

Goa £475

Karachi £475

Dhaka £525

Colombo £529

Beijing £475

Singapore £475

Cape Town £529

New York £475

Sydney £475

Price Match Guaranteed